

НИВА

МІСЯЧНИК ПОСВЯЧЕНИЙ ЦЕРКОВ-
НИМ І СУСПІЛЬНИМ СПРАВАМ.

Адрес Редакції і Адміністрації:
Львів, Корняків ч. 1.

З М І С Т:

Організації нам треба!	1
Др. В. Охримович: Чому я навернувся?	3
о. Др. Г. Костельник: Ще про ks. М. St. або про психопатів, які з роду на рід не переводяться	13
Свящ. Антін Стельмах: З метафізики ро- звою народів	17
Устрій Української Держави	24
Зазив до духовенства	27
о. Др. Г. Костельник: Помершій донечці	28
Нові книжки	32

ЛЬВІВ, 1921.

З друкарні „Діла“ Львів, Ринок ч. 10.

До предплатників „Ниви“:

Просимо о негайне вирівнання грошових залегло-
стих за „Ниву“ з 1920 р. Тих залеглостих ще є понад
15.000 Мк. А через се сплинується правильне видавання
„Ниви“, бо годі печатати нового числа, доки попереднє
число не сплачене.

* * *

Хто не вирівнає своїх залеглостих, сьому в най-
близшому часі здержимо висилку нашого місячника.
Належитість за всі числа „Ниви“ з 1920 року виносить
50 Мк.

* * *

Наклад 1—2 та 3—4 числа „Ниви“ з 1920 р.
вповні вичерпаний. Кільканайцять предплатників зголо-
силося запізно так, що ми їм вже не могли доставити
всіх чисел „Ниви“ з 1920 р.

Щоби отже ці дійсні предплатники не потерпіли,
просимо усіх тих, котрі не мають заміру бути постій-
ними предплатниками „Ниви“ і ще передплати не впла-
тили, звернути нам ласкаво 1—2 та 3—4 число „Ниви“
з 1920 р. Так само о те саме просимо тих, котрі через
неточність в адресах одержали котре з тих чисел по-
двійно.

Відповіді Редакції:

„Божого Слова“ (проповіді) вийшли дотепер два
томи. Можна дістати в книгарні ім. Шевченка та в кни-
гарні Ставроп. Інститута.

* * *

Комплетів попередніх річників „Ниви“ нема.

* * *

Про що в „Ниві“ мається писати? Се вічний кло-
піт кожної редакції, що одні радять так, а другі як раз
противно... Звісне, що усім навіть Господь Бог не до-
ходить. Алеж редакція також має свою раду: От, ліпше
було би, колиб ті, що радять, місто радити, самі при-
слали вже готову статтю після своєї вподоби, як що
до предмету, так що до способу. Редакція совісно роз-
важає всі прислані статті, і вибирає з них те, що най-
ліпше. Впрочім: в слідуячому числі буде про се особна
стаття „Про що нам в „Ниві“ писати і не писати?“

=====

НИВА

МІСЯЧНИК ПОСВЯЧЕНИЙ ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ СПРАВАМ.

Ч. 1.

Львів, за січень 1921.

Рік XVI.

Виходить раз на місяць в обемі двох аркушів друку.

Ціна цього числа 25 М.

Адрес редакції і адміністрації: Львів, вул. Корняків ч. 1.

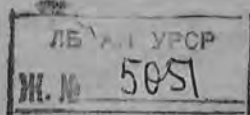
Організації нам потреба!

О організації писалось в нас заєдно через 20 останніх літ. З певністю всі розуміємо, що нам потреба сильної, тісної організації, а однак „не так сталося, як бажалось“. Де вина? І в людях і в обставинах. Для переведення організації потрібна: 1) могутча спільна ідея, 2) переняття тою ідеєю, 3) впровадження сеї ідеї через scentралізовання уряду.

Передвоєнні обставини не були дуже пригожі для тіснійшої організації між нашим духовенством. І так: 1) провідні наші ідеї були в стані млавости, бо життя було супокійне; 2) наше духовенство, як і наш нарід, було поділене на два політично-національні табори, які взаємно безпощадно нищилися — нищили ми самі себе. Через війну і її наслідки всьд основно змінилось. Життя стало утяжливе, провідні ідеї ожили, як ніколи передтим. А різниці між двома політичними таборами змаліли. Упав цілий передвоєнний світ, оба табори приневолені змінити свої становища, а нові обставини зближують їх. Ходить нині передовсім о ратівання життя нашого народу тут, де можемо ділати, і так фронт стався оден. Усі далекосяглі концепції відкладаємо на дальший плян. Коли батьківська хата горить, треба спільно хату ратувати, а не битися ізза грушок, які щойно маються зродити за рік ..

Ось сі обставини зробили, що нині можемо втягнути в наші (станові чи народні) організації також тих людей, котрі передше, як приклонники противного табору, ніколи на се не згодилися би. Під тими отже зглядами поле було би пригоже для організації.

ЛНБ ім. В. Стефаника
АН України 1

Та той момент, котрий здається найлегшим до переведення, у нас ізза непривичаєння вдійсности є найтяжшим — се „воплочення ідеї через scentралізовання уряду“. А без того нема організації. Дух організації не може висіти в повітрі — він мусить статися тілом. А се тіло представляють означені особи, котрі мають точно означені функції, котрі є виконавцями scentралізації ідеї. Ми священники маємо чудову канонічну організацію, якої нам зазидують всі інші товариства. Тут є означені урядові особи з означеними функціями: єпископи, декани, парохі і т. д. Не наш се витвір — лишили нам його наші предки, а ми — на жаль — так слабенько уміємо використати його для усього нашого життя. Колиб в народніх та політичних справах ми були так зорганізовані, як в церковних, то ми були би сила велика непобідима. А чого нам під тим зглядом не достає? Відпоручників scentральної власти — того, чим в церковній організації є декани.

* * *

Хай справа „Ниви“ послужить як примір. Без сумніву загал нашого духовенства симпатизує з „Нивою“, і хоче її мати. Але доки ціла ся симпатія висить в повітрі, доти положення „Ниви“ не є зорганізоване. Коли хочемо „Ниву“ поставити „на ноги“, то в кожному деканаті мусить бути відпоручник „Ниви“. Редакція „Ниви“ так і стоїть при тому, щоб се так сталося.

Хай отже зголоситься з кожного деканату в цілому нашому краї по оден рухливийший священник. Імена тих відпоручників будуть видруковані в „Ниві“ для лекшої орієнтації загалу духовенства. Хай се станеться зараз. Директиви даємо для тих відпоручників такі: Хай при нагоді (особливо при нагоді соборчиків) поширюють „Ниву“ і стягають передплату. Тому, що нових шиматизмів єпархіяльних нема, ми мусіли опертися на старих адресах „Ниви“ з 1918 р. Через се многі примірники затрачуються, бо адреси ті неточні. Хай отже відпоручники будуть ласкаві спорядити спис всіх кондеканальних священників, котрі після їх думки, певно стануться передплатниками „Ниви“ (конечно тут зазначити місцевість і пошту), і чим скорше сей спис нам переслати. Для лекшого рахунку хай стягають передплату в округлих сумах по 50 Mk. або 100 Mk. Але передовсім просимо стягнути залеглости за р. 1920, котрих є звиш 20.000 Mk.

В той спосіб „Нива“ буде танша, буде точно виходити і т. д. А ті священники, котрі терплять матеріальну нужду, будуть могли „Ниву“ даром діставати. Випадало би відпоручникам „Ниви“ давати „Ниву“ даром. Та се не було би

„мудре“. Місто сього будемо „Ниву“ даром присилати тим священикам, котрих відпоручники поручать. В декотрих деканатах вже „motu proprio“ знайшлися такі відпоручники, за що їм сердечно дякуємо. Лиш трохи доброї волі і верви, а можна багато зробити. Так н. пр. о. Н. Галянт, професор зі Стрия, зібрав нам аж 30 передплатників і стягнув від них передплату. Його отже першого оголошуємо як нашого відпоручника в стрийському деканаті.

Цілий сей процес повинен з часом утертися — статися звичаєм. Так відпоручники „Ниви“ хай були би zarazом відпоручниками тов. ап. Павла, та приєднували нових членів, і стягали від всіх річні вкладки (20 Мк.). На кожному соборчикови повинні сі дві річі бути порушені і полагоджені.

Ось, всечесні собраття, ми в той спосіб будемо могли розв'язні наші сили зібрати в одну велику силу, і поступати від менших справ до більших.

З Новим роком хай Господь Бог допомагає!

Редакція.

Др. В. Охримович.

Чому я навернувся?

ЧАСТИНА ДРУГА.

**ЯК Я ВІДНАЙШОВ ХРИСТА І ЦЕРКВУ
І ПІЗНАВ ПРАВДУ В НАДПРИРОДНІЙ ОБ'ЯВІ БОЖІЙ.**

Від філософічної релігії гіпотетичного, вирозумованого монотеїзму до історичної, позитивної, об'явленої релігії християнізму.

І так коло сорокового року життя я відкинув пантеїстичну систему, як у моїм переконанню неправдиву і для мене непридатну. Я став вірити в особового, самосвідомого, надсвітового Бога як найдоскональшого Духа, творця і вседержителя вселенної, як найвисшого законодавця і найсправедливішого суддю — і я став вірити в особову, свободну, відповідальну, безсмертну душу людську та в її посмертне життя в іншій, потустороннім світі.

Та хоч я став вірити в особового Бога і в особову душу і хоч я став релігійний і набожний і навіть часто молився, то всеж таки мені ще далеко було до того, щоби стати

віруючим християнином, бо я відкидав божество Ісуса Христа і післанництво Його Церкви, я відкидав всі догми і обряди і в загалі я не визнавав ніякої означеної, позитивної релігії.

Моя релігія була дуже загальна і неозначена, без догматів і без обрядів; моя релігія вичерпувалася загальними філософічними міркуваннями й неясними поетичними почуваннями. Одначе на довго не могло так лишитися. Я зрозумів, що в такій важній справі, як релігія, що з одного боку обнімає цілий всесвіт до найдальших його границь, а з другого боку сягає в нутро нашої душі до найглибших глибин нашого серця, — що в такій важній справі не можна й не вільно лишитися на неяснім становищі, не можна й не вільно обмежитися до загальних міркувань і неясних почувань, але треба конечно виробити собі правдиву, повну, докладну, всесторонню й одноцілну релігійну систему, яка давалаби вдовольняючі відповіді на пекучі питання нашого розуму й нашого серця, яка заспокоювалаби в повні потреби релігійно-морального життя і яка відкривалаби перед нами повний і одноцільний світогляд.

І я став працювати над тим, щоби дорогою філософічного роздумування витворити собі відповідну релігійну систему. Се прийшло мені не дуже трудно, бо я вже був здебільшого обзнакомлений з філософічною а по трохи і з релігійною літературою. Та найбільше допомогла мені в сій справі велика світова війна, бо в тій війні Москалі вивезли мене в половині 1915 р. на Сибір над ріку Ангару, де я прожив повні два роки в цілковитій самотині мовби анахорет, маючи багато вільного часу для спокійного й основного студіювання й роздумування. І я взявся пильно студіювати всяких філософів і мислителів, а головню їх релігійні погляди, — повний надії, що тою дорогою знайду правдиву, „природну“, „розумову“ релігію та витворю собі повну, одноцілну, викінчену релігійну систему, оперту на наукових і філософічних основах.

І не жаль мені могого труду, бо мої філософічні студії ще більше утвердили мене в моїх релігійних переконаннях про особового, засвітового Бога, про особовість і безсмертність людської душі, про її свобідну волю та про абсолютний моральний закон. Одначе я не знайшов того, чого шукав; повної, викінченої релігійної системи, опертої виключно на „природних“ і „розумових“ основах, опертої виключно на наукових і філософічних дослідах — я не знайшов.

Показалося, що релігійні переконання й погляди різних філософів дуже різняться між собою, противорічать собі й виключають себе взаємно. Дальше показалося, що кожда філософія має вправді якісь релігійні теорії, гіпотези й принципи, але жадна філософія не дає повної, викінченої релігійної системи. Наконець я переконався, що великі мислителі

й філософи, навіть найбільші, не далеко зайшли й не богато досягнули в обсягу релігії.

В слід за сим не трудно було мені зміркувати, що і я сею дорогою — дорогою розумовання й філософювання — на цій полі не далеко зайду й не богато досягну.

В отсім переконанні утвердили мене ще й інші аргументи, які тут зараз хочу виложити.

* * *

Я з заводу правник — доктор прав і адвокат. З моїх юридичних студій відомо мені, що в науці права проявилось було ще в XVIII. столітті стремління створити дорогою розумовання й філософювання повну, вичерпачену системою права, оперту на розумових, природних, апіорних і незмінних основах, так зване *п р а в о п р и р о д н е* (*Naturrecht, jus naturae*), незалежне від історії й традиції, від прийнятих правних звичаїв і позитивних правних законів, одним словом таке право, яке булоби важне й придатне все і всюди, для всіх віків і всіх країв. В слід за сим появилсь навіть цілий ряд визначних учених юристів з так званої „школи природного права“, як Гуго Гроцій, Самуель Пуффендорф, Христіян Томазій, Христіян Вольф і інші, які працювали над винайденням і зложенням системи природного права, одначе їх стремління не досягнули наміченої мети й не вінчалися бажаним успіхом. Навпаки, на зміну тим ученим явилися інші учені юристи з так званої „історичної школи“, які доказали, що право є витвором історичного, органічного розвитку, — що правні норми й інституції, які вважалися природним впливом чистого розуму, є в дійсности продуктом історії, — та що взагалі правдиве, живе право мусить навязувати до традиції, до прийнятих звичаїв, до обовязуючих законів і до суспільних відносин. Вправді поодинокі правні принципи можна вивести з чистого розуму дорогою абстрактного розумовання, одначе цілу систему права сею дорогою годі виснувати. Тільки так зване „позитивне право“ витворене історично й органічно — се є правдиве, живе право, а т. зв. „система природного права“ — се недосяжна мрія, нездійснима утопія.

Нема сумніву, що релігія річ трудніша й висша, ніж право. Тож коли вчені люди не в силі випровадити дорогою чистого розумовання повної викінченої системи „природного права“, то ще менші вигляди на се, щоби людям удалось дорогою розумовання й філософювання виснувати повну, викінчену систему „природної релігії“.

Як у праві, так і в релігії можна поодинокі, головні правди й принципи випровадити з чистого розуму, одначе тільки поодинокі правди й принципи, але не цілу, повну, викінчену систему. Бо подібно, як позитивне, історично витворене право є одиноким живим, правдивим правом і тільки воно

творить суцільну органічну правну систему, — так тільки позитивна, історично витворена релігія може бути живою, правдивою релігією з повною, викінченою, релігійною системою.

* * *

Хоч по фаху я правник-юрист, то одначе з ділетантства я любив займатися лінгвістикою себто теоретичним мовознавством і навіть потрохи працював науково на тому полі. І тут я побачив появу, подібну, як на полі права; як право, так і людська мова є витвором історичним, органічним. Голим, абстрактним, апіорним розумованнем не можливо видумати ані граматики, ані ще менше словаря; ні одно ні друге не дасться виснувати з чистого розуму. Вправді в новіших часах проявляється стремління витворити міжнародну мову на підставі найпростіших розумових принципів, от як міжнародна мова „Есперанто“, одначе і така мова бере свою граматику і свій словар, свої категорії й форми, свої корені й кінцівки із живих історичних мов, і всеж таки така штучна мова ні багатством ні влучністю ні гнучкістю висловів далеко не може зрівнятися з найпростішою, найбіднішою живою мовою, витвореною органічним історичним розвитком. Так як жива мова, витворена дорогою історичною й органічною розвинутою, стоїть о ціле небо вище від мови штучної, видуманої хочби найгеняльнішим ученим, так і позитивна релігія, оперта на історичній традиції, мусить стояти вище від релігії видуманої хочби найбільшим філософом.

І як справжньою живою мовою може бути тільки історично й органічно витворена мова, так тільки традиційна, історична релігія може бути правдивою, живою релігією.

* * *

Отся аналогія між правом і мовою з одного боку а релігією з другого боку не є тільки зверхнім, формальним порівнянням; навпаки тут мається внутрішній, річевий зв'язок. Право тісно вяжеться з етикою, а етика тісно вяжеться з релігією й ґрунтується на релігії. Мова є характеристичною прикметою людської душі, бо мовою людина відрізняється від звірини; другою такою характеристичною прикметою, яка ще більше відрізняє людину від звірини, є релігія. Та найважливіше отсе: і мова і право є проявами соціальними, суспільними, які зв'язують людей у суспільство, — і такою-ж соціальною, суспільною проявою є також релігія, бо релігійні вірування і релігійні обряди все і всюди були і є спільним добром і спільною основою якоїсь громадянської організації, чи то конфесійної або церковної, чи то національної або державної. І як раз в отсім показується найголовніша ріжниця межі філософією й релігією. Кожда філософія — се-

річ індивідуальна, суб'єктивна, особиста; кождий філософ уже дуже багато осягнув, коли для своєї філософії приєднав хочби невеликий гурток учеників (т. зв. „школу“). Навпаки релігія мусить бути доступна й придатна для широкого загалу; релігія мусить мати суспільний, загальний, об'єктивний характер. І ось тут мабуть чи не найважніша причина, чому на самій тільки філософічній, розумовій основі годі побудувати суцільну релігійну систему і чому тільки позитивна, історична, традиційна релігія може бути правдивою, живою релігією.

* * *

Отсі мої висновки, до яких я прийшов на підставі деяких аналогій між релігією з одної сторони а правом і мовою з другої сторони, знайшли собі потвердження навіть у поглядах таких філософів, які самі не визнають ніякої позитивної, історичної релігії. На приклад філософ Павльзен (Friedrich Paulsen, *Einleitung in die Philosophie* — 28 вид. з 1916 р.), котрий відкидає традиційне, історичне християнство (ст. 273, 274) і взагалі не визнає ніякої позитивної, історичної релігії, всеж таки сам признає, що „заспокоєння релігійного почування можна знайти тільки в позитивній, історичній релігії, а не в видуманих думках або образах, які собі хтось вигидає. Всьо видумане є довільне, яке можна прийняти або відкинути. Одначе від релігії чоловік вимагає як раз того, щоби вона піднесла його понад його власну особу і понад його довільність і поставила його на тверду й непохитну підставу. Таку підставу дає тільки історична релігія, значить віра, в якій батьки й діди жили й умирали. — — — Науки філософів, теорії вчених, системи теологів переминають, мовби ті хмари, що пересуваються по небі, коли між тим великі символи історичної релігії тривають постійно, мовби ті зорі, що вічно світять на небі, хоч і на хвилию закривають їх хмари. — — — Релігія є і може бути тільки в виді історично витворених, конкретних, всенародних релігій, виражених святими символами й обрядами. Абстрактна релігія, яку намагаються знайти під назвою розумової або природної релігії, є неможлива, а якщо у деяких думаючих людей щось подібного стрічається, то се тільки останок, останній відблеск повної, конкретної, справжньої релігії“. (Ст. 356, 397).

* * *

Наслідком отсих усіх думок і рефлексій мені стало цілком ясно, що дорогою філософічної спекуляції я не зможу дійти до повної, викінченої релігійної системи, яка би могла заспокоїти мій розум і моє серце. А що наслідком попереднього розважування я прийшов до непохитного переконання,

що я без релігії ніяк не можу обійтися, тому не було для мене іншого виходу, як тільки приймати якусь позитивну, історичну релігію. Не трудно зрозуміти, що я не міг вибрати іншої історичної релігії, як тільки христіянство, бо воно є релігією найкультурніших націй і з усіх історичних релігій стоїть найвисше; христіянству не може дорівняти ані жидівська релігія (мозаїзм), ані магометанська (іслам), ані взагалі ніяка інша, бо христіянство є доповненням, завершенням жидівської релігії, бо іслам є тільки зіпсутим, zdeгенерованим христіянством (так думає навіть Ренан), а всякі інші позитивні історичні релігії стоять так низько, що їх не можна навіть брати в рахунок; се ясне для кожного, хто знає хочби головні основи різних релігій.

* *

Коли я додумався до того, що тут щойно вилложено, став я часто молити Бога, щоби дав мені пізнати правдиву віру, правдиву релігію. І тоді прийшов мені на думку найважливіший аргумент, який мене переконав остаточно й невідклично про неможливість релігії абстрактної, видуманої, філософської та про необхідність релігії конкретної, позитивної, історичної як висліду Божого об'явлення. Ось сей аргумент: Коли хтось раз станув на ґрунті теїзму і признав особового Бога як найдоскональшого духа, той силою логічної консеквенції мусить необхідно признати об'явлену релігію. Чому? А тому, що хто признає особового Бога, той признає Богови найвисшу мудрість, доброту, справедливість і силу, а коли він признає сі досконалости Божі, той не може припустити, щоби Бог не об'явив людям правдивої релігії, бо таке припущення було би запереченням Божої мудрости, доброты, справедливости й сили.

Само собою розуміється, що Богом об'явленою релігією не може бути видумана й філософська, тільки позитивна й історична релігія і то тільки найліпша, найвисша й найдоскональша, з усіх позитивних, історичних релігій, а такою без ніякого сумніву є тільки одно христіянство.

* *

Отсей розвиток моїх думок привів мене до того, що я став прочитувати Євангеліє, щоби пізнати Божу правду й Божу волю й Божу любов. І я не завівся. Я знайшов те, чого мені не могли дати найбільші учені, поети й філософи. Я зрозумів, що таких книг, як Євангеліє, навіть найбільші генії не могли би видумати й скомпонувати, як би ті книги не були вірним описом правдивих подій. Я зрозумів, що такої надприродної, ідеальної особовости (личности), як Ісус Христос, не видумав би навіть найбільший

поет, як би та особовість не була дійсною історичною появою. Мені стало ясно, що особовість Ісуса Христа можна зрозуміти тільки як надприродну появу Бога-Чоловіка, бо інакше та особовість являється зовсім незрозумілою і в собі суперечною, а всякі спроби природного, раціоналістичного пояснення тої появи показуються неприродними, нерациональними і не видержують найлегшої критики. Мені стало ясно, що наука Христа є надприродною Божою наукою, бо, як сказано в Євангелії, „ніколи так не говорив чоловік, як Сей Чоловік“ (Йоан. VII, 46), бо, як сказав вільнодумний але геніяльний німецький поет Гете, „хоч би як високо розвинулася духовна культура і хоч би як високо піднявся дух людський, ніколи не зможе перевищити тої висоти моральної культури, яка світить і сяє в Євангелії“ !

* * *

Вже-таки я не відразу став віруючим християнином. Хоч я відчував, що в Євангеліях немає ніякого фальшу, що з усіх сторінок Євангелій так і бє світло правди, всеж таки я з початку не міг так легко погодитися з чудесними надприродними подіями, розказаними в Євангеліях. Всьо чудесне, надприродне викликувало в мені сумніви, бо мені здавалося, що чудесні, надприродні появи й події не можливі погодити з природою і законами природи, з розумом і наукою. Мені здавалося, що Євангелія були би красші й ліпші, як би в них пропустити ті місця, де розказується про чудеса dokonані Ісусом Христом і загалом про всі чудесні, надприродні появи й події. Одначе вчитуючися уважно в Євангелія я переконався, що в них неможливо відділити надприродне й чудесне від природного й звичайного, бо одно з другим органічно й нерозривно звязане так, що в Євангеліях або всьо є правдою, або всьо є неправдою,— або всьо треба приймати, або всьо відкинути. В слід за сим я зрозумів, що без віри в євангельські чудеса я не можу стати правдивим християнином. Значить нема иншого виходу, як тільки муситься знайти спосіб погодити надприродне з природним, чудесне з нормальним, віру в чудесне й надприродне з розумом і наукою про закони природи.

І я став молити Бога, щоби дав мені змогу погодити віру в надприродні чудеса зі знанням про закони природи— та зрозуміти гармонію чудесного й природного.

Однак і сама ця молитва викликувала в моїй душі сумніви, бо щоби молити ся, треба вірити в доцільність молитви, а щоби в се вірити, треба необхідно відповісти собі на питання, чи загалом якась молитва може мати якийсь успіх, або иншими словами, чи закони природи допускають можливість успішної молитви; чи н. пр. молитва за чиєсь здоровля може відвернути хворобу або молитва за

гарний урожай може прибільшити скількість полукіпків-пшениці, та чи се можливо погодити з нашим знанням природи?

Роздумуючи над сим, я знайшов притакуючу відповідь на сі питання і тоді я вже міг молитися з вірою в успіх.

Але які є мотиви, які аргументи цієї притакуючої відповіді?

Про це вже писали вчені філософи й теологи передімною, тай то писали краще й вимовнійше, ніж як би я се міг висловити, длятого позволю собі тут навести декілька виписок (цитатів) про цю справу.

...„Можете молитися з надією і з успіхом, бо Бог у своїм ініціальнім акті, (в своїм початковім ділі сотворення) мав перед очима також і цю вашу молитву — і якщо Він признав її достойною вислухання, то втягнув її в обрахунок початкового стану світа. І коли сьогодні приходить погода або здоровля, за яке ви молилися, то приносить їх (висловлючися звичайною мовою) природний хід фізичних причин, означений (здетермінований) від початку світа: одначе той природний хід природних причин був в сій подобиці так а не інакше здетермінований якраз тому, що ви молили ся“.

„Боже Провидіння проявляється не так, як собі деякі тріхи наївно уявляють, буцім то Бог безнастанно поправляє машину світа та зсилає то дощ то погоду не по законам природи а по людським молитвам, які день по дневи до Його престола доходять. Адже Бог у своїй вічності мав усьо, що хотів зробити, тай усі молитви, які хотів примінити, були Йому відразу відомі й приявні. В ініціальнім акті, яким Бог установляв закони природи й закони розвитку людства, Він передбачував усі їх наслідки — аж до волоска, що паде з нашої голови — і хотів тих наслідків. Тим робом усьо, що діється в світі, діється силою законів природи і законів історії, які досліджує наука, — та одночасно діється воно також силою Провидіння як намірене Богом“.

„Коли так розуміти Провидіння, тоді в кожній окремій події, природі чи в історії, вчена людина може бачити діло природних причин, релігійна людина бачить діло Боже, а людина вчена і релігійна бачить діло Боже доконане природними причинами“. (Ks. Maryan Morawski T. I. *Wierzy pod Lemanem*, Kraków 1911, ст. 52—54).

„Молимося не з тою думкою, щоби ми хотіли змінити Божий плян, але з думкою одержати те, чого сповнення вчинено в тім пляні залежним від молитви. (Св. Тома в Аквіну). „Коли віруючий чоловік заносить до Бога молитву гідну вислухання, не думаймо, щоби та молитва щойно тепер входила до відомости Бога: Бог чув її перед віками й нарочно ізза неї так уладив річи сего світа, щоби

сповнення тої молитви було наслідком природного ходу подій". (*Euler*).

"В данім ряді явищ може статися глибока переміна, не потягаючи за собою перервання ходу загальних законів. В кождім динамічнім питанню є дві різні сторони: загальні закони і початковий стан. Змінюючи початковий стан доходимо силою тих самих законів і при помочи тих самих сил до зовсім інших наслідків. Бог установив загальні закони й ті закони сповняються вірно й безпереривно. Бог сотворив разом певний початковий стан атомів, маючи на увазі певні явища інтелектуальні й моральні, до яких мають причинитися атоми в своїм часі. А при сім виборі даного початкового стану кермувало Провидінням передбачування свободних діл людських.

"Ніяка людина не скаже й не знає, які перемины в першій атомічній стані вселенної — отже й у всіх її станах — був би викликав даній свободний учинок тої людини силою всезнання й волі Творця — вчинок людини по її волі добровільно занеханий або переминений на інший вчинок.

"Молитва, занесеца до Бога зі свободної волі того й того дня й року сего століття, щоби випросити благословення на врожаї або відвернути яке нещастє, — ся молитва була одною з причин, які вплинули на перше уладження світа, щоби в даній хвилі могло звернутися явище, про яке в сій молитві проситься. Тим чином молитва досягає свою ціль без порушення законів природи. Без тої молитви, без того акту свободної людської волі, був би установлений інший початковий стан і був би викликав, силою тих самих законів, інші наслідки". (*Duillie Saint Projet*, Наукова апологія християнської віри, переклад о. Я. Левицького, Львів 1905, ст. 166—167).

Певна річ, отсей рід причиновости не легко приходитьсь нам поняти, бо ми привикли на все дивитися крізь призму змислів і крізь сітку часу й простору, тому не легко нам піднятися на ту високу точку погляду, яка лежить понад крайною змислів, поза часом і простором; але коли вже на цю точку піднімемося й на ній твердо станемо, тоді можемо ясно бачити, що межі вірою в Боже Провидіння, в свободну волю й успішну молитву з одного боку і науковим знанням про закони льогіки й закони природи з другого боку нема ніякої суперечности; ба що більше, з тої точки погляду не трудно вже піднятися на ще висшу точку, з якої можна поняти гармонію між природним і надприродним та зрозумілим, що чудесні, надприродні події, в які нам каже вірити релігія, ні трохи не порушують законів льогіки й законів природи.

Недовірки й вільнодумці не хочуть вірити в чудесні й надприродні події зовсім не dlatego, щоби були якісь позитивні, історичні докази на неправдивість тих подій (себто докази на те, що тих подій зовсім не було або що ті події відбулися инакше). Недовірки й вільнодумці не хочуть вірити в чудесні й надприродні події тільки тому, бо вважають їх *a priori* логічно і фізично неможливими; їм видається, буцімто всьо чудесне й надприродне супротивляється законам розуму й законам природи, а се мов би то dlatego, що чудесні й надприродні річі не даються ані поняти, ані пояснити, ані погодити зі знаними нам законами природи. Одначе се їх міркування наскрізь хибне та не може остоятися проти критичної аналізи. Прецінь же і в обсягу фізичної природи зустрічаємо багато звичайних, щоденних появ і фактів, яких ми не в силі поняти ані пояснити при помочи знаних нам законів природи, а мимо того нікому в голову не прийде заперечувати правдивости або можливости тих невияснених появ і фактів. Відтак загально відомо, що наука відкриває щораз нові незнані появи й нові незнані факти, які не підходять під знані вже закони природи, а преціньже ніхто з тої причини не заперечує нововідкритих появ і фактів, лише навпаки на їх підставі формулується (висловлюється) нові, доси ще не знані або модифікується (змінюється) давні, вже давнійше знані, закони природи. Для прикладу згадаю тут недавно відкриті дивні прикмети раду (*radium*) або помічення й досвіди, які стверджують релятивність усякого руху (теорія Ейнштейна), себто нововідкриті появи й факти, які викликали глибокий переворот в самих основах фізики.

Славний англійський філософ, Давид Юм (*Hume*), який сам у ніякі чудесні, надприродні події не вірив, бо думав, що таких подій ніколи на світі не було, прецінь же мусів признати, що чудо є вповні можливе та що поняття чуда не супротивляється ані логічним ані фізичним законам. Він стверджує, що тільки логічні й математичні закони впливають прямо з розуму і тому мають абсолютну логічну силу; навпаки закони фізики й інші закони природи (астрономії, хемії, біології і т. д.) не є законами логічними, лишень емпіричними; вони не впливають прямо з розуму, лишень опираються на досвід, а новий досвід може дати зовсім инакший вислід, як усі однакові попередні досвіди; ми вправді припускаємо, що новий досвід дасть такийже самий вислід, як усі попередні однакові досвіди, однак се тільки емпіричне припущення, але не логічна konieczність. Погляд, що в усім панує строга й повна закономірність, що всі появи підлягають законам природи, — сей погляд також тільки емпіричне припущення, але не логічна konieczність. Логічно даються подумати, а тим самим є можливі, також такі появи чи події, які цілком не

в'яжуться з попередними й наступними появами чи подіями. Такі появи й події називаємо чудами. Оттим то чуда без сумніву є можливі, для нашої думки, — так само можливі, як і факти, що даються пояснити законами природи. (Див. T. Paulsen *Einleitung in die Philosophie*, ст. 418).

(Дальше буде.)

о. Д-р Г. КОСТЕЛЬНИК.

Ще про ks. M. St.

або

про психопатів, які в роду в рід не переводяться.

Переважаюча частина психопатів має свій предмет, подію чи ідею, котра виводить їх зі здорової рівноваги, а вводить у сферу маячення. Несчастлива наша доля хотіла, що ми стали таким предметом для психопатів, які в наших сусідів не переводяться з роду в рід. Як тільки нас побачать, вже починають маячити. А як оден з них замаячить, то всі його *consortes* вторують йому, і ще побільшують страшака та проклони... І не знудиться їм це ніколи, і не поглянуть здорово на світ — атже вони психопати. Вина не лиш в їх розумі, але в цілій їх поставі до того їх предмету — страшака. Ми дуже добре розуміємо, чому наш український народ і наша Церков і всьо, що тільки нас нагадує, є страшаком для тих психопатів спомежи наших сусідів.*) Ми з нашої сторони вже нераз всьо сказали, що мали сказати; замовкли, було, психопати на хвилику, а потому знова й знова вишукували „те саме“ тільки в трохи зміненій одежи. Так в останніх роках відповіли ми п. Ст. Смольці на його психопатичні маячення про наш нарід, духовенство, Церков і т. д. — і замовкли всі шовіністичні польські газети — мов води набрали до рота. Аж тут знова виступив ks. M. St. (чи він стидається своєї публікації? чи боїться відвічальности за неї, що не підписався повним іменем?..) — виступив з тим самим давним страшаком. І зараз же по всіх шовіністичних польських газетах відозвалися щирі браття ксьондза M. St... „*hudzia na Rusinów czyli t. zw. Ukrainców*“!

Чи полемізувати з ними? Даремна робота! Як говорити з ними про предмет об'єктивно, коли всьо вже сотки разів було обговорене, коли вони психопати? Можна го-

*) Таке діється всюди, де „вовк рад би вівцю з'їсти“... знаходилися такі психопати (гакагисти) між Німцями супроти Поляків, між Мадьярами супроти сусідних Славян і т. д.

ворити тільки про них, і цілому світові виказати, що вони „біснуваті“, і нечистий дух не дозволяє їм думати та поступати після відвічних божих правил та людських звичаїв...

* * *

Зі всіх таких братніх відгуків на голос ксьондза М. Ст., оскільки мені відоме, найстрашніший той, що появився в „Słowo i Polsk-ому“ ч. 542 (з 21. XI. 1920) під заголовком „Dusza Ukraińska“. Автором сього психопатичного памфлету є М. W. (він там підписаний повним іменем, а чому не наводжу його повного імени, виявиться небавом). Йому ще замало того, що повигадував собі на наше духовенство та на наш нарід ks. M. St., — він ще доплювує на нас без ніякої застанови та стиду. Ks. M. St. хвалить тільки три наші парохії за їх релігійну поставу підчас наїзду Москалів в 1914—1915 р. — : Бичківці, Бишів та Старий Яричів. А п. М. W. про цілий подвиг в Яричеві Ст. каже „Narada ta, to zasługa polskiego dworu“ (!), а далі ще цілу сцюаферу яричівських парохіян виставляє на сміх, ставляючи їм в уста таке рішення „my zostajemy jak dawniej, a dzieci niech już będą inne“ (т. є. хай стануться православними).

Знаходимо в тій статті такі цвіти психопатики: „byli bohaterami męcenicy Polski, gdy ginęli na szubienicach ze słowami „Jeszcze nie zginęła“, ale aby można nazwać bohater-skim cały kler i lud, który przyjął schizmę (! — ale to pan, panie, gadasz krótko i węzłowato!), pouczyćby mu-siała chyba zmodernizowana bardzo definicja najnowszego bo-haterstwa (тут вже автора геть опустил дух, бо се останнє речення не має ніякогоїського льогічного зміслу!).

„Okłamywanie w tak bezwstydný sposób siebie i drugih świadczy o swojego rodzaju psychice „ukraińskiej“ (автор тут дуже добре говорить, але помиляється в адресі!).

„Nie uznaje więc duchowieństwo „ukraińskie“ zasad zawartych w nauce katolickiej, obca mu zatem jest naczelną zasadą miłości, natomiast jest w braku tamtej antyteza — nienawiść. Przeszła ona od duchowieństwa w całą sferę t. zw. ukraińską, przeszła do życia i sęczy się w lud. Stwierdzając te wypadki w czasie rządów ukraińskich przez pół roku, które nie tylko dały się dotkliwie odczuć ludności polskiej, ale chłopcy ruscy wspominają te czasy, jako najgorsze w ich życiu (o! panie, panie, z tego śmіються й малі діти!). W braku miłości a w posługiwaniu się kłamstwem (kwi też źródło zdrad, dokonywanych przez ich atamana wobec Anglików (!), Niemców (!), Polaków (передовсім Петлюра ніколи не був галицьким атаманом, а хто кого зрадив, про се факти говорять, panie dobrodzieju!) — tu też spoczywa cała trudność współżycia z „ukraińcami“. Trzeba wyłożyć siły w pracy

над ludem ruskim, z nim zacząć sąsiedskie życie, trudno bowiem zawierać jakiegokolwiek związki z uzurpatorami władzy (!) nad ludem (który jeszcze ukraińskim nie jest) — (pozmий: i тому мiр би ще статися польським...! аякже!), gdy podwalaia ich ideologii są dwie zgubne zasady — kłamstwo i nieprawisć“.

Найсильнiйшим доказом на се всьо має бути отсе: „Jasnem staje się io wówczas, gdy sobie uprzytomnimy, że niema u ukraińców zasady religijnej, (! — от найпростiйша річ було сказати: u ukraińców niema wogóle duszy!). Twierdzą sami ojcowie kościoła unickiego, że cerkiew ich „styka się“ z kościołem (ні, паніе діеіу, так глупо ніхто з „ojców unickiego kościoła“ не мiр сказати!), a zatem nie jest тем samem, a ponieważ nie przyznają się otwarcie do schizmy, przeto niema u nich żadnych zasad religijnych, kłamią zaś tylko, że tę lub ową wyznają (! — mylisz się pan w adresie!). Na poparcie tego pozwolę sobie przytoczyć słowa jednego z księży ukraińskich, doktora św. Teologii i katechety ks. K., — kiedy zbliżała się w naszą strony nawała bolszewicka i mobilizował się przeciw niej cały naród, a miał za sobą poparcie całego chrześcijańskiego (nie tylko katolickiego) świata, wówczas wyrzekł ów ksiądz ukraiński słowa „niech przyjdą bolszewicy, to będie my przy najmniej razem“.

Тим ks. Dr. K. — се я, котрий пишу ті слова. А пана М. W. дуже добре знаю, бо учимо разом в одній i тій самій середній школі. (Тому, що він не подав цілого мого імені, i я відвдячуюся йому в той самий спосіб.) Алеж, що він про мене тут пише, се брехня, а до того ще психопатична. На се є свідки Поляки професори, котрі були свідками моїх слів, i котрі по перечитанню сеї статті „Dusza ukraińska“ самі від себе виткнули се панови М. W., що „to nie jest sposób prowadzenia walki“. Річ малася так: Коли в літі 1920 р. большевики наближались до Львова, п. М. W. був у війську, я на вакаціях на селі. I не пригадую собі, чи я в тому часі бачився з паном М. W., а хочби i бачився, то я тих слів перед Поляками боявся би висказати, шоби по глупому не опинитися Бог зна де... Се хіба ясне. Хто хоче довідатися, як я відношуся до большевиків, хай перечитає собі мою книжку „Границі демократизму“. Та „ukraino-żegs-owi“ панови М. W., всьо помішалося в голові i він не в силі поняти, що можливе, а що неможливе, що було в 1919 р., а що в 1920 р., — він всьо так накрутив, як йому треба.

В осени 1919 р., коли наша галицька армія перейшла до Денікіна, а Петлюра віддався в польські обняття, оден з професорів Поляків запитався мене в салі конференційній в школі (п. М. W. був при тому присутний): „Чому галицькі Українці радше лучаться з Москалями, чим з Поляками?“ Я на се так відповів: Поставтися в наше положення, Укра-

їнський нарід одинокий в Європі мав би бути розшарпаний на 5 частий: 1) Україна задніпрова при Росії, 2) якась Пєтлюрівська Україна, 3) одна часть під Польщею, 4) одна під Румунією, 5) одна під Чехами. Чи се можливе в нинішніх часах? Який нарід згодився би на се? (Всі слухачі мовчали, хоч я ждав на відповідь.) Отже ми хочемо лиш сього, що й всі інші народи: злуки всіх наших земель. А се скорше мислиме в союзі з Росією, чим в союзі з Польщею. — Тут докинув оден з професорів: „Ależ Moskale was zjedzą!“ А я відповів: Га, вже як нам буде, принайменше будемо всі разом.

А деж тоді були большевики? Денікин стояв під Москвою! Хто як хто, але Поляки навіть в сні тоді не припустили, що большевики могли би опинитися довкола Варшави. Власне п. М. W. найбільше запевнював, що „już koniec“, bolszewicy już się nie chcą bić“ і т. д.

А якже п. М. W. всі ті обставини і мої слова ганебно перекутив, щоби тільки вийшло після рецепти його божевільности. Він поважився без ніякого стиду мене ставити як примір, що має собою зображати цілий український нарід, — примір священика без ніяких релігійних засад. Пане М. W., про мої релігійні засади свідчить моє життя, свідчать мої писані праці. І тих засад не в силі мені відобрати Ваша облуда. Те, що Ви приписуєте „душі українській“ викидуєте Ви з Вашої власної душі — облуда, лож, зрада і ненависть опутали Вас мов нечистий дух. Дійсно, се „nie jest sposób prowadzenia walk!“! Будьте певні, що в такий спосіб дочекаєтеся хіба тільки одного „хто під другим яму копає, сам в неї паде“. З погордою і з обридженням глядимо ми на таку роботу!

* * *

От, дорогі браття, які люди і в який спосіб воюють против нас, проти нашого народу, проти нашої Церкви. Се божевільні психопати, котрі кожду річ накрутують до рецепти своєї облуди. Вони кричать „wszystko to na ukraińskich źródłach oparte“ — а се така правда, як п. М. W. опер свою облуду ніби на моїх власних словах... Księżę M. St., з погордою й обридженням глядимо на роботу Вашу і ваших „braciszków“!

Одно питання ставляємо Вам отверто:

Чого ви хочете від нашого многострадального народу? Коли маєте відвагу, скажіть се отверто перед цілим світом, і після того будемо судити всі ваші інші слова — бо після ціли просуджується средства. Ви не маєте тої відваги, ви вже „in principio“ руководитеся облудою. Та ми за вас відповімо: Ви хочете „przeistoczenia“ нашого народу в польський нарід, і після того треба

просуджувати всі ваші поступки та слова — одним словом „вашу świętą правду“. Якжеж ви всі хвалите „ten poczciwy „nasz“ ruski ludek“, коли уважаєте його тільки „масою“, з котрої ви хотіли би зробити, що вам до вподоби. Та коли бачите, що ся „маса“ жива, і хоче жити своїм життям, так вже вона стається для вас страшак. Ось тому ви плюгавите цілу нашу інтелігенцію, бо вона є виразом свідомости народу, котрий ви хотіли би уважати тільки масою. От звідси беруться всі ті ваші підлі байки про „niepawieś i kłamstwo ukraińskiej duszy“ і т. д. Ненависть! Політично-національна ненависть! Сміх збирає чоловіка з того, що ви говорите! Погляньте, księżę M. St. et consortes, довкола себе, читайте ваші газети — чиж знайдете денебудь на світі ще одну таку констеляцію і ще такі „цвіти“ „bratniej anielskiej miłości“, як у ваших газетах?! Далека „наша душа“ від того. Можна би се також судити після того факту, скільки підлих, обсцених листів дістав наш митрополит від ваших людей в останніх двох роках, а скільки ваш від наших людей... Видко се на кождому кроці.

От, księżę M. St. et consortes, і так всьо за порядком. Глядімо сміло в будучність, і сміло віддаємо всі наші діла під суд усього світа та історії. І будьте певні, що ваші плюгавлення будуть свідчити тільки проти вас...

Свящ. Антін Стельмах.

З метафізики розвою народів.

(Провідникам укр. народу під розвагу).

Рече Ісус: Я дорога й правда й життя (Йоан. 14, 6). Як пробувати мете у законі, зрозумієте правду й правда визволить вас (Йоан. 8, 31).

I.

Два елементи ярко виступають в еволюції світа: інертна матерія і чинний дух. Чинник духовий бере верх і немов за собою тягне інертну матерію, зглядно надає їй напрям розвою. Дух є підставою того всього, що є, є його творчим жерелом і провідним розвоєвим напрямом всього буття.

Єслиж на землі в людській організації заблиснув дух до окремого індивідуального розвою, то річ самопевна, що цей розвій мусить іти тими самими шляхами, якими він відбувається взагалі у всесвіті. Се же шляхи духа. Людський дух мусить бути в як найтіснішій звязку з засвітнім огнищем, щоб еволюція світа матеріяльного поступала гармонійно й щоб не переривалась. Життя людини мусить стояти на тій основі, о котру спирається життя-всесвіту, його ро-

В. Стефаника
АН України

звій мусить іти по законам загальним, а не чисто людським. Закон єднання в гармонійну цілість, закон любови (в неорганічному світі закон гравітації), закон усовершенствання існуючих форм і творення нових се характер природного всеобнимаючого закона. В виду сього вартість кожної одиниці є космічна а не індивідуальна, беззглядна а не релятивна. Кожда людина мусить бути в зістрою з ладом всевітнім і його основним законом, кождий чоловік сповняючий на землі хочби й найскромнішу функцію, має визначене своє місце в цілім космосі, як кожда зірка на фірменті неба. Своєю невпинною працею має він пособляти еволюції космічній, котра на вні обявиться йому у правді, красі й добрі. Навіть найменший рух нашого духа, як він не схожий з космічним розвоєвим напрямом, він напевно й скоро відібеться на нас самих, караючи без милосердя наше протиділення природному закону. Так воно бути мусить, бо й ми самі є складником всесвіту, а відомо, що як в годиннику одно лише колісце сплине або лише запорошене, цілий годинник терпить — стає, а колісцята ржавіють, нищуються.

Стільки лише покищо скаже нам філософічна наука в нашій справі, коли не послуговатись іншими областями знання. Але те, на що докладнішої відповіді не всілі дати строга філософія, пояснює релігія.

Достережені в сумерку століть велити духової старинної єгипетської й китайської культури, хоч нині вже своїми звалищами, всеж таки своєю силою свідчать, що в первіснім стані чоловік був піднесений до божества, з ним ближше приставав і просвічувався; бо колиб перший чоловік висшої інтелігенції був позбавлений, бувби зачав життя від змисловости, а не від релігійних жертв. Мусіло його просвітити якесь розумне вище єство, і тому первісна обява Бога першим людям, хоч би навіть не опиралась на загальній вірі, все була би помислом найфілософічнішим, бо навіть наука недовіроків з її вислідами каже догадуватись, що „більше є річий між небом і землею, чим сниться се сій філософії“ (Шекспір).

Бог, сотворивши чоловіка, дав йому й вільну волю, котра евентуально могла волю Божу й знехтувати; нічого ту противорічного; бо доброю в собі все є лише воля Бога, а воля кождого сотворіня вже не мусить бути абсолютно доброю, до злого не схильною. Що не є абсолютним, вічним і самим від себе, се не може бути абсолютно добрим. І якраз сталося, що чоловік сю святу, первісну, інтимну навіть звязь з Богом, першим прогріхом проти Божого закону пірвав. Бог вправді відразу обіцяв прислати Мессію, щоби направив зіпсутий лад, але поки Він прийшов, на землі космічна еволюція вже стрінулась з перешкодю, бо затратилось через гріх у людей почуття закона й свідомість личної

зв'язи з творцем, а людство замість єднатись в любові, добрі й пізнанню правди, дало обнятись духом сепарації й суспільної ненависти та темноти.

Суеті (мученню) твориво підневолилось, не по волі, а через підневолившого в надії, що й саме твориво визволиться з неволі зотління на волю слави дітий Божих (Римл. 8, 20). Так виразно читаємо у св. Павла: природа по первороднім грісі, через знидіння духової сили чоловіка, в її вибуялости дико й самопас пустила свої сили, вирвалася чоловікови з рук, його самого повалила й повернула в свого невільника. Тому написано, що суеті твориво підневолилось; се значить, що її теперішнє від чоловіка незалежне життя, родження й множення, немає ніякої розумної цілі, дико все існує, родиться і гине, одно друге нищить. Як Адам хотів через гріх від Бога усамовільнитись і попав в неволю природи й в смерть, так знов природа по грісі увільнилась від влади чоловіка, і в своїй свободі знайшла неволю зотління й піддання неуникнутому мученню.

Ві всіх життєвих проявах земної природи бачимо взаємне нищення, смерть, гнилизну. Цілий нинішній дикий стан природи, се лише безнастанне полювання одних сотворінь на другі, неустанна тривога і побоювання небезпеки одних від других, завсідна майже неволя, болізни, скорботи і обави смерті. Існує і в людській суспільності неприязна сила, котра не перестає людей забивати. Половина їх умирає не зачавши жити, а половина оставших гине, не передавши життя.

Теперішній стан природи, підневоленої суеті, не є її здоровим станом, він звихнений і з волею Божою незгідний, хоч тоюж волею допущений. „Та се не тільки все твориво в купі стогне й мучиться аж досі, й ми самі первоплід духа маючи, й ми самі в собі стогнемо, ждучи всиновлення й збавлення тіла нашого“. Так філософічно означає св. Павло, в тім самім місци, суспільний стан людства в зіпсутій природі. Ствердження сього дістаємо при студіях наук і суспільного життя. Закони природні, що їх природничі науки відкривають, мимо їх пізнання і якого опанування, часто проти нас повертаються. Історія знов вчить, що невілництво, яке ми звичні найстрогійше осуджувати, зовсім не уступило, лише в різних періодах історії з різних форм виступало. Науки суспільні, бодай їх деякі репрезентанти, звертають увагу, що розвій держави не може инакше поступати, як лише в безупинній борбі, навіть утиску суспільних груп і що культура зовсім не пособляє моральному поступови чоловіка, бо навіть иноді найчистіша й найкрасша ідея получиться частю прим. з правдивою крадіжою, лише в якімсь своєріднім виді й назва (замість рабунок, крадіж скажеться хабарництво, реквізиція і т. д.). Все те в меншій чи більшій часті правдиве й стверджують слова св. Павла, що усе тво-

риво стогне й мучиться. Та все те „в надії“ що, коли в усовершенім і усвяченім людстві настане обява синів Божих (людей наскрізь Богом і для Бога живучих), природа верне до первісного стану, в котрім чоловікові у всіх корилась. Як людство вибрине зовсім з неволі гріха, тоді й сама природа заясніє відблиском свободи синів Божих і розвиватисьме по Господньому напрямови на славу Бога й щастя творива. А поки що щастя в природі, передусім в людській суспільности, котре тісно було звязане з Творцем всесвіта, пирсло, загальна борба одних елементів проти других самочинно виступила, людина втратила зі своїх рук пануючу владу у світі і в тяжкій борбі з природними силами стала її знов відбирати; але не знаючи вже Бога й теряючи найкращі свої сили, блукалась у пільмі нерадивости й незнання, і в дохристовій історичній добі винищувала себе взаємно безупинними страшними війнами, й все таки здобувала неволю, бо не знала Божого закону; вправді умнійші старинні філософи старались надавати напрям суспільному розвоєви, але їх напрям був ще niepвний, до того був спинюваний буденними поглядами сучасности й суспільність його не відчувала.

Ціцеро, хоч жив еще в мрачній передсвітї християнїзму, відчував вже сю науку, котрої брак і погубні наслідки його засвідчив досвід дотеперішньої історії народів. „Злочин“, каже він, „забиває нас. Єдиним спасеннем лише справедливисть“. Але деж жерело справедливости? Ціцеро з правдивим мудрецем старини відповідає на се: „лежить воно в Бозі в другім світі, більше дійснім, як наш і повнійшим в життї й волю, в світі незрушимім, де дійсно царять справедливисть, краса, мудрість і звідки на рід людський спливають всі добродійства, всі роди поступу“ (Cicero, De republica). В згаданій прегарній політичній книжці Ціцерона, політична наука старинних досягає найвищої правди, а навіть в сні Циціона пробує представити форму сього совершенного світа: „Пам'ятай, говорить свому внукови дух Циціона, пам'ятай, що ти богом, що ти безсмертний, що великий і єдиний Бог, твій початок і беззглядний почин усього, жадає, щоби люди в справедливости зєдинались; хтож віддасться праці такого зєдинення людей в законі, сей стане горожанином будучого світа, світа вічного й совершенного“. Так отже під кінець старинних віків, навіть поганські народи бачучи, що в своїм невіжестві й беззаконню летять прожогом у пропасть і руїну, пізнавали, що коли людство в основу свого розвою не покладе Бога і Його незмінного морального закону, не лише до смерті хилитись буде, але не зможе навіть подумати про якийсь поступ. Лише на жаль, тоді не знало людство сього єдиного Бога й не знало Його закону, так що врешті затрівожена сучасність через великого Платона висказалась, що хіба хто з самого неба прийде, поучить світ і вкаже правдивий шлях життєвого розвою.

Та Господь в своїй безграничній доброті, вже з почину самого постановив між людей прийти й світ просвітити. Як же часи сповнились, а старинність почула свою вину й похибку, сам Бог мішається у світові справи, приходить на землю Христос і небесною Божою повагою всій землі звіщає: Се є воля мого Вітця, щоби ви знали Його і того, котрого післав Ісуса Христа. Ніхто до Вітця не приходить, лише мною. Я дорога. Шукайте правди, щоб просвітився ваш ум — я й правда, бо я сама істина, хочете життя, істиною, істиною глаголю вам, хто в мене вірує, має життя вічне. (Йоан. 6, 47). — Я життя в Його дійснім первіснім значінню; з мене йде кожному життя щасливе ту й там по віки. Підіть за мною. Я дорога й правда й життя! Без дороги не знайдете, без правди не зрозумієте, без життя жити не можете, я дорога котрої держати метесь, правда, в котру вірити вам, життя, котрого вам надіятись. Я дорога найпростіша, правда найвисша, життя правдиве, життя благословенне, життя нестворене. Як пробувати мете на дорозі моїй, пізнаєте правду, а правда визволить вас і доступите життя вічного. (Т. Кемс, О насл. Іс. Хр. 3, 56). Так сказав Христос. Він лише є дорогою, правдою, життям, а пояснюючи ближше, скажім, відвічний закон, котрий сам є Богом і приписується Синови Божому, як жерелу Божої Мудрости. Тому св. Тома Акв. пише: *Filius Dei non subditur divinae providentiae aut legi aeternae,* sed magis ipse est lex aeterna per quamdam appropriationem.* (S. theol. 1, 2: qu. 93. a 4. ad 2). Відвічний Божий закон, як жерело й норма всякого ладу, в світі фізичнім, як закон природи (*lex naturae*), а в духовім, як закон моральний (*lex moralis*), замкнений в Христі, „в котрому живе вся повня Божества тілесно“ (Колос. 2, 9), є підставою цілої космічної еволюції. Поки чоловік не сповнить на землі волі Божої, дарма гонити за філософічними розв'язками буття, воно тоді дуже утяжливе. Перше треба волю Божу пізнати і її сповнити, відтак аж доходити до правди абсолютної. Відвертати сей лад, значить готицьку будівлю від вежі зачинати. Тому каже виразно Христос: ніхто не приходить до Вітця, тільки мною (зн. виповненням до йоти Христового закона). Колиб знали мене й Вітця мого зналиб (Йоан. 14, 6, 7). Як же узглядимо, що більшість людей або зовсім не знає відвічного закона (Христового), або проти нього виступає, а лише незначна скількість людей до йоти його старається виповняти, то чи здивуємся тоді, що в області відносин суспільно-політичних життя так стоїть низко й що насилля й несправедливість володіє? Воля людства й напрям його праці мусять зійтися з волею Божою, дословно з євангелським законом Христовим, котрий єсть і розвоєвим напрямом природи; тоді вся природа, котра по первороднім грісі піддалась дуже сильному нахилови до зла, дуже багато бісовської налетілості стратить, не буде мучитись в зіпсуттю,

але розвиватисьме на Господню славу, на туземне й вічне добро-щастє синів Божих. Тоді й страшні пута, котрими, як свідчить все історія, людство сковане, розірвуться, одиниці й ціла суспільність дістануть більше святої волі, бо виразно каже Христос: коли пробуватимете в мені, а слова мої пробуватимуть в вас, то чого схочете, проситимете, і станеться. (Йоан, 15, 7). Ту щойно розуміємо і появу чудесної сили у святих; річ цілком ясна. Як хто так себе опанував, що вже не своєю волею жиє, але лише Христовою, тоді як чого захоче, не він захоче, але сама Божя воля у нім всього прагне, й тому воно сейчас здійснюється. На тій підставі каже Христос: істино, істино глаголю вам. Одначе хоч кожда одиниця в загальнім Божім пляні має велике значіння, всеж таки в суспільнім розвою людства дуже важну роллю повинять і інші чинники.

Великий учений XIX. в. член французької академії, історик-філософ о. Гратрі, в оригінальнім творі, *La Moral et le Loi de l'Histoire*, підносить справедливий погляд, що з науки соціології треба за певне прийняти, що організація суспільна, як кожний людський організм*), має конечні функції (чинності) й довільні. Конечні функції суспільного життя, котрі вповняють більшу частину людства на землі, се ті, що в них людина не бере ніякої участі, вони діються самочинно, й все є добрі, хосенні, бо вони з творчої сили Бога; за теж довільні функції суспільні, сі до котрих рука чоловіка й мозок своїх старань докладають і в котрих реалізуються людські замисли й теорії, вони можуть бути добрі, хосенні й злі, деструктивні. Щасливеж людство, як зуміє конечні, добрі, Божі функції суспільного розвою вінчати своїми добрими, довільними; тоді виключені всі винищуючі перевороти, війни й суспільні катаклізми, бо все йде до цілі на святий поступ й щастя людства, а чоловік свідомий, що сповняючи Господню волю в своїх власних ділах, пособляє незначними своїми силами цілковитому сповнюванню Божої волі у всім твориві.

Тому Христос, знаючи добре, що від кожного з нас, кимнебудь ми булиб, неуком чи людиною геніяльною, денним зарібником чи міліярдером, залежить напрям, в якім підальший розвій людства, щоби дохристовому, скептичному світови вказати певний шлях ділання своєю небесною пова-

*) Фізичне життя людського організму полягає на двох окремих родах чинностей; є функції конечні й довільні; конечні, котрі без нашої волі вже сама природа в нас сповняє, котрі діються, чи чоловік спить чи чуває прим. круження крови, травлення, переміна матерії й другі; сі функції властиво ціле фізичне життя людини творять і піддержують, бо вони є наслідком природного нам устрою; другіж функції довільні, як ходження, говорення, забава, праця і подібні другі, є ділом чоловіка, його духа, його вибору, його доброї евентуально злої волі. Він може сяк або так зробити, а що зробить, те буде мати.

гою дає закон кожній одиниці і усім: „Всьо, що хочете, щоби вам люди чинили й ви їм робіть, бо се весь закон“ (Мат. 7, 12). Подумаймо хвилину над сим, а зрозуміємо, що як по сій лінії підуть всі наші діла, ми сповнимо їх після Божого закону, а суспільність житиме в щастю і мирі. Тому Христос санкціонує ще те, що сказав говорить: „як пробувати мете у законі, зрозумієте правду й правда визволить вас“ (Йоан, 8, 31). Як тревати мете при законі діла ваші тоді будуть не лише по вашій волі але й по Божій, а довірливі функції суспільні (законодавство, просвіта, економія, наука стисла, політика, товариське життя і подібне) підуть тимсамим шляхом, на яким розвиваються конечні Божі. Ісус Христос, чоловік й Бог, об'явивши світови правдивого Бога, жерело всього буття й цілість, до котрої всьо має зміряти, ставляючи закон ділання, відслонює і шлях, по яким розвиватись мають всі людські чинності, щоби дійти до пізнання правди, та особистого й суспільного визволення з усякої неволі.

Відвічний Бог, сама Любов, не хотів, щоби ми лише жили, Він хотів, щоби ми в повнім щастю свій вік проводили, щоби життя цвило і розвивалось в усій повноті, знаючиж, кілька перешкоди дізнасть людська природа від своєї гріхом зіпсутої часті, від сих довірливих функцій суспільних, котрі вже до Христа стільки лих у світ внесли, Христос хоч вже й відкупленням своїм (смертю своєю) зіпсуту природу направляє, установляє еще Евхаристію і лишає у ній людству на гоєння зіпсутої природи лік, також і радикальне средство на нищення всього зла у світі; в Евхаристії замикає Христос-Бог і найсильніший еволюційний суспільний чинник, бо скривши у ній для людства самого Бога, щастя, правду й красу абсолютну, людську природу підносить через св. Причастіє до Божої і ставить її в повноту життя. Тому не дивно, що св. Іриней, зове Евхаристію ліком проти усякої смерті — *φάρμακον, ἀθανασίας, ἀντίδοτος τοῦ μὴ ἀποθανεῖν ἀλλὰ ζῆν ἐν Ἰησοῦ Χριστῷ διὰ παντός*. Евхаристія, в котрій Бог безпосередно мішається у світові справи, стає самотнім і найсильнішим еволюційним стимулом в життю приватнім і суспільнім, а ми знаючи, як в світлі Евхаристії розв'язуються великі соціальні проблеми, мусимо бути певні, що коли се средство в цілій його силі як слід буде використане, без великих з нашої сторони зусиль, цивілізація, культура й поступ людського роду самі нестримною ходою йти муть вперед. Тому Христос учив: не журіться життєм вашим, що вам їсти або пити; ані тілом вашим, чим зодягтися (не кладіть сего на перший плян); бо Отець ваш небесний знає, що вам усього того треба; а шукайте перш царства Божого та справедливости Його; сеж усе (всьо проче до життя) додасться вам (Мат. 6, 25).

Бог, будучи починком усього буття, вже сам веде світ

до совершеннішого стану, своїми законами провидіння і своєю добротою, бо Бог все чинний і творчий. Сам сповняє більшу половину діла, від нас лише вимагає, щоб не йшли ми проти Його святої волі, а згідно з нею ділали й ширили святе життя на землі, беручи до нього силу й підстави з Евхаристії. Щоби в народах царили щастя і мир, треба лише Божого життя в одиницях, в людях і більш нічого; Бог, говорить книга премудрости, здорові зділав народи земного круга й не має в них їди затрачання (Прем. 1, 14). Нема в лоні народів ні смертної їди, ні побідного бальзаму, о яким декотрі говорять. В народах, як і в поодиноких людях, є лише воля. Бог, записано у Письмі св., з почину сотворив чоловіка, дав йому заповіді свої, відтак дав волю; життя і смерть перед ними; до чого хочеш стягни руку твою (Еккл. 15, 14). Бог від народу, як гурту сам відняв всякий нахил до злого й упадку. Бог хоче народи лише благословити, а чи благословить їх, чи караючи від себе відкидає і розбиває, се зависить виключно від поодиноких членів суспільности, які самі собою витворюють умовини національного розвитку. Як закон Господній шанований і бережений в одиницях, національна свобода, мир і суспільне щастя самі з себе приходять.

(Далі буде).

„Устрій Української Держави“.

Дві появи в нинішніх часах товчуться по державно-суспільних аренах мов той Каїн: се опир атеїзму та опир диктатури під плащем демократизму, пролетарократизму — ніби для добра широких мас. А наслідки такі, що збожеволілі проводирі, які сьак чи так докопалися державної влади, не жахаються кроваво експериментувати. Кульмінацію тут представляють собою большевики. Вони є тільки виразом часу. Колиб не так, вони ніколи не могли би опинитися при влади, і так довго удержуватися. А те саме — тільки в меншому стилі і може без назви „большевизму“ — знайдемо нині чи не в кожній державі. Атеїстичний, хоробливий, протиприродний світогляд покутує на світі. Се й не може бути инакше. Новочасна безбожна і протиприродна філософія, окричана як нова спасителька людського роду, не могла остатися без наслідків, бо на світі ніяке діло без наслідків не минає. Вона затуманіла многих людей, а сі люди перевертають світ... Так усяка теорія переходить в практику. Найтрудніша річ: здобути людську душу, а решта вже само приходить — сю решту, вже ся душа старатиметься провести. Працюють ті, що „хвалячися, що вони мудрі, отуманіли“, і тільки тим вони моментально здійснюються на гору;

аджеж усяка праця є „працею“ — тільки що не кожда праця має за собою природу — божу правду. Колиж ті, що приймають відвічну правду, хочуть своїми очима бачити побіду сеї відвічної, божої, природної правди, то мусять працювати — працювати всіми силами, доцільно — зорганізовано. Бо хоч за сею правдою стоїть природа, то, хто се розуміє, чиж буде ждати, щоби природа пожерла тисячі винуватих і невинуватих жертв, аж виявиться: чия правда?

* * *

Передо мною „Устрій Української Держави“, виданий друком у Львові 1920 р., в двох редакціях: I. в редакції Всеукр. Нац. Ради, II. в редакції спеціальної Комісії до сього покликаної. Се властиво лиш неповний плян, лише шкід державного устрою. Читаю, застановлююся над параграфами і переконуюся, що дійсно „*rari sunt nantes in gurgite vasto*“ — хоробливий дух часу і тут витиснув своє п'ятно. А сей плян — се щойно гарна обіцянка, котра мала би притягнути до себе як найширші маси українського народу. Й нехотя приходить мені на думку одна бачванська піснь „іще сом (єсьм) ці ніч, а уж ме сцеш (хочеш) біц — а кед будзем твоя найміленша, цо будзеш робіц?“.

Ходить мені тут тільки о правне відношення держави до Церкви. Як воно тут определене? Властиво ще ніяк. Каже § 12. (I. ред.): „Окремий державний закон означить правне відношення православної Церкви до держави“. Се обіцянка, яка zarazом може обіцувати життя і смерть. Як жеж її зрозуміти? Вказують на се інші параграфи, які є заголовками такого правового відношення держави до Церкви, якого собі бажає нинішній опир атеїзму. І так § 107 каже: „Голова держави іменує єпископів і вищих церковних достойників, о скільки би це право прислугувало дотеперішнім головам держави“. — Бачу з того, що є тут „цивільна“ охота держати Церков на вуздочці — але на чому се право мало би основуватися? Га, сього вже не второпаю!

„Оскільки би“, „дотеперішнім головам держави“ кого під тим розуміти? Царя Миколая? чи Симона Петлюру? В старій моральній і в старому праві є одно ясне право „*do, ut des*“, але в тому новому „устрої“ не можу дочитатися сього. Бо щож держава після сього „устрою“ дає Церкві (мова тут о православній церкві) за такі привілеї, як іменування висших церковних достойників? Ось що: § 39. „Забезпечується кождому вільність науки; характер публичних шкіл не може бути конфесійний. Про науку релігії в народних та середніх школах дбають відповідні релігійні знання“. Ось вилізло шило з мішка. Хитро-мудро викидається науку релігії зі шкіл; а гарна обіцянка в тому, що

ніби в державних будинках будуть собі могли відповідні учителі релігії обучати дітей в релігії... Як велика услуга держави супроти церкви! Та се лиш марна обіцянка, бо коли раз наука релігії не належить до шкільної програми, то загалом до школи не належить. Ясне і послідовне! Вибрана комісія була розторопніша, менше грозила і менше обіщувала. Її параграф каже (II. редак., § 31): „Характер конфесійних шкіл не може бути конфесійний“. — Більш ніщо!

§ 137. (I. ред.) каже: „Всі горожане муж. полу обов'язані до військвої служби“. § 18 „Всі узнані державою релігійні визнання є супроти держави рівнорядні і рівноправні“. А щож собі тоді хоче § 12. „Окремий державний закон означить правне відношення православної Церкви до держави“?

Після „Устрою“ має бути „міністерство освіти і визнань“ (§ 115, 7). Та що буде робити міністер „визнань“, трудно догадатися, крім сього одного, що він буде „іменувати вищих церковних достойників“... Гарна посада — „in floribus“, „gaudia sine operibus“! Аякже! Навіть татарські хани не представляли собі так божевільно державного відношення до християнської Церкви. Се сумне, се застрашуюче, що навіть Турки та Татари далеко краще розумілися на силі та значінні релігії широких мас, чим ті новітні будівничі держави, котрі так часто надають головний тон в ріжних „устроях держави“. Вони або не знають сили релігії, або пориваються знищити її. Перший припадок свідчив би про глупоту, другий про насильну диктатуру та божевільність. Прецінь про се легко кождий може переконатися, що принайменше з яких 80% в христ. народах дорожиться релігією і Церквою, хоче сю релігію переказати своїм дітям, хоче щоб держава не ставляла Церкві колоди під ноги. Хто отже проти сего виступає, сей переводить насильну диктатуру. Та в демократичній державі є спосіб показати правдиве лице сеї диктатури. Зорганізований голос народу тут сильніший не тільки від міністрів чи поодиноких партій, але навіть від цілого парламенту. Прецінь парламент править тут іменем народу, Колиб отже нам дійсно загрожувало щось таке, яке сей „устрій“ обіщує для Наддніпрової України, то ми, священники мусіли би в кождій кождіській громаді подбати, щоби народ явно і рішучо запротестував проти таких атеїфікаційних експериментів, а се порішило би справу. Алеж до сього кожда громада мусить бути підготована вже нині, бо не знаємо, коли і який грім вдарить. Ось пора для зусильної, безнастанної, систематичної праці.

о. Д-р Г. Костельник.

Зазив до духовенства.

В справі забезпечення майна.

В сім воєнним часі видимо загально, що вартість грошевої валюти що раз більше упадає. Многі з нас щадили через все життя і віднимали собі від уст, щоби зберегти який гріш на лиху годину або для родини, а нині бачимо, що призбиране добро не має значіння. В сих відносинах радять економісти, щоби льокувати гроші в землі, або в господарськім інвентарі або в яких підприємствах. Але ті ради не надаються для священиків: бо землі годі дістати і докупитися; господарський інвентар дуже непевний, бож всякі наїзники накидаються в першім ряді на священичі майна; а в підприємствах не завсе ялося священикам вдаватись. Так шукати нам інших способів для забезпечення свого добра.

В кругах священиків піднесено ось яку гадку: Ми маємо наше священиче стоваришення „Доставу“ у Львові, заложену для церковних потреб, ведену дуже солідно і правильно. Але нині рух в сім підприємстві не великий, бож і тяжко спроваджувати нові заграничні товари, тай громади заняті власною відбудовою не в силі братись тепер до украшення своїх церков. Так зродилася у священиків думка, щоби ми ввели в львівській „Доставі“ додатковий відділ продажі сукна, пригожого спеціально на одяги священичі, і льокували в сім підприємстві свої грошеві ошадности. Певно, що „Достава“, призначена передовсім для церковних потреб, не може вкладати в те діло свого капіталу; але вона може віддати нам важну прислугу, офіруючи для тої цілі свій склеп і адміністрацію. Потрібні же гроші повинно зложити вже духовенство зі своїх ошадностей, творячи враз з „Доставою“ спілку для ведення інтересу. Тим позискаємо і запевнену льокацію для свого гроша, бож такий товар як сукно не може ніколи втратити на вартости, тай одержимо від вложеного гроша (як воно при спілках звичайно водиться) нерівно більший процент. Правда, що сукно нині дороге і менше розходиться; однак звісно, що хто потребує конечно одягу, то мусить його купити. А коли доставимо добрий і ретельний товар і в уміркованій ціні, то відбут є певний і безсумнівний.

Ми порозумілися з дирекцією „Достави“ і вона згодилася на отворення такого спілкового відділу. Дирекція віднеслася вже навіть до перворядних фабрик і одержала вже деякі сукна. Можемо бути певні, що як праця „Достави“ велася досі в церковнім відділі дуже правильно, так буде і новий відділ добре розвиватися. Та тепер приходить черга на нас зложити потрібні гроші. Здається, що річ говорить

сама про себе. Як сказано, ми одержуємо тут в часі, коли валюта тратить свою вартість, забезпечену льокацію наших грошей в реальнім товари, та ще й значно більші відсотки, що вирівнують по часті спадок валюти. Так кличемо всіх наших людей, що мають трохи призбираного гроша, щоби негайно приступили до спілки і зберігали тим своє майно. А що до заміреного підприємства потрібний більший капітал і гріш має нині не велику вартість, проте назначено спілкову вкладку від 10.000 Мп. і висше. Розуміється, члени спілки будуть мати право становити о способі ведення її, тай кождому буде свобідно в разі потреби виїняти у всякім часі зложений гріш.

Вкладки належить присилати до дирекції „Достави“ у Львові, ул. Домінікансьа ч. 11. (І. пов.). Поспіх конечний, бож товари спроваджуються тепер лиш за готівку.

Так, Братя, з Богом до діла!
 о. Стефан Городецький з Вербиловець,
 о. Кіпріян Ясеницький з Жовтанець,
 о. Александер Стефанович, голова Надзірної Ради „Достави“.

о. Др. Гавриїл Костельник.

Помершій донечці.

I.

Дитино! хтож міг сподіватись сього
 Нещастя? сього звороту сумного?
 Ще лялька, що в останне ти зробила,
 Неткнена, як стояла, так стоїть,
 Тебеж від тижня обійма могила —
 Ах, так зівянув наш рожевий цвіт!

Дитино! як нам се переболіти?
 Не може серце сього зрозуміти,
 Що між живими вже тебе немає,
 Й не буде, поки сонце з неба сяє...

В могилу мама кинутись хотіла,
 З жалю і я під землю западався —
 Й від тої хвилі світ инакший стався:
 Куди не глянем, там твої могила!

II.

Хто знав тебе, життям той називав
 Тебе живу; а хто тебе лиш бачив,
 Той вітром звав тебе, тай подивляв —
 А якжеж Господь се перенначив!

Замовкли ті уста — ті говірливі,
Погасли очі — ті живі, сміливі,
Закостеніли ті рухливі руки —
О, чорний смутку вічної розлуки!

Вже між дітьми не будеш старшувати,
Й співати пісні для своїх ляльок,
Щораз нову пісню видумувати —
Ах, так розбився срібний наш дзвінок!

III.

Така дитина, й мусіла померти!
Миж думали, що вирветься й з огня —
Ах, видно, небо потребує жертви,
І звідси наша нагла западня!

Прийшла із школи, й смерть принесла в собі —
Лиш неділя п'ять школяркою була,
Й лиш дві неділі з смертю бій вела,
Лиш дві неділі — і знайшлася в гробі!
Неділя перша сном її дусила,
І виссала всі соки з її тіла
Та люта горяч — та страшна недуга,
А з муками прийшла неділя друга.

Замовк дзвінок наш срібний, невсипущий,
Стиснув його проклятий ворог злющий,
І тільки стони й зойки безнастанні
Він видавав, — бо в ньому були рани.

Їж ті муки — й наші були муки!
На світ увесь чиж раз підніс я руки,
Щоб все пірвати? та не було сили!
Моеж диття точили люті сили!

І так в тих стонах — так вона сконала;
А нам — миж вірили аж до кінця,
Що маєм в ній побідного борця —
Вона в той мент нам серце розірвала!

Як деревину буря вириває
З землі, й в землі там яму полишає,
Так в наших серцях яму полишила
Та хвиля, що диття нам задусила!

IV.

О, горе, горе! — та кому сказати?
Чи людям добрим, щоб тужили з нами?
Чи небесам? чи тій землі — тій ямі,
Що в темрі криє наш рожевий цвіт?

Ніхто не зможе втрати нам віддати!
Безсильний став увесь широкий світ!

Не зможуть люди втрати нам віддати,
Та хоч і хочуть, так не мають сили,
Й земля не може оживить могили —
А небеса? — моглиб, колиб хотіли:
Колиб инакшу долю присудили!

О, горе, горе! — а кому сказати?
Ніхто не зможе втрати нам віддати!
Ридайте з нами, плачте, добрі люди —
Між вами й з вами й нам полекша буде!

V.

Остались, доню, вулиці і місця,
Де ти ходила та з котрими зжилась —
Остались мури, де наш дім міститься,
Й порожне в ньому ліжочко твоє,
Де вечерами Богу ти молилась:
Тій Тайні, що здоровля й смерть дає —

Осталось, доню, й зеркало в куті,
Де так любила ти вистоювати,
В діточому натхнінні й в забутті
Щораз инакше, дивно убиратись,
Щораз инакші штуки виправляти,
І всі ми з тебе мусіли сміятись —

Усе осталось, що було з тобою: —
Остались люди — з долею такою,
З якою й ти між ними пробувала —
Ах, як се сталося, що лиш ти пропала
Із лона сього нашого гнізда?
Мов день вчорашній, так ти проминула:
Неначеб тут ніколи і не була!
Лиш сон, лиш казка — вельоном жалоби
Обвинена — осталась нам по тобі!

Облуднаж людська доля — та й тверда!

VI.

Що сон? що ява? що є? що не є?
Чи те, що люди „родженням“ вважають?
Чи те, що люди „смертю“ називають?

Дитино любя, я на роздорожжі:
На хрест розп'яте все життя моє —
Бо з людських рук пішла ти в руки божі!

Знайшовся я на роздорожжі світа,
Де боресь явна сила й сила скрита — :

Гляди, тут людський світ в обіймах днів,
Що кличуть: „Діти, наші ви — ми ваші!
Для вас лиш стільки дійсности й буття,
Як довго ссете теплі груди наші —“
І йде війна о щастя, о життя —
І не устає турбота, сміх і спів —

А тим святий, глибокий супокій,
Що тихо шепче: „Тайна я велика!
Не сон, а правда я для чоловіка,
А дні обман, весь їх доробок — мій“!
Дитино, Славцю! я й тебе там бачу!

Дрожу, паду — і молюсь, стогну, плачу — :
Що сон? що ява? що є? що не є?
На хрест розп'яте все життя мое!

Як ти пішла, й мене ти за собою
Пірвала, — спішно ти пішла до Бога,
А я посеред темної дороги
Остався сам — і йду, не знать кудюю —
А серце точать жаль, печаль, тривога
І всі нещастя темної дороги.

VII.

Чиж мало тих, що просяться в землицю:
Старих, калік, усяких виродків?
Хай бралаб їх земля в свою темницю,
Для них вона — святочне визволення
З тяжких кайдан — з тюрми понурих днів...

А тут — о диво! — гріб не хоче їх!
І лазять світом тільки з вимушення
— Тягар для себе й для людей усіх!

Чомуж так легко гинуть молоді,
Цілі, здорові — цвіти в людським роді,
Що легкі в ході, справні при роботі?
Чому так легко мруть якраз оті?

Куди подівся розум Провидіння?
Яке неясне боже володіння!

Чи знаєш, Славцю, хто переганявся
 З тим караваном, де німа лежала
 Не ти — лиш образ, що марний остався
 По тобі, й той ще трумна накривала?
 Хлопчина той, що з роду він каліка
 На обі ноги — ти його видала
 Нераз, як бідний на дощинці їде,
 Відштовхуючись двома патичками —
 Який нещасний примір чоловіка!
 У нього тіло майже не одіте,
 По вулиці товчесь цілими днями,
 А ні мороз, ні порох, ні бакцилі,
 Його життя підборкати не в силі!

Куди подівся розум Провидіння?
 Яке неясне боже володіння!

Як я се бачив в тій жалобній хвилі,
 Я гірко сплакав: Чом мою дитину
 Здорову й гожу в тую домовину
 Звалив? а хто? — якісь там бакцилі!

О, тайно люта! тайно незбагнута!
 Усі тут людські немічні Сибілі!

VIII.

Журились рожі на весні в городі,
 Що передчасно люди їх зривають:
 Чому їх вроді розвинулись годі?
 Чому життя найкрасшим відбирають?
 Чому садять їх люди й доглядають,
 Коли життя найкрасшим відбирають?

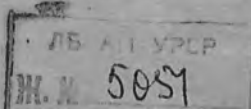
А соловейко в листі на калині
 Співав: „Сестрички, се лиш люди знають!
 Вони садять вас — і в своїй хатині
 Вони для вас якусь тайну мають — — —“
 — Та тяжко се тій рожі зрозуміти,
 Що передчасно тратить свої діти!

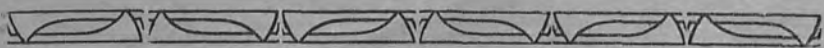
(Дальше буде).

Нові книжки.

Ad. Špaldák: Acta academiae velehradensis, Volumen X, (1914—1919),
 Praga Bohem. 1919. Стр. 508+IX, ціна 45 франків франц. В слідуючому
 числі „Ниви“ подамо зміст сеї книжки

Др. Лев Когут: Практичний підручник німецької мови для само-
 уків, Видання А. Hartleben-a (Wien u. Leipzig), стр. 184, ціна 12'5 Mk. нім.

До греко-кат. парох. урядів.

У Львові заложилося Тов. Укр. інженерів, котре має на цілі переводити пляново відбудову знищеної нашої частини краю. Цілі околиці позбавлені Божих храмів, а многі села задумують ставити нові церкви, або давні направляти; щоби ся відбудова переведена була після нашого стилю, обряду і потреб місцевого населення (се можуть зробити лиш свої люди), тов. св. Ап. Петра увійшло в порозуміння з тов. інженерів, котре виготовить пляни, а по затвердженню Митроп. Консисторією працю переведе в порозумінні з місцевими комітетами.

Длятого в таких справах належить звертатися до Тов. св. Ап. Петра у Львові, вулиця Домініканська ч. 11.

ЗАГАЛЬНІ ЗБОРИ

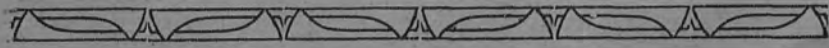
тов. св. Ап. Петра у Львові,

відбудуться

В СЕРЕДУ, ДНЯ 2. ЛЮТОГО 1921 РОКУ

о годині 11 перед полуднем в льокали Товариства
при вул. Домініканській ч. 11.

ВИДІЛ ТОВ. СВ. АП. ПЕТРА.

Оголошення в „НИВІ“

платяться за оден раз:

на 1 сторону 500 Мк.

на $\frac{1}{4}$ сторони 200 Мк.

на $\frac{1}{2}$ сторони 300 „

на $\frac{1}{8}$ сторони 120 „

Цілорічна передплата на „НИВУ“ в Америці

виносять 2 долари.

ЦЕРКВИ **ВІДБУДОВУЄ ТА**
СТАВИТЬ НОВІ

Український Будівельний Союз

Львів, вул. Оссолінських ч. 6.

Хто ще не прочитав?

ХАЙ ПРОЧИТАЄ, НЕ ПОЖАЛУЄ!

Бо в нинішніх часах дуже і всюди придасться
йому се знати, що знайде в книжці

о. Д-ра Гавриїла Костельника:

„Границі демократизму“

ЗМІСТ: I. Рівність людей; II. Соціалізація майна;
III. Горожанська свобода; IV. Держава а Церков.
Сторін 220. — Ціна тільки 40 Мк.

Можна дістати в адміністрації „Ниви“, як також
у всіх українських книгарнях у Львові.

— Читається легко й з приємністю! —

Видавець: Товариство св. Апостола Павла.
Відповідальний редактор: о. Д-р Гавриїл Костельник.

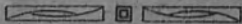
НИВА

**МІСЯЧНИК ПОСВЯЧЕНИЙ ЦЕРКОВ-
НИМ І СУСПІЛЬНИМ СПРАВАМ.**

Адрес Редакції і Адміністрації:
Львів, Корняків ч. 1.

З М І С Т:

Про що нам в "Ниві" писати?	33
Др. В. Охримович: Чому я навернувся? . . .	33
о. Др. Д. Дорожницький: О процесах після нового Кодексу права канонічного . . .	40
Свящ. Антін Стельмах: З метафізики ро- зв'язу народів	47
о. Юстин Гірняк: Дальші спроби оживлення Богослужень і звичаїв у нашому обряді .	51
о. Др. Г. Костельник: Померший донецці .	54
Допись	57
Некрелогія	58
Нові книжки	59
Новинки	61
Найновішій відомости з Льв. Аєпархії . .	65
" " " " " "	68

ЛВВ, 1921.

З друкарні „Діла“ Львів, Ринок ч. 10.

Від Редакції.

Тому, що фінанси „Ниви“ від нов. року значно поліпшилися, отже 2. ч. „Ниви“ виходить надпрограмово побільшене додатком „Найновійші вісти з Аепархії львівської та з Епархії станисл.“

*

Вплинули жертви на „фонд Ниви“; від всеч. оо. деканату долинського 560 Мп.; від гр. кат. Уряду парох. в Бібшанах (ad Поморяни) 500 Мп.; від гр. кат. Уряду парох. в Поморянах 300 Мп. Сердечно дякуємо! При сій нагоді відчуваємося до обов'язку прилюдно подякувати Високопрепод. о. прал. Л. Куницькому, який в найскрутнішій часі, коли „Нива“ по дволітній перерві — знова зачала в 1920. р. виходити, допоміг її грішми та папером у формі дуже приступній для „Ниви“.

*

Всі всеч. Огці, котрі поштовою карткою були запрошені або о. Юл. Дзеровичем, головою тов. св. ап. Павла, або о. Г. Костельником, щоби були ласкаві відправити 5 Служб Божих (ad intentionem dantis) на „фонд Ниви“, хай звольте негайно повідомити о. Г. Костельника, чи відправили сі Св. Служби Б., чи ні. Конечне се для перегляду та певности; адже тут розходиться о інтенції, які мусять бути відправлені.

Найпізнійший термін для відправлення тих Служб Б. є до 1. цвітня 1921. р.

*

Через невияшені причини пропало на почті дуже багато примірників 3 - 4 ч. „Ниви“ з 1920. р. Наша адміністрація дістала около 20 реклямацій сього (подвійного) числа. А на нашу просьбу, щоби ті, котрі се число дістали подвійно, дотепер звернено нам тільки 1 примірник. Просимо отже ще раз: звернути нам 3—4 ч. „Ниви“ 1920. р., бо знаємо, що через неточність в адресах кільканайцятьох предплатників дістало се число подвійно.

*

Повідомляємо загал наших предплатників, що праця д-ра В. Охримовича „Чому я навернувся?“ появиться особною відбиткою.

*

Усім, котрі ще не заплатили належитости за „Ниву“ з 1920. р., здержимо висилку слідуячого числа „Ниви“. За всі числа (I—VI.) „Ниви“ з 1920. р. належиться нам 50 Мкп.

*

НИВА

МІСЯЧНИК ПОСВЯЧЕНИЙ ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ СПРАВАМ.

Ч. 2.

Львів, за лютий 1921.

Рік XVI.

Виходить раз на місяць в об'ємі двох аркушів друку.

Ціна сього числа 25 М.

Адрес редакції і адміністрації: Львів, вул. Корняктів ч. 1.

Про що нам в „Ниві“ писати?

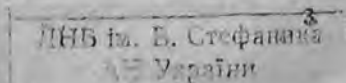
Виїмкові обставини, в яких доводиться нам жити, змінили характер нашого домашнього, суспільного й політичного життя. Та переходити до таких змін — річ не легка, бо чоловік вже таке створіння, що, хоч і бачить, що основи традиції розсипалися, всеж таки не уміє, визволитися від традиції, з якою зрісся. Треба й „Ниві“ примінитися до нових, виїмкових обставин. А се також не легка річ, наколи вона має випасти вдовольяючо для всіх.

Редакція дістає похвали від читачів, але дістає також (навіть арогантні) напімнення. Мусимо отже порозумітися.

*

Декотрі хочуть, щоби в „Ниві“ писати про матеріяльне положення духовенства, про його санацію. Конгруальні побори зійшли на сміх, треба нам отже домагатися їх підвиснення відповідно до валюти, в якій конгруя нині духовенству виплачується. Декотрі священники в менших або в знищених селах так бідні, що формально не мають з чого жити. І т. п. Се всьо правда. Але як і з яким успіхом нам нині добиватися підвижки конгруї? — Роблять се Поляки (Gazeta Kość. ч. 1. с. р.), а успіху нема. Зноваж: помішувати в „Ниві“ якісь інші пляни для санації матеріяльного положення духовенства (як пр. добровільна парцеляція церковних дібр) — се в нинішніх часах річ дуже небезпечна.

Інші кажуть писати про Холмщину, що ми її не зрікаємося і т. д. Який жеж був би успіх? Для кого се писати? Для наших людей? Се кождий з нас знає! Може для тих, що при власті? — Хиба щоб наразити „Ниву“ на різні лиха цензури.

Знова інші кажуть, що в „Ниві“ самі філософічні, самі наукові статті. Бажали би щось лекшого. Вдійсности воно так не є, бо побіч двох-трех наукових статей завжди поміщуємо також лекші статті.

Ось до всіх тих тем відносилася наша нотатка в попереднім числі „Ниви“, щоби, хто невдоволений, сам прислав статтю після своєї власної впадоби. Наколи вона буде вда-тна, випечатаємо її.¹⁾

*

Автори більших статей загалом бажають собі, щоби їх праці не розривати на многі часті, але по можности чим скорше випечатати цілу їх працю. Без сумніву воно так і повинно бути (задля тіснішої звязи ідей).

Алеж многі читачі бажають собі якраз противного: щоби в „Ниві“ було як найбільше статей — з кожної по трохи. Чи легко отже всіх вдоволити?

*

Головний причинок до отсеї нашої статті становить розбіжність поглядів що до літератського характеру „Ниви“. „Нива“ має такий наголовок „місячник посвячений церковним і суспільним справам“. Що отже зі зряду на сей наголовок, належить до „Ниви“, а що не належить? Декому ся квестія здається зовсім простою, й пише до редакції „як з праці“: так і так має бути!

Возьмім примір. „Gazeta Kościelna“ має такий самий наголовок, як і „Нива“ („посвячена церковним і т. д.“), а прецінь „Нива“, відколи єствує, мала зовсім инший літератський характер, як „Gazeta Kościelna“. Сю ріжницю зазначують якраз чільні наголовки: „Нива“ (так називався чиоден літературний вістник!) — „Gazeta Kościelna“.

Річ в тому, що справи „церковні й суспільні“ можуть бути поняті то вужше, то ширше. І в розвиненому народі відповідно до сього повинні бути принайменше два органи духовенства: оден переважно інформаційний, ограничений тільки на інтереси духовенства (як н. пр. „Gazeta Kościelna“), другий науково-літературний, або літературно-науковий, в котрому переважати-ме загалом християнський дух.

Тому, що ми доси не змоглися на такий вповні річевий розділ церковно-релігійних тем і інтересів), „Нива“ з ко-

¹⁾ Однак сей наш заклик не означає, як се декому здається (гляди: „Відповіді редакції“ в сім числі), будьто би „редакційна тека“ була випорожнена. Ні! так зле не є. Правдою є се, що многі навіть дуже добрі статті мусять місяцями чекати на свою чергу.

²⁾ „Наша Праця“ мала інформаційний характер, але їй не судилося довго жити.

нечности лучила в собі оба піднесені моменти, однак характер науковий завсіди брав верх.

А що ж нам нині робити? Книжка стала дорогою річю, тай загалом у нас мало нових книжок друкується. А образуватись треба — не тільки священикови, але також його родині. Хотіли би ми отже, щоби „Нива“ могла заінтересувати й ширші круги нашої суспільності.

Коли отже в „Ниві“ поміщуємо також дещо з літературним характером, то не діється се випадком, але після пляну, якого домагаються нинішні часи та обставини.¹⁾

Та дав би Бог, щоби ся „кумуляція“, якою нині „Нива“ обтяжена, чим скорше поділилася на такі галузи: на 1) інформаційний (становий) орган духовенства; 2) дневник редагований в християнськiм дусі; 3) науковий релігійний періодичний вістник; 4) літературний вістник, редагований в християнськiм дусі.

Редакція.

Др. В. Охримович.

Чому я навернувся?

(Дальше).

З другого боку не трудно виказати, що як молитва, так і чудо не противиться основному поняттю закона, ані не перериває загального порядку річий, лишень сповняє його відповідно до „всезнання й волі Першої Причини“.

Charles Babbage, голосний винахідник рахункової машини, видав дуже цікаву книжку, в якій між иншим доказує можливість збудовання такої машини, що по правильнім через довший час діланню могла би нагло виказати „збоченне“, а відтак знов повернути до першої своєї правильності.

Із сего він — не уймаючи зрештою ні в чім доказовій силі чуда — випроваджує висновок, що деяке відступлення від звичайних фізичних появ у вселенній може зовсім добре погодитися з основним поняттем закона, з єдністю висшого закона. Коли подібні випадки можуть входити в намір і передбачування людського майстра, то без сумніву і Божий Майстер спроможний спричинити подібне збочення в механізмі атомів, в загальній будові світа.

Чудо не є, — як багато людей думає, а ще більше

¹⁾ Входить тут в рахунок і те, що „Нива“ висилається не тільки самим священикам, але також цивільним особам, котрих передовсім інтересує науковий та літературний зміст „Ниви“.

говорить, — ані завішенням ані тим менше зломанням загального закону. Чудо становить нероздільну частину загального ладу, бо воно має своє місце в відвічних декретах (постановах) Бога-Творця так само добре, як і кожда зовсім-не-чудесна подія. Подія, противна даному чудови, ніколи не була постановлена, тому також чудо не може бути порушенням постанови, коли її зовсім не було. Можна собі уявити поодиноким порушенням засади сили без найменшого через те захитання загального ладу, а й сама засада по тим випадковим „збоченню“ полишиться правдивою в дальшій ряді її наслідків. Значить, чудо не є пізнішою зміною попередних постанов, ані поправкою первісного пляну. Чудо — се „збочення“, Богом з гори передбачене і наперед добровільно постановлене в діланню вселенної, се явище змислове, що не підпадає під науковий дослід, бо є незалежне від другорядних (себто природних) причин, але згідне з вищою думкою ладу й доцільності і звершене на те, щоби обявило людям Божу волю. Бо порядок рухів матерії й принцип тяглости (безпереривности) як її розуміє й стверджує наука, не є одним з чинників загального ладу: се тільки один із чинників загального ладу, се тільки одна частинка виявлення загальної гармонії, гармонії зложеної з інших іще чинників, цілком іншої породи. (Див. Duilhe de Saint Projet, Наукова Аполіогія християнської віри ст. 168—171).

Св. Августин пише між иншим: „Про кожне чудо говоримо, що є проти природи, але так не є. Як може бути противним природі те, що діється з Божої волі, коли воля Творця є якраз природою кожної сотвореної річі? Чудо отже не є проти природи, а лише проти того, що ми знаємо в природі. — Бог заховав собі дещо, що мав би зробити в принагідні часі, помимо звичайного ходу і ладу природи, щоби дивлячися на се не як на щось більшого, але як на щось незвичайного, дивувалися ті, для яких звичайні річі сталися повсякденними (буденними). Бож більшим чудом є управа цілим світом, ніж нагодування п'ять тисячів людей п'ятьма хлібами. А прецінь тамтому ніхто не дивується, коли се друге подивляють люди, не тому, щоби се було чимсь більшим, але тому, що є незвичайним“.

Без чудесности, без трансценденції, без надприродности нема релігії; відкинути надприродність, чудесність, трансценденцію — значить: зруйнувати релігію. (Див. F. Paulsen, Einleitung in die Philosophie, ст. 359). Оттим то християнство як правдива релігія ґрунтується не лише на природній об'яві Божій, а надприродною об'явою Божою є не лиш науки й заповіді Ісуса, але також Його життя і смерть, Його прихід і воскресення і всі чудесні діла Його, які Він у часі свого земного побуту довершив. Мимо того християнство не є виломом в одноцільності вселенної, — тільки ту одно-

діяльність треба поняти ширше й висше, ніж се звичайно робиться; треба зрозуміти, що можуть істувати ширші закони всебуття, для яких видимий, емпіричний світ і його розвиток є тільки фрагментом. Доки наука не вірила в аероліти, що падають з неба на землю, та всякі оповідання про падучі з неба зірки зачисляла між простонародні казки, доти кожний мінерал знайдений на землі наука вважала геологічним продуктом, себто витвором землі. Та коли вчені переконалися, що аероліти падають на землю з небесних просторів, не зробився через отсе ніякий вилім в одноцільності науки про землю, а тільки розширився її погляд: учені зрозуміли, що не все на землі походить із землі, але що земля може одержувати відломки неземного, зіздяного походження. Так і християнство може не виростати з умового розвитку нашої планети, а прецінь може належати органічно — не випадково — до єдності цілого всесвіта й впливати з найвисших законів, які кермують розвитком тої єдності.

Але якіж се ті найвисші закони? Колиб ми були тісними матеріялістами, моглиб ми думати, що найвисшими є фізичні закони матерії, моглоб нам здаватися, що сліпа механіка атомів — се достаточна причина й ціль усього, що є на світі.

Але коли ми вже раз станули висше, коли ми вже знаємо чи віримо, що поза світом матерії є світ духа, а поза тими світами і понад ними є Бог, — то безумовно мусимо признати, що Бог належить до цілости всебуття і тим самим закони Його мудрости й доброти — се найвисші закони над усіма законами. А коли так є, то яким правом заперечувати діяльність Бога у вселенній?

Видається нам — може через привичку до матеріялістичного способу думання — що свободна діяльність Бога у вселенній була би порушенням гармонії вселенної. Одначе так не є. Порушенням гармонії ба й нісенітницею було би, як би якийсь чинник проявляв сам зі себе діяльність, до якої він сам зі себе по своїй природі неспроможний; але коли в його сферу входить інший, висший чинник з питомою собі діяльністю, тоді річ ясна, з логікою й законами всебуття вповні згідна, що вислід діяльності буде інший і висший. Ось, на приклад, приходить огорожник до глогу й заціплює на нім рожу. Се, що тоді з глогом діється, перевищає його власну натуру, бо гліг сам собі полишений ніколи не дійшов би до чогось подібного, одначе се не перевищає загальних законів природи, бо й чоловік, що защепив рожу на глогови, теж до природи належить.

Отже до цілости всебуття належить без сумніву також і Бог; чомуж не міг би Бог зблизитися до людини і защебити її висшу релігію? Коли се вчинить, то буде се перевищати натуру людини, але не натуру Бога, буде се пере-

висшати закони природи, але не закони мудрости й доброти Божої і не буде се виломом у єдності всебуття. Навпаки, було би цілком довільним виломом у тій єдності й гармонії всесвіту, як би Бог не мав спромоги подати помічну руку людині, коли прецінь і людина має таку спромогу. (Див. Ks. M. Morawski, *Wieczory nad Lemaniem*, ст. 107—109).

* * *

Я завсігди високо цінив і глибоко поважав правдиву науку чи то наукову правду, оперту на позитивних фактах і доказах, на критичних дослідах і досвідах та на логічних аргументах — і я завсігди хотів і на завсігди хочу лишитися вірним правдивій науці й науковій правді. Тож коди я на-вернувся до християнської релігії і ставав чимраз більше релігійний і віруючий, в мені стали прокидатися підозріння, чи я через моє навернення, через мою релігійність не допускаюся зради супроти правдивої науки й наукової правди. Та я скоро зрозумів, звідки бралися мої підозріння: вони бралися звідти, що мені аж надто часто доводилося читати про суперечність а навіть про боротьбу між знанням і наукою з одної сторони, а вірою й релігією з другої сторони, — отже не дивниця, що я оставав під сугестією прочитаного. Одначе роздумуючи над сею справою багато й основно, я прийшов з часом до твердого переконання, що межі знанням і наукою з одної сторони а вірою й релігією з другої сторони, ніякої суперечности нема й не може бути, а боротьба хоч і є, так вона ведеться між иншими сторонами, тай то причиною тої боротьби є глибокі непорозуміння, а часто просте помішання двох ріжних понять.

Таке помішання понять добачую в тім, коли ідентифікуються знання з наукою, а віру з релігією. Се зовсім хибне, бо є не тільки знання наукове, але також і знання релігійне, а з другого боку є не тільки віра в релігійні правди, але також віра в наукові правди. Не тільки наука, але також і релігія ґрунтується на дослідах і досвідах. а з другого боку не тільки релігія, але також і наука не може обійтися без віри в авторитет, бо як священники й вірні покликуються на цитати Святого Письма, на опінію Св. Отців та на авторитет Церкви, так подібно й репрезентанти науки та всякі фахові знавці покликуються на цитати з наукових творів, на опінію великих учених і на авторитет науки.

Дальше помішання понять проявляється в тім, що ідентифікується філософію з наукою, а всякі гіпотези й теорії з науковими фактами й дослідями, бо ту боротьбу, яку звичайно називають боротьбою науки против релігії, в дійсності веде не наука як така і не на підставі наукових фактів або дослідів; ту боротьбу проти релігії ведуть репре-

зентанти деяких філософічних системів буцим то в імя науки, а поправді в імя своїх гіпотез і теорій.

Наконець найгірше помішанне понять лежить у тім, що науку ідентифікується з авторами наукових творів, з науковими дослідниками, з професорами й загалом з людьми, що так або інакше працюють на науковому полі, з другого-ж боку релігію й Церкву ідентифікується з оборонцями релігії, з церковними письменниками, зі священниками тай загалом з репрезентантами Церкви, або навіть з поодинокими релігійними й віруючими людьми.

Нігде правди діти, що поміж більшими й меншими вченими багацько є таких, що завзято воюють проти релігії й Церкви, одначе за роботу поодиноких учених не може відповідати ціла наука як така, тим паче, що поміж людьми науки завісгди було і є чимало людей релігійних і віруючих, які рішучо ставали й стають в обороні християнської релігії; вистане тут згадати такі славні імена, як філософи Бекон, Картезій, Ляйбніц, математики й астрономи Копернік, Кеплер, Нютон, Гершель, Левер'є, Коші (Cauchy), Айлер (Euler), природознавці Лінней, Ківіє (Cuvier), Фаредей, Ампер, Лібіг, Шеврель, Пастер і багато інших.

З другого боку не можна звалювати на Церкву а ще менше на релігію відповідальність за людські похибки й недостатки всіх теологів, апологетів, проповідників і інших церковних і релігійних письменників.

Певна річ, що в обороні релігії побіч сильних доказів і переконуючих аргументів були нераз підношені також цілком недостаточні докази й цілком хибні аргументи, а також годі заперечити, що в творах навіть визначних церковних і релігійних письменників стрічаються такі місця, против яких можна піднести поважні закиди чи то з наукової чи навіть з релігійної точки погляду. Одначе ті слабкі місця, ті кепські докази й аргументи свідчать тільки про похибки й недостатки їх авторів, але було би несправедливо й нерозумно робити ізза них закиди проти релігії або проти Церкви. Правда не перестає бути правдою навіть тоді, коли хтось правду слабо доказує або кепсько боронить. Адже і в наукових творах стрічаються не рідко слабкі місця і недостаточні докази і хибні аргументи, а прецінь ніхто розумний не буде робити з того закиду проти самої науки взагалі, так як ніхто розумний не стане оспорювати малярське мистецтво ізза богомазів або музику ізза невдатних музичних продукцій.

*

*

*

„Wer Kunst und Wissenschaft hat, der hat Religion. Wer Kunst und Wissenschaft nicht hat, der habe Religion“. („Хто має мистецтво й наукове знання, той має релігію. Хто не має мистецтва ні наукового знання, той нехай має релі-

гію"). Так сказав великий поет Гете, а в слід за ним т. зв. „розумні люди“ висказують часто погляд, що релігія потрібна й придатна тільки простим, необразованим людям, та що для інтелігентних, освічених людей релігія річ зовсім зайва, бо для них місце релігії заступає наука, філософія, поезія, мистецтво. Однак сей погляд ніколи не промовляв до мого переконання; він був мені противний навіть тоді, коли я був рішучим атеїстом. Я завжди добре розумів (а тепер розумію ще краще), що релігія має свої окремі, тільки собі питомі цілі й способи, яких не має ані наука, ані філософія, ані поезія, ані мистецтво, — і тому ніщо не може релігії заступити ані винагородити її втрати. Крім того я завжди був і є глибоко переконаний, що правда повинна бути для всіх людей однакою: яка для панів, така й для мужиків, яка для інтелігентів, така й для анальфбетів — і сей принцип повинен бути обов'язковий не тільки для наукової, але також і для релігійної правди.

Коли я ще бувши атеїстом усеж таки при велик м святі заходив у церкву й стояв посеред віруючої простонародної товпи, яка кругом мене побожно навколішках молилася, — мене завжди мучили три прикри, болючі почування: перше — почування зависти, що ті прості люди мають якесь велике добро, якого мені недостає і якого мені моя вченість не в силі винагородити; друге — почування самотності й самотини, бо я почував себе поміж ними чужим, самотним і якби виклятим; третє — почування фальшивого диссонансу, який міститься в не-етичнім і недемократичнім погляді, що буцімто інша є правда для вченого пана, а інша для простого мужика.

Теперечки мені дає велике моральне вдоволення вже сам той факт, що я можу щиро молитися разом з моїми „меншими братами“ — селянами й іншими „простими“ людьми та що я стоячи в їх гурті в церкві не відчуваю вже ні зависти, ні самотності, ні фальшу.

(Конець буде.)

О. Др. Д. Дорожинський.

О процессах

після нового Кодексу права канонічного.

Під висше наведеним заголовком подає новий Кодекс права канонічного в четвертій книжці кан. 1552—2194 приписи, яких держатися мають всі церковні трибунали з винятком Конгрегації св. Офіції, котра і надалі задержує

свої постанови і своє власне право звичаєве (кан. 1555). Приписи ті, освящені віками, находилися доси в різних жерелах права церковного; зібрані в одну цілість і скодифіковані зістали они по раз перший в новім кодексі. Три однак, зглядно лиш дві новости впровадив той кодекс в церковне судівництво а іменно: обмежене числа членів трибуналу, принцип писемности і адміністративне поступоване.

Що до числа членів трибуналу, то після Інструкції з 4. мая 1855 для церковних судів, котру приняв наш послідний Собор провінціональний Львівський з р. 1891, суд церковний має складати ся найменше з чотирох а в справах карних в вісьмох судіїв крім председателя; новий кодекс постановляє, що один судія вистарчає до порішення справи меншого значіння в тяжших случаях трибунал церковний становити мають три а в дуже тяжких пять членів вже разом з председателем.

Если зменшенем числа членів трибуналу новий кодекс поступив з духом часу і науки загального права, то годі се сказати о другій новості, т. є. о введеню принципу писемности, так як принцип устности стоїть після гадки новітших знатоків права о много висше від принципу писемности, бо дає, головно в судах першої інстанції, більшу поруку розслідження матеріальної правди. особливо в карних процесях, де річ (обвинений проступок) не дасть ся прямо відділити від особи (обвиненого).¹⁾

Вкінці що до адміністративного поступованя в справі усуненя пароха з заниманої посади, то було оно вже введене декретом св. Конгрегації Консисторіальної „*Maxima cura*“ з дня 20. серпня 1910 і в нашій церковній провінції в епархіяльних Відомостях і Вістниках проголошене. Новий кодекс приняв основні норми того декрету, додавши еще приписи адміністративного перенесеня парохів, спосіб поступованя против тих, що не заховують закон резиденції, живють в наложництві або занедбують душпастирські обовязки; також подає кодекс спосіб поступованя при суспензії *ex informata conscientia*.

Над уложенем кодексу трудилася через довгі літа комісія, зложена з 16 кардиналів і 42 дорадників. Комісію тую покликав Папа Пій X. Довершеня однак начатого діла не дожив сей великий реформатор і законодатель на папськім престолі. Вправді еще за его понтифікату окінчено в сущних

¹⁾ Зр. нрм. Ullmann E., Lehrbuch des oester. Strafprocesses, Innsbruck 1882, ст. 78 слл.; Mittermaier, Die Mündlichkeit, das Anklageprincip, die Oeffentlichkeit, ст. 245 сл.; Feuerbach, Betrachtungen über Oeffentlichkeit und Mündlichkeit der Gerichtspflege, Giessen 1821 ст. 193 сл.; Wiest, Die Notwendigkeit und die Bedingungen der Mündlichkeit im Strafverfahren, 1844; Hélie, Traité de l'instruction criminelle, Vol. I. ст. 59 сл.

частях працю над кодексом і начерк переслано Епископату цілої Церкви до доброміння, но остаточну редакцію переведено доперва за теперішнього вселенського Архієрея Венедикта XV. ПР. Готове діло одержало папске потверджене і Конституцією „*Providentissima mater Ecclesia*“ з дня 27. мая 1917 зістало проголошене.

Новий кодекс права канонічного обмежає ся на латинську Церков і не обовязує Церкви східної з винятком того, що вже з самої природи річи відносить ся до цілої Церкви (кан. 1), т. є. постанов, котрі основують ся на Божім праві, як на пр. о папстві, если суть дійсно спільні, ту належать також межиобрядові приписи самого кодексу (кан. 98).

Одиноким законодавцем в справах дисциплінарних і обрядових для нашої Церкви єсть Собор провінціональний і лиш рішення такого собора, потверджені Апост. Престолом, суть для нас обовязуючими законами. Колись будучий наш Собор провінціональний прийме з відповідними і до нашого обряду приміненими змінами новий кодекс права канонічного або уложить свій власний, бо до сего часу Церков східна такого кодексу не має. В кождім случаю норми, які находять ся в четвертій книзі кодексу, не підпадуть ніякій зміні, бо власть судейска мусить бути виконувана в цілій катол. Церкві цісля одних і тих самих приписів і законів.

Нім однак се наступить, було би вказаним, щоби наше церковне судовництво вже тепер примінило ся до приписів нового кодексу, тим більше, що, як сказано, приписи ті крім згаданих новостей в більшій часті не нові і находять ся в рішеннях собора Львівського з р. 1891,¹⁾ хоч не так ясно і точно уложені, як се стрічаєм в новім кодексі. Початок в тім напрямі зділав Митропол. Ординарій Львівської архієпархії, постановляючи рішенням з 31. липня 1920. Ч. 4854., що Митроп. Суд церковний має на просьбу сторін, евент. за згодою промотора справедливости або оборонця звязи супружжї, руководити ся у всіх чинностях провізорично приписами нового кодексу аж до дефінітивного зарядження Апост. Престола.

Придержуючи ся порядку кодексу, хочемо тепер подати начерк церковного судівництва після головніших приписів нового кодексу права канонічного.

ЧАСТЬ ПЕРША.

О судах.

Під церковним судом розуміє ся після кан. 1552 законна розправа і рішення в справі, котру Церков має право розпізнати, перед церковним трибуналом. Суд може бути

¹⁾ Додат. до Собор. Львів XXXVIII. стор. 517—626.

або спірний (*iudicium contentiosum*), коли ходить о розсіджене, оборону або лиш о стверджене прав осіб фізичних або моральних; або карний (*iudicium criminale*), если предметом суду проступки, за котрі накладає ся відповідна кара або проголошує ся, що законами наложена кара *ipso iure* наступила (кан. 1552). Осібною відміною поступованя спірного єсть процес с у п р у ж н и й (*causa matrimonialis*; кан. 1960—1992).

I. О судищу приналежнім (кан. 1556—1568).

Судище (*forum*) означає місце сталого перебуваня судії; судище тоє мусить бути приналежним (*competens*), т. зн. судія мусить мати судовласть над особою або річю, о котрій має судити; без такої власти був би судія неприналежним, неуправненим, а тим самим рішене его було би неважним. Лиш сам Папа, котрий від нікого не може бути суджений (к. 1556: *prima Sedes a nemine iudicatur*), має право судити начальників держав, їх дітий і наслідників, кардиналів, папських послів і карні справи всіх єпископів. Трибуналам Апост. Престола суть застережені: спірні справи резидуючих єпископів, дієцезії і інші особи моральні церковні, котрі в Папі мають свого безпосередного настоятеля. В інших справах, які Папа поставив перед своє судище, приналежним єсть той судія, которого Папа призначив. В всіх тих случаях всякі інші судії суть безглядно неуправненими. Зглядно неприналежним було би судище, если би не основувало ся на правних титулах, котрих новий кодекс згідно з давним правом вичисляє пять: замешкане, положене предмету спору, договір, злучене справ, в карних же процессах місце проступку.

Кромі того єсть єще судище конечне (*forum necessarium*), т. є. привязане завсїгди до означеного місця; таке судище мають позви о добич, справи відносячі ся до папрохії, до завідуваня, дідицтва і побожних записів.

Обвинитель іде за судищем обвиненого (1559: *actor sequitur forum rei*); коли же обвинений має кілька судищ, обвинитель має вибір, перед котрим судією хоче внести свою жалобу. Если двох або більше судіїв єсть рівно приналежних, то той судія має право до рішення справи, котрий перший через завізване обвиненого обняв процес.

II. О різних степенях і родах трибуналів (1569—1607).

Найвисшим судією єсть Папа Римський і задля его первенства власти кождий вірний цілого світа католицкого, має право свою справу чи то спірну чи карну в кождім степені суду і в кождім стані спору (1569: *in quovis iudicii gradu et in quovis litis statu*) сейчас і безпосередно предложити Апост.

Престолу. Коли же низший судія начав вже справу розпізнавати, то такий відклик до найвисшої влади не має, з винятком апеляції, дійства завішуючого і судія може справу провадити аж до кінцевого вироку, хиба що стверджено, що Апост. Престол прийняв сю справу перед своє судище. Кождий трибунал має право візвати помочи иншого трибуналу, если ходить о завізване і переслухане сторін і свідків, переглянене документів, доручене судових рішень і т. и. Судія, що судив справу в одній інстанції, не може тоїже судити в дальших інстанціях (1571).

1. Трибунал першої інстанції (1572—1593).

а) Судія. В кождій дієцезії і в всіх справах, не винятих виразно правом, судією першої інстанції єсть Єпископ яко Ординарій місця, котрий може виконувати власть судейску або сам лично або через других, однак лиш після приписів св. канонів (1572). Спори же о правах і дочасних добрах Єпископа, о добрах столових і о Курії дієцезальній мають бути за згодою Єпископа предложені до рішення або дієцезальному трибуналу з офіціяла і двох найстарших судіїв синодальних або судії безпосередно висшому.

Кождий Єпископ єсть обовязаний вибрати офіціяла, осібногo від генерального Вікарія, і єму передати порядочну власть судейску. Если дієцезія єсть мала або число справ до полагодження не велике, то можна чин офіціяла поручити Вікарію генеральному. Офіціял становить один трибунал з Єпископом місця, но не може судити справ, котрі Єпископ собі застеріг. Офіціялови можуть бути додані помічники, котрі називають ся містоофіціялами (віцеофіціялами). Так офіціял, як містоофіціяли повинні бути священниками непорочної слави, докторами права канонічного або взагалі досвідченими в праві, в віку неменше трийцять літ. Они можуть бути від Єпископа кождої хвилі усунені (1573:) *amovibiles ad nutum Episcopi*, задержують однак свій чин в часі опорожнення єпископского престолa і не можуть бути усунені від Вікарія капітульного; коли же настане новий Єпископ, потребують затвердження. Если Вікарій генеральний єсть рівночасно офіціялом, то з хвилею опорожнення престолa тратить він вправді свій чин Вікарія, но не чин офіціяла. Если офіціял зістав вибраний на Вікарія капітульного, то має номіновати нового офіціяла.

В кождій дієцезії, так постановляє кан. 1574, мають бути вибрані на Синоді, згл. поза тим по вислуханю Капітули катедральної, судії синодальні, згл. просинодальні, не більше як дванайцять, котрі одержують від Єпископа підпоручену власть судейску і беруть участь в рішенню судових процесів. Судіїв тих, після приписів кан. 385—388 предкладає на Соборі дієцезальнім Єпископ а си-

нодальні потверджують їх. Тих, котрі в часі межі одним а другим Синодом померли або уступили з свого чину задля якоїсь иншої причини, має Епископ по засягненню ради (кан. 286: *de consilio*) Капітули катедральної заступити судіями просинодальними. По 10 літах від обнятя уряду або і скорше, если відбуває ся новий Синод, уступають синодальні і просинодальні судії з свого чину, можуть однак вже начату справу допроводити до кінця, можуть також з захоуванем канонічних приписів знов бути назначені судіями. Перед упливом означеного часу не може Епископ усунути їх против їх волі хиба з важної причини і за радою катедральної Капітули.

Один судія, котрий, як вже сказано, вистарчає до рішення справи меншого значіння; може прибрати собі двох асесорів з голосом дорадчим однак лиш з числа судіїв синодальних (1575).

Усуваючи всякий противний звичай і відкликуючи всякий противний привелей постановляє кан. 1576: 1) Справи спорні о звязь святого рукоположення і супружества, о права і добра дочасні катедральної церкви, дальше справи карні, в котрих ходить о позбавлене парохії усуваємої або о наложене, згл. проголошене виключення з Церкви, суть застережені соборному трибуналові з трох судіїв; 2) справи проступків, котрі потягають за собою кару зложеня, позбавлення одіжи духовної назавсїгди або зверження (деградації) застерігають ся трибуналові з трох або пяти судіїв; 3) Ординарій може соробному трибуналові з трох або пяти судіїв поручити полягоджене також инших спірних справ і повинен се зділати, коли ходить о случаї, котрі з огляду на час, місце, особи і предмет спору суть трудні і важкі; 4) два або чотири судії, котрі разом з председателем творять соборний трибунал, має Епископ вибрати по черзі з числа судіїв синодальних, хиба би після своєї розсудної гадки уважав инший вибір за більше вказаний і відповідний.

Соборний трибунал повинен соборно поступати і видавати вирок більшістю голосів. Проводить офіціал або містоофіціал, до котрого належить також вести цілий процес і зарядити все, що в данім случаю єсть потрібним до вимірення справедливости. Розуміє ся само собою, що Епископ може завсїгди сам лично председати в трибуналі, хиба що ходить о Ёго власні, дочасні справи: все таки єсть дуже порадиим, шоби суд в справах, особливо карних і спірних більшого значіння, позіставив трибуналові, котрому председає офіціал або містоофіціал (1577—1578).

в) Авдитори і референти. До приготування актів може Ординарій установити одного або більше аудиторів або інструкторів актів, чи то стало, чи для якоїсь першої справи. Судія може вибирати аудитора лиш для тої справи, котру провадить, если Ординарій єще не

призначив. Авдиторів для трибуналу дієцезального має ся вибирати по можности з судіїв синодальних. До них належить завзивати свідків і їх переслуховати, як також після змісту поручення виготовляти всякі інші акти судові, но не видавати кінцевого вироку. Авдитор може бути в кожній хвили спору усунений від того, котрий его вибрав, з справедливої однак причини і не на шкоду сторін (1580—1583).

Предсідатель соборного трибуналу повинен призначити одного з судіїв трибуналу на референта або понента (докладчика), котрий має на засіданю судіїв предложити доклад (реферат) о справі і виготовити кінцевий вирок на письмі; з справедливої причини може той сам предсідатель на его місце поставити иншого (1584).

г) Нотар, промотор справедливости, оборонець звязи (1585—1590). При кождім судовім процесі мусить бути нотар, котрий сповняє чин актуара і тому акта суть неважні, если не суть виготовлені рукою актуара або по крайній мірі ним підписані. Для того судія єсть обовязаний, нім приступить до розпізнання справи, прибрати на актуара одного з нотарів законно установлених, хиба би Ординарій для тої справи вже кого призначив,

Також має бути в кожній дієцезії поставлений промотор справедливости для справ карних і для таких справ спірних, в котрих після гадки Ординарія добро публичне могло би туті наражене на шкоду; так само в кожній дієцезії має бути назначений оборонець звязи, котрий, як вже імя вказує, має з уряду боронити звязи святого рукоположення і супружества, коли ходить о важність або неважність тих Божих установ.

Іх присутність в процесях, при котрих они мусять бути присутні, єсть так конечна, що всі акта були би неважні, если би они не були завізвані; если же би законно візвані при деяких актах не були присутними, то акта в правді суть важні, но мають бути потім передані їм до іспиту, щоби устно або писемно могли зділати свої замітки і предложити то все, що уважають за потрібне або відповідне.

Одна і та сама особа може сповняти чин промотора справедливости і оборонця звязи, если завелике множество справ і занять тоту не перешкаджає. Оба, промотор і оборонець, можуть бути поставлені або для всіх справ (1588: *ad universitatem causarum*) або лиш для поодиноких.

До Ординарія належить вибрати на промотора справедливости і оборонця звязи священників непорочної слави, докторів права канонічного або впрочім досвідчених і знаних з розсудности і справедливости.

Если они поставлені для всіх справ, то не уступають з свого чину на случай опорожнения епископского престола; також не можуть бути усунені від Вікарія капітульного, потребують однак затвердження від нового Епископа. Коли би

однак зайшла яка справедлива причина, може Єпископ їх усунути.

д) Возьні і післанці (1591—1593). Для доручення судових актів, если нема иншої одобреної практики судової, мають бути установлені чи то для всіх справ, чи лиш для поодиноких возьні і післанці (екзекутори), котрі товаришать судії для виконання вироку і декретів.

Оба ті обовязки сповняти може одна і та сама особа; уживати до того належить людий світських, хиба що в якімсь надзвичайнім случаю заходила би потреба поручити се духовному. Виповнені ними поручення мають публичну віру.

З а м. Всі висше наведені особи, офіціал (містоофіціал), судії синодальні (просинодальні), промотор справедливости, оборонець звязи, аудитори, нотарі, возьні і екзекутори мають — після постанови кан. 364 — по одержанню писемного декрету номінації 1) зложити в руки Єпископа присягу, що будуть повірений їм чин вірно виповняти, не руководячи ся при тім ніякими зглядами на особи; 2) справи до них належачі переводити під повагою Єпископа після приписів права; 3) заховати тайну в спосіб і в границях, означених правом або Єпископом.

(Дальше буде).

Свящ. Антін Стельмах.

З метафізики розвою народів.

II.

Така природна ціль і форма суспільного розвою, зачеркнена Богом. Однак людство на своїм розвоєві шляху не поступало вперед; еволюція людського роду йшла взад, а в слід за сим і вся доокресна природа мусіла лише на загладу людини працювати, замість на пожиток і двигнення; бо підставою всього життя і його рухів світ поклав не Бога і його моральний закон, але чоловіка і його розум, з котрого згодом божище зроблено. Сей обмежений, так часто обманюючий людський розум мав бути мірилом усього, послідною інстанцією у всіх найтрудніших, може й ніколи не до розвязки питаннях; марнаж пилінка у всесвіті чоловік мав усьому приказувати, навіть Богови, щоб не існував. Тому не диво, що підставовий закон альтруїзму „всьо, що хочете, щоби вам люди чинили, й ви їм робіть“ (мат. 7, 12), мусів з життя уступити, а в його місце, навіть проти волі людий, ввійшов новий закон найскрайнішого егоїзму: „всьо чого не хочете від людий дізнати, ви їм чиніть“. Таким чином людина усунувши Божий закон з життя особистого й суспільного, сама мимоволі скотилась в низ, в су-

спільну неволю, бо щоб зміг чоловік сяк так жити, мусів замкнутись сам в собі й для себе. Ту й жерело сього, що людство в еволюції поступало взад, ту причина, чому замість суспільного прогресу розвивався регрес. Як людина стала осію суспільного розвитку, Богаж і його закон завдяки авторитетним здеправованим провідникам людства з життя виключено, і закон чистого егоїзму взяв верх, суспільні довірливі функції стали злі, а світ все ще гадав, що поступає вперед і що робить, що воно з хісном для чоловіка. Тому, що довірливі суспільні функції пішли в протилежнім напрямі, як зачеркнений мала шлях еволюція Бога, се є функції конечні, сила сих останніх мусіла змаліти, а людство своїм розумом і його вимислами зачало само давати марку суспільній еволюції; Бог знов, раз сотворивши вільну людину, і давши їй стільки змоги, щоб пізнала свого творця, не хотів і не хоче вязати силою вільне сотворіння, тому своїх відвічних плянів в історії людства не форсував і дозволив, щоби дозрівала чисто людська цивілізація і культура, щоб опісля сей чоловік і їх овочу скоштував.

Вже тепер мусимо сказати, що доси людська культура була лише псевдокультурою, а не культурою дійсною, котра убагороднює; бо чи могла розвиватись дійсна культура в регресній еволюції? А прецінь така вона була. Мимо виразних спроб, накликаючих людство вернути до Бога, світ дуже легко від закону відпадав. В життю особистім релігія з її обов'язками й практиками бралась свого часу на карб нерозвинення ума або й його недуги; були й такі, для котрих релігія і Христос були лише чисті фрази без глибшого змісту. В бігу століть витворилася численна категорія людей типу аморального, навіть прямо антиморального, і ся категорія запанувавши в світі параліжувала всі високі зусилля типу морального; з тої причини більшість представителів урядової науки навіть не звертала уваги на досліді й умову працю представників типу морального, рекомендуючи як нові здобутки філософії чи якої іншої науки те, що мов мутне шумовиння життя на верх виплило.

В останній добі помітне беззглядне запанування духа сепарації, духа ділення і розбивання в кусники, протилежне загальному законові моральному, законові любови, що все в єдність споює. Все те наслідок скріплення нового закона на землі, найскрайнішого егоїзму. Всьо хотіло жити правами повної суверенности, звідси кличі як, штука для штуки, наука для науки, церква для церкви, і т. д. все виродніло, внутрі гнило й готувилось до загального краху. Через зірвання з Богом присла свідомість загальної гармонії й співзалежности, космос суспільний розлетівся в кусні, а кождий зачав шукати щастя на власну руку. В життю мусіли виступати взаємні борби груп, війна, в котрих Шопенгавер, Дарвін, Гумільовіч і другі бачили одну з головних пружин по-

ступу світа. Держава єще по нині є уосібленням організації боротьби. Витворився навіть погляд, що держава повсталала як оруддя для цілий рабунку і оборони перед рабунком, отже не на се, щоби покласти кінець „війні всіх проти всіх“, тільки, щоби війні надати трівкійші форми й зробити її успішнійшою. Ми се розуміємо; причина сього явища в тім, що людство в регресній еволюції людським законом егоїзму розбите є на ворожі групи, а кожда самозаховавчим інстинктом хоче остоятись і жити. Самож життя суспільне було вже через занепад життєвої розвоєвої сили наражене на много недуг і суспільних переворотів, бо людство само в собі роздиралось і винищувало у внутрішній боротьбі моральних і аниморальних типів, подібно як і кождий чоловік, котрий і не доступає через святе життя синівства Божого і не сточується в низ аж до звірини своїми пристрастями, мусить з часом власти жертвою иноді й тяжких нервово-психічних або устроєвих забурень, бо не йде ні вперед ні взад, лише треває у безпроривній боротьбі з самим собою.

Про політику, котра до тепер є все лише війною без насилля, борбою веденою з підступами, лицемірем і другими мирними способами, замість бути способом взаємного справедливого порозуміння, критика вже від давна висловлюється, що вона стала лише штукою робити інтереси, коштом суспільности. Хісна для народів вона до тепер мало приносила через своє скорумповання і цілковитий занепад. Поль Леруе Боліє переконаний, що $\frac{3}{4}$ утворених парламентом законів справляють суспільности багато більше замішання і клопотів, як служать для піддержання поступу. Ле Бон присвячує навіть одну главу своєї праці про „політичну психологію“ розслідові того, що він називає „злочином законів“.

Ся сама політика витворила й своєрідну мораль так, що мораль державна инша стала як мораль одиниці. Що послідня осуджує, се перша санкціонує, або робить недозволені виймки. Відомо прецінь, що приватне забієство державний закон строго карає, за теж масові й найдикші забієства і рабунки на війні, декорує хрестами заслуги й відзначеннями. Мораль держави, котрої основним принципом мимо всіх лицемірних фраз дипломатів є „сила перед правом“, найменших скрупулів не робить собі з замітів особистої моралі.

Згадаймо ту єще, що виречення Бога і Його заповідей втиснулось й до науки й красного письменства. В наукових колах творились окремі т. зв. моністичні школи, дуалізм світа й Бога, матерії й духа, став виклинатись з університетських катедр, нерозвинена молодь стала сим захоплюватись, а красне письменство, котре нові ідеї все бере з філософії, пішло й до нього. Окремі зразки безвіря і придавляло

до низу усі найшляхотніші почування і стремління у людей, а життя стало повне гнилі й беззаконня.

Ось так виглядає регресна еволюція з віднаденням світа від Бога і Його морального закону.

Як же пригадаємо собі те, що сказав Христос: „Як пробувати мете у законі, зрозумієте правду і правда визволить вас“ (Іоан, 8, 31) і замітимо, що світ від закону відпав, то повинні ми бути свідками здійснення якраз чогось противного: „як не пробувати мете у законі, пізнаєте не правду й неправда поневолить вас“. Так справді й сталось. Як же світ поступив в темряву беззаконня, замість просвітитись, він отемнів, замість правди, на своїм регреснім розвоєві шляху стрінув лож і здобув її знання. Для приміру скажім лише дещо: скільки в позитивній науці перейшло ложних гіпотез, а неодноразово ще й нині покутує; був птолемейський геоцентричний погляд в астрономії. ложні гіпотези про електрику й світло у фізиці, натуралізм, різного рода монізми, недійсність видимого внішнього світа в філософії, гедоністична мораль, право сильнішого в етиці, і много ложних поглядів навіть в новій ще науці соціології, яка обсервує суспільні рухи і слідить їх закони; приміром, що життя суспільне мусить виповнятись винищуючою борбою гурт, що одиниця в суспільнім життю се безвартісний пасивний атом, що політика й дипломатія з своєї природи мусять фарисействувати, що розвоєвого шляху людства нам ні на йоту одну змінити, що культура не пособляє розвиткови моралі і т. д. Пізнання ложі завершилось врешті тим, що всевладний людський ум сам признався, що він відзначається вродженням незрозумінням життя, що уся новітня філософія безплідна та що вступила вже вона на шлях банкруту.

Правда, не дасться заперечити й се, що нинішня наука має вже много й певних даних, стверджених експериментом, і на них саме ставиться дальше величю будівлю науки, але треба знати, що всьо, що людство нового й хосенного в науковім розсліді осягнуло, що се послідовний результат ділання функцій суспільних конечних, котрі все відкривають, навіть случаєм, правду й світло, бо вони Божі й добрі; за поглядом сим говорить факт, що найбільше відкрить в науці dokonували люди глибоко релігійні, в котрих кожній добі все було більше, як безвірних. Се люди, котрих цілтю в життю все було довірні функції суспільні спрямувати на шлях конечних функцій. Найсамі за себе скажуть такі велити людського духа, як Платон, Арістотель, Декарт, Ньютон, Кеплер, Коперник, Галілей, Секкі й другі. Як же і у всесвітній війні, немов з під землі вирости кличі самоозначення народів, суверенности і подібні, то також не велика ту заслуга Вільсона чи кого иншого, бож сама ідея самоозначення вирвана з душі християнізму, а ділання конечних

суспільних функцій її видвигнуло на верх так високо, що ся ідея з лица землі вже зійти не повинна. Стільки до пояснення питання про об'яву людству правди й про пізнання неправди.

Вслід за осягненням знання ложі прийшло здобуття, а радше впадення в неволю. В життю особистім людина щастя дуже мало знаходила чи в родиннім чи в позадумашнім життю, і все відказувала на невідраді відносини. Вони ж в дійсности були; в життю економічнім тяжкі умовини до життя малоземельних, котрих приватна земельна власність менше стояла, як довги на неї затягнені; робітництво було використовувани можними роботодавцями й було лишене належної опіки. Звиродніла панскість в горі а безсовісне підюджування пролетар яту в низу, ось се завершення дотеперішної безбожної економічної культури.

В життю національнім удержувалось на цілій лінії поневолення слабших народів, і се постійне нищення одної нації другою називалось вдержанням політичної рівноваги, в дійсности ж йшло много жертв в користь гнобителів а много, щоб не розсунулись престоли. Існували держави зліпки, оперті на найвисшій несправедливості й кривді слабших, а всяку свобіднішу й природну національну орієнтацію давлено або й карано, як зраду стану. На останку як наглядний доказ цілковитого поневолення світа новітньою культурою, прийшла всесвітня війна, бездонне море крови й сліз, і необсяжні гори жертв з усього, що тільки чоловік свого мав так, що до йоти сповнилось св. письмо, в котрім записано: „як не будете шукати Божого царства, то й се, що, як здається вам, маєте, від вас відійметься“. Із всього низше сказаного переконаємося, як до черти сповнилась страшна грозьба Господня: „як не тревати мете при законі, пізнаєте неправду й неправда вас поневолить“; сповнився лише у відверненню Господній закон, записаний у св. Йона, гл. 8, стих 31. Прийшла хвиля, що вже зміг чоловік засмакувати заказаного овочу своєї чисто людської, безбожної культури. Розпалилась страшна всесвітня війна.

(Дальше буде.)

Дальші „Спроби оживлення Богослужень і зичаїв у нашому обряді“.

Є се без сумніву в нашому горю потішаючий прояв, що нарід мілітарно і політично побіджений не попадає в розпуку, не гнеться, але нервозно шукає нових шляхів, якими мігби добитись своєї ціли. Такий нарід навіть побіджений не пропаде. Подібно потік, якому насильно загородили русло. доти колотиться, поки не найде нового виходу, не рознесе всяких запор, що спиняли його природний розвиток.

По хвилях приголомшення страшним горем, яка переміна! Погорджений всіми раб береться вже енергично до культурної та економічної праці. В воєнних змаганнях досвідчені і загартовані сили беруться знова будувати храм кращої будучности своєму народови.

І українська Церков, хоч як потерпіла — а радше саме тому, що потерпіла — не падає духом. Гляньмо хочби на „Ниву“. Не стало кількох визначних співробітників, останні перетяжені надмірною працею — та всеж таки „Нива“ далі виходить і то — що найважніше — виходить під тим самим знаком відродження, який знаменує прочі галузи народного життя. І ту слідні спроби використати гіркий воєнний досвід на добро Церкви, щоби зробити її спосібною до виповнення своєї ціли в нових обставинах.

Тимто з повним иризнанням годиться повитати статтю Всч. О.^о Гарасимовича В. у двох останніх числах „Ниви“ з 1920 р.. Так і віє з неї життєвий розмах досвідченого та ревного душпастиря. Я, заявляючи згоду на всі його замітки, користаю з нагоди, щоби їх доповнити ще одною справою. Ходить мені іменно о піднесення церковного співу до тої висоти, з якої він мігби досягнути свою педагогічну ціль, а саме скріпляти релігійні почування вірних. Гарний церковний спів вимагає більшого числа гарних голосів. Впрочім найкрасший хор не всміє співати денно 5—7 годин. В дійсности крім монастирів та духовних семинарів неможлива річ найти де гарний спів через цілий час празничного богослуження. А в тисячах сільських церков опирається спів особливо в буддень, на одному дякови, який рідко де має гарний голос, рідко котрий уміє напівти, рідко коли хоче старанно співати і взагалі небавом стане рідким явищем, наколи в скрутний для нього час не поможемо йому вижити із своєї праці.

Наш церковний спів недомагає ще й тому, що не всюди священик і дяк мають рівні голоси і не завжди в одному тоні співають. Сеж насущний хліб, що серед богослуження приходить брати й то вище, то нище. Ті недомагання спонукують деяких любителів музики до того, що цілу Службу Божу правлять з камертоном в руці.

Результат такий, що наш чудовий прекрасний спів виходить марним і не підносить на душі селян, а інтелігенцію прямо виполошує з церкви. Пригадую собі приміром із студеньських часів таку подію: В більшому повітовому місті 80-літний дяк, не могучи перекичати цілу церков, бє кулаком в стінку хору і кричить: „Тихо будьте, я сам буду співати!“ А при престолі літургує о. Декан. Присутні: комісар Ординаріатський, Віцемаршалок і пр. і пр

Із сього грубо-некультурного круговороту бачу лише один вихід: дати нашому богослуженню інструментальний підклад. При ніжній гармонії, чи там органах, легко буде

заховати рівний, поміркований тон, легко дадуться затушувати всякі хвилові недиспозиції голосів, а то й невилічими хиби, — але головно: легко буде досягнути прекрасні звукові ефекти, хочби прийшлося одному лише дякови співати 6—7 годин. А попри то легко буде навчити перковного співу на більше голосів.

Проти сього проекту можливі два заміти. Перший, що „органи противні духови нашого обряду“. — Се ще велике питання. А хочби і справді так було, то щож! Станемо перед ділемою; або приноровити обряд до вимогів естетики, значиться: змінити його так, щоби з музикою міг погодитися — або адорувати в теоретичному захваті велеліпність „чистого“ обряду, поки вірні не розтічуться одні до костела, другі до атеїзму.

Другий заміт такий: „В такому случаї треба буде нам музично образованих дяків. Деж найти на се кандидатів, коли сегодня так тяжко перковному слугі вижити?“ Се справді поважна річ і поважно треба до неї забратися. Ми мусілиб заложити дяківську школу органістів і подбати про ліпше випосаження її елевів, требаби відступити на се якусь частину ерекціяльного ґрунту. Так діється в православній церкві і діється справедливо. Ми би так милого на тім не потерпіли. Сеж загально відома річ, як капарно є заготовлені ерекціяльні поля. Як тих 5—8 моргів не ставить економічно на ноги нашого брата, так їх нестачі не відчує він діймаючо. Хтож господарує інтензивно, той може вижити і без тих пару моргів. — А чиж годиться нам зависно капарити на більших комплексах землі та будити негодування в серцях наших співробітників в Христовій службі? Особливо у тих, що були в російському полоні і бачили на власні очі, як православна церков дбає про добробут церковної прислуги!

О. Юстин Гірияк.

Від Редакції:

На нашу думку органи є противні не лиш духови нашого обряду, але вже самій структурі наших літургічних відправ. Як н. пр. екстєнії співати: чи з органами, чи без них? А прокимен, тропарі, „вірую“ ітд.? у латинників богослуження є тихе, отже підчас того можна грати на органах.

Однак друга річ, яку о. автор порушує, зовсім оправдана: треба нам вишколених дяків, а щоби се стало можливе, дяки повинні бути далеко й далеко краще ситуовані, як се у нас дотепер є. На Закарпатській Україні з правилами дяком є учитель — „дякоучитель“. Але випосаження дяків там відповідне. Так н. пр. в Керестурі та в Коцурі (в Бачці) для дяка є хата (з 5-юма покоями!), 20 морг. поля та від кожної хати в селі по 25 кг. пшениці річно. При надходячій парцеляції церковних дібр ми всіма силами повинні добуватися сього, щоби для дяків потворити кращі посади, і припускати до тих посад з правила тільки дяковчителів. Відповідно до сього в учит. семінарах мусить відбуватися обовязкова наука церковного співу (як се є в Ужгороді).

Ось лиш таке розв'язання порушеної автором квестії є нормальне після вимог нашого обряду.

о. Др. Гавриїл Костельник.

Помершій донечці.

(Дальше)

ІХ.

Як ти лежала, й з болестий не спала,
Зривалась з ліжка, й з болестий стогнала —
(Така як тінь, а з ліжка ти зривалась :
Так — передчасно — в другий світ збиралась...)
Як ночами тебе я доглядав,
Коли знемоглу маму заступав —
(Святеє серце мамине і руки,
Що з забуттям коїли твої муки !)
Мов Ізраель я з Господом змагався
О тебе, доню — : Стань ! Пустити ! Не дам !
О, не бери мені дитини, Боже !
Не дам ! Пустити ! Гляди : я тут не сам !
Зо мною й Син Твій — Він мені допоможе !
Він вчить : „На сильну віру хто поклався,
Той вірою і гори переставить !“ —
О Творче ! вірю, молю і благаю,
Тебе самим Тобою заклинаю :
Остав мені дитину ! Хай оставить
Мені її Твоя велика ласка !
Я вірю, що слова Твої — не казка !

Поглянь ! я в світі без рідні, без дому —
Мій дім далеко — родичі й рідня,
А їх покинув я по слові Твому,
Що за Тобою кличе — каже йти —
Ти свідок мій до нинішнього дня !
Весь дім мій в світі — діточок тих двоє,
Вони мене з дорогою моєю
Зв'язали — ах, а щож задумав Ти ?
Нараз їх вдарив пощестю обоє !

О Боже ! Боже ! — — О, не забирай
Дитяти мого, бо умру душею !
Пустити ! Віддай мені диття — віддай ! — — —

— — — — —
Коли я так змагався з Господом,
Крізь болести ти дивно усміхалась —
Чей вже тоді ти тайні приглядалась :
Як Божий Дух тебе, обняту сном,
Розбуджує — із темряви викликає,
Й вінцем небесним як тебе вінчає...?

Та як мені сей дивний хід збагнути?
Лиш стільки знаю, скільки нарід знає,
Що тисячлітний розум посідає:
„Се божя воля!“ — „Так се мало бути!“

X.

Як ми вернули з похорону твого,
Від гробу твого — мешкання нового,
Так темного — о Боже! — й так вузького —
У лоні твого мешкання давного
На крісло сіла мама у жалобі,
Й сказала сумно: „В нас вже буде тихо!“ —
І знаючи тажкее наше лихо,
Обое ми заплакали по тобі...

І стало тихо... А в тій тишині
Ми чули плач — мов в серці десь на дні:
Се хатні мури плакали по тобі — :

— — — — —
„Куди поділась наша душечка?
Куди поділась наша лялечка?
— Вона у гробі — ах, а ми в жалобі!

Куди поділось наше сонечко?
Куди поділось наше очечко?
— Уже не встане — на нас не погляне!

Вірвалась наша струна, що найкрасша!
Замовкла наша радість — пісня наша!
— Мертва лежить — вже нас не звеселить!

Остались ми порожні та убогі —
Лиш в забуття шукати нам дороги!
— Життя, життя пішло нам в небуття!“

— — — — —
А як твій братчик, Славцю, пробудився,
Про тебе й він питався: Чи ти в ямі?
І що там робиш? — він таке питався;
І знову дух наш знехоття змішався,
І знов слізний той срібний блиск з'явився
В моїх очах і на повіках мами.

XI.

(В бачванському діалекті).

Черкотко ¹⁾ наша, баба будзе плакац,
Кед дозна ше²⁾, же уж це нет³⁾ на шведе⁴⁾ —

¹⁾ калатавка (в знач. щебетушки); ²⁾ ся (się); ³⁾ ніт, нема; ⁴⁾ на світі.

Черкотка же нам уж не черкаш ¹⁾ вецей ²⁾ —
 Ах, як жалошне баба будзе плакац — :
 Як швічка капе, з жалю зосце ³⁾ скапац !

„Яй Боже, Боже ! Чи сом ⁴⁾ подумала ?
 Яй Славко, Славко ! чадо мойо міле,
 Як яке квіце червене і біле !
 Чи я ше кедік ⁵⁾ тому сподзівала ?

Яй, дзєні мойо у тім швеце шірім ⁶⁾,
 До шмерці я ше нігда уж не змірім ⁷⁾ !
 Та чом ші, ⁸⁾ сїну, пошол гет до швета,
 Дзе анї орел за дзєнь не долета !
 Долета там лем дума мацерїна —
 Ша ⁹⁾ то за мацер мало — так барз мало !

Бо як мам дознац, цо ше у вас стало ?
 Чи добра у вас, чи смутна годзіна ?

Яй Славко, Славко ! тїдзєнь сом думала
 О тебе : Чи ші велька ? Чи знаш чїтац ?
 Чи не забуваш за бабу ше пітац ?
 — А ті тот тїдзєнь в гробе уж лежала !

Лем жіц ці було — такей, як ші була,
 Лем жіц ! — а ті уж до гробу спаднула !
 Та чом я стара остала на швеце,
 А ті умарла — нерозквітле квеце ?
 Чом я не могла умрець место тебе :
 Чи Бог не волел мне вжац там гу ¹⁰⁾ себе ?

Яй Славко ! — жалю ті мой превелїкі !
 Та чом сом голєм ¹¹⁾ не була зос ¹²⁾ тобу,
 Кед зос жївота ішла ші до гробу
 На вікі вічні — ах, на вічні вікі !
 Там люцкі ¹³⁾ людзе булі — я не була !
 Та чом сом таку смутну вісц дочула ?
 Уж шерцо мойо не на своїм месце,
 Уж не мам места на шірокім швеце !.. “

На гробі баба пойдзе : гледац драгу,
 Цо там провадзі, дзе душі біваю ¹⁴⁾ —
 І так ше будзе жалїц пред шїцкіма ¹⁵⁾,
 Пред тіма, цо дакеді ¹⁶⁾ жіла з німа :
 „Дзівчата мойо ¹⁷⁾, цо сом вас страцела !
 Мамочко моя ! Мой браціку мілі !

¹⁾ калатати; ²⁾ більше; ³⁾ схоче; ⁴⁾ есьм; ⁵⁾ колинебудь; ⁶⁾ широкий; ⁷⁾ успокоїтися; ⁸⁾ еси; ⁹⁾ wszak; ¹⁰⁾ к(у); ¹¹⁾ бодай (хоч-лиш); ¹²⁾ з;
¹³⁾ чужий; ¹⁴⁾ пробувають; ¹⁵⁾ всі; ¹⁶⁾ колись; ¹⁷⁾ Доні мої;

Ах, уж і Славка гу вам одлецела —
А якже ще ю — як ще ю пріялі
Там, дзе ві здавна, уж одавна жілі?
Чі барз ще ше ей — чі барз зрадовалі?

Поздравце ві ю крашне, пребарз крашне!
Най яр ¹⁾ ей млада нігда ей не згашне!
Поздравце ю, поздравце ю одо мне:
Од ей бабочкі — най там о мне спомне,
І най ме скоро гу себе завола!
Бо уж мі шерцо не на своїм месце,
Бо за мне нет уж места на тім шведе!
— Най будзе така свята божа воля!²⁾
(Дальше буде).

Допись.

З долиньського деканату. Дня 21. грудня 1920 р. відбувся в Долині дек. собор по дволітній перерві. Як потрібним він був, видно з того, що всі ОО. кондеканальні взяли в нім участь. Звичайно практиковані богослуження відслужено в мійській великій церкві. Проповідав о. М. Хавлюк дуже гарно.

В мешканню о. пароха Сов. М. К. Т. Величковського відбулися дальші чинности. Проводив о. дек. Н. Білецький і о. містодек. Р. Шпіцер. Про справу удержання духовного Семинара реферував коротко а звязло о. С. Рудь. — Про „вагу св. Сповіді“ в душпастирстві і особенну її примінливість в сучасну хвилю відчитав писемний реферат о. В. Кулик. — В дискусіях брали живу участь усі ОО. Секретарював о. Н. Питуляк.

При кінці собору піднесено потребу відновлення тов-а св. Павла, а тим самим відновлення давнійше практикованих місій по парохіях, реколекцій для священників, побільшення деканальної бібліотеки, улаштування відчитів і сходин і др. Пропозицію прийнято з великим одушевленням. По złożенню уділів, вибрано головою кружка о. М. Ладу, катех. з Долини, секретарем о. В. Кулика, пароха з Ілемні.

Рівночасно уповажнено о. Кулика заявити редакції „Ниви“, що священники долиньського деканату заявляються за тим, щоб „Нива“ виходила в році 1921, і всі будуть її передплачувати. Тим зазначають, що розуміють вартість станової газети і оцінюють належито труд покладений коло її видавання.

¹⁾ весна (молодість); ²⁾ Се нарікання вірно віддає ту низку думок, яка в наріканні старших жінок в моїх рідких сторонах стереотипова.

Наради закінчено пізнім вечером серед великого загального підйому у надії, що при Божій помочі і взаємній усильній праці удасться направити рани задані зубом війни.

О. Д-р Йосиф Комарницький, ур. 18. серпня 1852 р. в Ролеві, пов. Дрогобицького. По укінченню гімназ. наук був прийнятий 1871 р. до гр. кат. Центрального Семинара в Відні, а четвертий рік теології скінчив в Перемишлі. Рукоположений 1876 р., одержав посаду сотрудника в Отинії. По смерті своєї жени дістався до інституту св. Августина в Відні, де 1883 р. одержав степен ь доктора св. Богословія. Тогож року виїхав до Риму як капелян пок. Митрополита Йосифа, з котрим відбув богомільне паломництво до Палестини. Митрополит Йосиф по причині недостаючих матеріяльних средств був приневолений відпустити капеляна. Вернувши до Львова зістав о. Комарницький префектом наук в духовн. Семинари. В р. 1886 зістав іменований грем. крилошанином Митропол. Капітули, і перебув на тій посаді до р. 1891, в котрім то році зістав професором біблійних наук Нового Завіта на львівськiм університеті. Кілька разів був деканом богословського факультету, а в р. 1897 ректором університету.

В маю 1919 р. відмовив зложення присяги на вірність польській республіці, за що зістав усунений від виповнювання своїх учительських обовязків. Майже цілий рік позіставав без платні, і щойно в маю 1920 одержав зачет на платню (без активних і всяких дорожняних додатків). Помер 25. червня 1920 при своїй родині в Новім Селі, епарх. Перем.

Написав „Пояснення св. Евангелий“ (1892—1899); поміщував проповіді і ріжні богословські розвідки в „Руськ-ім Сіон-і“ (1883—1887) і в „Душпастир-і“, котру то газету для духовенства видавав від 1887 через кілька літ.

Був ревним священником і чоловіком чесного характеру та доброго серця. В. Й. п.

О. Д-р Іван Бартошевський, професор унів., почетний крилошанин і т. д., родж. 16. січня 1852 р. у Львові, помер 13. грудня 1920 у Львові. Осталися по ньому 5 серій проповідей (недільні, святочні 2 сер., похоронні, маєві), переклад Св. Письма з коментарем, педагогіка і численні дрібніщі праці розсіяні по давніших церковних наших журналах. В. Й. П.

НОВІ КНИЖКИ.

Acta Academiae Velehradensis, vol. X. (цит. в попер. числі „Ниви“). Статті, які містяться в сій книжці:

1) R. Berger: De officio Dei (Disput. exegetico-dogm in Rom 5 et 8); 2) V. Repa: De thesauro meritorum; 3) P. Duffy: De notione schismatis; 4) Aug. Bruson: De causis schismatis; 5) M. Lubić: De forma ecclesiae; 6) L. Mach et Jul. David: De infallibilitate ecclesiae; 7) Al. Henriet: De scriptura sacra; 8) L. van den Bosche: De processione Spiritus S.; 9) M. Chatel: De voce Filioque symbolo inserta; 10) J. Senior: Scholion de origine symboli; 11) R. F. Colledge: De homine; 12) E. Portas: De assumptione Mariae Virginis; 13) Gr. Harent: De merito; 14) G. Lazaretti: De sacramentorum aliorumque rituum origine; 15) E. Campe: De evolutione dogmatis; 16) V. Socolov: De vi sacramentorum; 17) E. F. Cordignano: De vi sacramenti poenitentiae; 18) Luc Delporte: De orthodoxa sacramentorum notione; 19) Aug. Bruson: De ratione controversias tractandi.

Поступ—студентський вісник. Р. I. ч. I., Львів 1921. Видає: редакційний комітет. За редакцію відповідає: Др. Ол. Надрага. Адреса редакції й адміністрації: Львів, ул. Содова ч. 4 партер. Виходить раз на місяць. Ціна поодинокого числа 15 Мк. Друкується в обєми 1½ аркуша.

Цілим серцем треба привитати появу сього студентського місячника не тільки тому, що в ній маємо доказ нового пориву до ширшого й глибшого життя нашої студентської молоді (по довгій мовчанці в тяжких останніх літах), але передовсім тому, що з сього „вісника“ віє здоровим духом. „Поступ“ заслугує, щоби його спомагати всіми силами.

Зовнішня його сторона (папір, друк), як на нинішні часи, дуже красна. Зі статей найзамітніша „Поняття філософії. Її вартість і потреба“ (Др. Теофіль Гамартенко...?), написана ясно й уміло. Хиба лиш одно мож би авторови закинути: він не звертає уваги на те, що нема ані одної філософічної системи без помилки, алеж у філософії також помилки бувають „плідні“ після змісту тої приповідки, що „ліпша (для філософії) геніяльна помилка, як банальна правда“. Автор заповідає цілий цикл філософічних статей, маємо отже надію, що він при нагоді розвине сю черту з характеру філософії.

„Поступ“ виходить з постійним додатком: „Наш Пропор, часопис для української шкільної молоді“. Є надія, що „Поступ“ з часом „розробиться“, зібравши довкола себе більший гурток співробітників, а тоді його зміст стане більше різноманітний.

Знаменне се, що деякі організації українських студентів вважали потрібним явно („Український Вістник з 2/II. с. р.) оголосити, що вони не мають нічого спільного з „Поступом“. Яка причина? Хиба лиш та, що з „Поступу“ віє здоровим духом... Але деж те славне, окричуване: Non quis, sed quid? Се прецінь певне, що „Поступ“ видають щирі Українці. Як довідуємось, за „Поступом“ стоять такі поважні особи (одні входять в склад видавничого комітету, а другі як дописувателі): Др. Вол. Охримович, Др. Ост. Макарушка, Др. Ол. Надрага, О. Др. Й. Маркевич, Др. Яр. Гординський, Др. М. Чубатий і др.

„Руски календар за южнославянських Русиних на рок 1921. Зложел у мену (з імени) руского народного просвітнього дружтва (тбвариства): Дюра Біндас, дюрдьовски руски парох и подпредседатель Р. Н. П. Д. стр. 64 Видане в Сремских Карловцях (Српска манастирска штампарија). Се перший календар виданий бачванськими Українцями в їх власному діалекті. Замітні в сьому календарі: „Записник 1-го руского народного собрания отриманого 2. VII. 1919. року у Новим-Саду (Neusatz)“. Довідуємось з того „записника“, що spiritus movens сього „собрания“ був о. Дюра Біндас; присутних було около 150 осіб; відбулося „собрание“ у великій салі новосадського магістрату (! — чиж не ліпше діється нашим браттям в чужині, чим на їх рідній землиці?!); на засіданні брав участь бачванський „великий жупан“ (Komitats-Obervorsteher).

„Кратка історія Русиних (Руснацх)“ (о. М. Черняк); „О язiku за южно-славянську руску писменосц“ (о. Мих. Мудрий, предсідник Р. Н. П. Д.) — реферат, який був виголошений на народних зборах в Новому Саді. Автор вповні оправдано заключає, що тою мовою може бути (наводячи всі причини) тільки місцева мова бачванських Українців, однак в тім напрямі, щоби зближатися до загальної української мови. „Же ми сцеме свой власни кнѣжєвни явик, то нѣ значи, же ще з тим сцеме одорвец од своїх братох на сиверу. Нѣ! ми треба да и гєвти язики учимє и знамє“. Револуція була принята великою більшістю голосів.

Календар прикрашений ілюстраціями (9) з народного життя бачв. Українців (поміщена тут керестурська церков. фотографія преосв. Д. Нарадогб, єпископа бачв. Укр. і др.).

Мова подекуди попсута хорватизмами. Орфографія ше не є послідовна (приходять тут всі можливі і — и — ы — ѣ, а в тамошній мові приходить тільки „і“). — Певне, що вже в слідуєчому календарі сього не буде.

О. Др. Г. К.

Новинки.

Куріозний „політичний огляд 1920. р.“ („Вперед“ з 6. I. с. р.): „В неділю дня 2. I. 1921. р. — реферат про політичні події виголосив тов. Іван Івашко. — На вступі зазначив референт неточності й неправильності, які заходять в численню часу. Загально прийнятий календарний рік не годиться з астрономічним роком. В дійсності астрономічний старий рік кінчиться, а новий починається дня 21. грудня. Само числення часу після християнської ери є довільним (!) численням і не має в дійсності більшої ваги, як числення літ у жидів від „сотворення світу“, або у старинних Римлян від „заложення міста Риму“.

А від чогож нам зачинати числити літа? Може від соціалістичного інтернаціоналу? А від котрого з трох? Та чи не передчасно? Навіть большевики в Росії про те ще не думали...

(„Вперед“ з 7. I. с. р. в рубриці „І це й те“):

„Хоч я належу до безбожників, то все таки люблю це свято (Різдво) — „свято миру“, як його називають... Та хоч Христову науку проповідується від двох тисячок літ — не лишила вона властиво ніякого сліду. Бо правди, справедливості, рівності, любови, братерства — як не було, так і нема на світі... Та все таки живемо надією і стремимо до повалення неправди і несправедливості, яка царить на світі“. Отже ніякого сліду? Гм, а те, що „ми стремимо до повалення неправди і т. д.“, а самі поняття „справедливості, рівності, любови, братерства“ — чий то слід? Колиб не було ніяких слідів Христової науки, то ніколи не було би навіть теорій соціалізму!

„Gazet-i Kościeln-ий“ до пам'ятника: В тій „Газеті“ (ч. 1. з с. р.) під наголовком „Z prasy ukraińskiej“ читаємо таке: „Po długiej przerwie zaczęła znów wychodzić „Nywa“, jedyny obecnie organ duchowieństwa ruskiego. Redaguje ją teraz X. dr. Gabrijel Kościelnik, katecheta II. szkoły realnej we Lwowie, znany nam już dawniej ze swoich wycieczek przeciwko naszej Gazecie i całemu klerowi polskiemu (!)“

Пригадую Редакції тої Газети, що не тільки я, але так само загал нашого духовенства, не маємо звичаю робити собі „wycieczki“ (чи то: напади) ані проти „Gazet-i Kościeln-oї“, а ще менше проти цілого польського клиру. Такий звичай питомий комусь зовсім иншому... А ми тільки приневолені відповідаємо на різні „wycieczki“, щоб себе оборонити... Адже моя брошура, котру „Gaz. Kośc.“ має на думці, має титул: „У відповідь проф. Ст. Смольці з нагоди його книжки „Das Reussentum“. Так чи ні? Зноваж брошура отця М. Ст. має титул „Cerkiew unicka“,

а ми і знов тільки відповіли на се... І так за порядком. Та Ви розумієтеся на річи... як стилізувати свою полеміку, щоб редактор „Ниви“ пізнав Вашу „сильнішу рацію“, й через дирекцію П. шк. реальної дістав Вашу відповідь до „перечитання“... Бачите, ото власне те, що я дописав про „вовка і ягня“, і хоч ви словами се іронізуєте, то воно на ділі якось не так...

Та, бачите, і ми не биті в тімя, і ми розуміємося на річи. Хоч кільки ви писали би про нашу церков і навіть про наших святих (як проф. Ст. Смолька), то ми дуже добре знаємо, о що тут ходять... Як ціль, так підстава ту політична, а не релігійна, не церковна. А політика є дитиною часу, й хто в даному моменті на верху, того й „рація“ — хоч куди крути. Тяжко отже перечитися з тим, хто при власті, бо такому просто сильнішою „рацією“ слово відбирається, й кінець. Ви повинні знати, що воно дійсно так буває, адже ваші браття через сотки літ мали нагоду на власній шкірі мірити й важити слабшу й сильнішу політичну „рацію“. Отже є щось на річи в тій байці про вовка та ягня, а передовсім важне тут се, що „вовк“ ніколи не признається, що він вовк, але про се судять люди. Так Москалі й Німці ніколи не признавалися, що се вони „вовки“, а радше тим словом називали ваших нещасливих братів... А нині річ так стоїть, що наші газети завішують за се, що в них тільки ко-статується оплаканий стан нашого народнього й суспільного життя. Яка отже може тут бути диспута? А Ви нас хочете втягнути в політичну диспуту...

Так ви собі й дозволяєте смарувати нас політичним „сосом“ (також тут так стилізуючи свої слова, щоби редактор „Ниви“ зазнав Вашу сильнішу руку...), бо згори знаєте, що ми Вам не будемо морті належито відповісти, бо ваша тепер політична „рація“: „Dodajemy tylko, że redaktor „Nywy“ porównuje w swoim dopisku naród „ukraiński“ z jagnięciem, które polski wilk trzyma w paszczy“¹⁾: „jagnię wszystkiemu winne, bo ono wilkowi mać wodę!“ Jakże stosowne to porównanie dla owych „herojów“, którzy tak jeszcze niedawno okropną stoczyli z nami walkę o panowanie nad wschodnią Małopolską, którzy tylu naszych braci zamordowali jako „buntowników przeciw państwu ukraińskiemu“, przez tyle tygodni obrzucali spokojnych mieszkańców Lwowa pociskami armatnimi i nie tylko „zamacili“ nam wodę, ale ją całkiem odcięli! i td... От зовсім так в „Gazet-i Kościeln-iй“, як пр. в „Gazet-i Wieczorn-iй“! Та для газети „Kościeln-oй“ якось воно не пасує — якось не видно тут ріжниці між „духом царства божого“ а „духом сьо-

¹⁾ Там сказано лиш се: „Ceterum censeo...“ трудно перечитися ягнят з вовком — особливо, коли він його в пащі держить! (Про нарід польський та український ані слова!)

го світа"! А може „Gazeta Kościelna“ й сі мої уваги назве „wycieczk-ою“ против і т. д.? Не хочу вже покликуватися на якусь поганську байку про „вовка та ягня“. Покличуся на слова св. Письма: „Не судить, і не будете осуджені“. К.

Герої чи не герої? Нераз чуємо й читаємо насмішки з нових героїв нашого многострадального народу. Як отже річ мається? Не буду говорити о героях меча, бо сі нераз властиво є лиш розбійниками. А коли вони є дійсно героями, то конче мусіли перейти хрестну дорогу для здійснення великої ідеї.

Знаємо се, що перших християн мучено тому, що вони були „вони“ — себто: християни. І називали їх мучителі „зрадниками, сміттям, гайдамаками і т. д.“. Бо колиб вони їх назвали „героями-мучениками“, то мусіли би їм поклонитися... А котрий народ в цілій Європі в останніх літах мучено так, як нас, тільки тому, що ми є „ми“? Повні були австрійські тюрми, (заповнені шибениці), також московські тюрми, і знова австрійські і ті треті. Як мучителі нас називали, менше з тим — се завсіди так буває, де творяться дійсні герої. Але почислім ся: з рядів духовенства, світської інтелігенції і селян — числіть в кожному народові, чи знайдете стільки мучених всіми способами... Отже є щось на річ. Та хто героя героєм признає, сей zarazом має схилити голову перед ними. Ось лиш тому „маленьке“ непорозуміння між нами а тими, котрі раді би на сміх виставити наших героїв. Алеж історії не можна обманювати. Вона скаже слово правди.

З духовн. Семінара у Львові. Шк. рік для богословів II—IV. р. зачався 12. листопада 1920, для I. р. 1. грудня 1920. По довгих короходах військо опорожнило половину будинку семінара (від вул. Коперника) та половину подвіря (межу становить пліт з залізних дротів); огороди та рефектарі також відступлено для ужитку семінара. Всюди велике знищення (від 1914 р. безпереривно пробувало тут військо, а в 1918 р. через 3 тижні навіть фронт туди тягнувся!).

Всіх богословів в семінарі є 96, на екстерні 14; на IV. р. 17, на III. р. 13 (екст. 1), на II. р. 16 (екст. 2), на I. р. 50 (екст. 11). Перед різдвян. святами питомці відбули 8-дневні реколекції.

Наука відбувається в будинку дух. семінара в такому розкладі:

На IV. році: о. Др Д. Дорожинський — церк. правд (5 год.); о. Др Й. Маркевич — пасторальна (4); о. П. Демчук — сакраментальна (2); о. Ю. Дзерович — катехитика (2).

На III. році: о. П. Демчук — моральна (7); о. др. Я. Левицький — історія церк. (5); о. Др. Й. Маркевич — педагогія (2); о. Ю. Дзерович — катехитика (2); о. Др. Г. Костельник — соціологія (1).

На II. році: о. П. Кисіль — догматика спец. (7); догм. диспути (2); о. Др. Т. Галушинський — істродукція (3); герменевтика (2), егзегеза (3), синоптика (1); о. Др. Г. Костельник — метафізика (2).

На I. році: о. І. Бучко — догматика фунд. (5), догм. диспути (2); о. Др. Т. Мишковський — історія бібл. (5), егзегеза (3), єврейська мова (2); о. Др. Г. Костельник — льогіка (5).

Для всіх I—IV. років: о. Др. Т. Галушинський — аскетика (1); о. Др. Г. Костельник — причини атеїзму (1); о. О. Горчинський — обряди та церк. спів.; о. І. Кишакевич — хоральний спів.

Ректорат семінаря: о. Др. Т. Галушинський Ч. С. В. В. — ректор; о. Кисіль Ч. С. В. В. — віцектор; о. П. Демчук Ч. С. В. В. — духовник; о. Др. Йосиф Маркевич Ч. С. В. В. — префект.

Довідуємося, що австр. гроші (особливо коли се церковні гроші) можна вимінати на Мп. в той спосіб, що в тій цілі треба внести просьбу до міністерства скарбу у Варшаві, і на підставі його рішення переведе заміну польська Каса позичкова у Львові. Таку просьбу може зробити декан уряд для всіх йому підчинених парохій, наводячи подрібно: скількість корон поодиноких парохій і т. д.

Платні священників після конгруального австр. закона з 28. III. 1918 р. — Декотрі священники звертаються листовно до редакції „Ниви“, щоби їх поінформувати, яка платня їм належить після останнього австр. конгруального закона. Цілий сей закон був випечатаний в „Ниви“ з 1918 р. в ч. 4. Щоби прислужитися теперішнім предплатникам „Ниви“, подаємо з того закона, що найважнійше:

Згадуваним законом підвисшуються квоти конгруї (річні дотації) для самостійних душпастирів: з 1.200 на 2.000 К, з 1.400 на 2.200 К, з 1.600 на 2.400 К, з 1.800 на 2.600 К, з 2.000 на 2.800 К, з 2.400 на 3.000 К, з 3.600 на 4.200 К; для сотрудників: з 600 на 1.200 К, з 700 на 1.300 К, з 800 на 1.400 К, з 1.000 на 1.600 К.

Сотрудникам, котрі по припису або згідно зі звичаєм обов'язані до ведення власного домоівства, підвисшується згадані підвишки о дальших 300 К. Одначе о признання тих 300 К треба осібно старатися (внести подання через Ординаріят до Намісництва).

Найновіші відомости з АЕп. Львів.

Шамбелянами іменовані:

- о. Іван Алексевич, катихит у Львові.
 о. Михайло Цегельський, парох в Камінці стр.
 о. Александер Малицький, завід. в Шляхтицях.

Містодеканами іменовані:

- о. Іван Щербанюк, парох в Букачівцях — Бурштинськ. дек.
 о. Кароль Бардин, „ в Братківцях — Стрийського „
 о. Іван Курчаба, „ в Неслухові — Милятинськ. „

Канонічну інституцію отримали:

- Ч. 7002. — о. Теодозій Цар на пароха в Мавковичах.
 Ч. 7038. — о. Николай Винницький „ в Чернихівцях.
 Ч. 7110. — о. Онуфрій Сеньчук „ в Синькові.
 Ч. 7217. — о. Дмитро Хабурський „ в Явчу.
 Ч. 7371. — о. Теофіль Костишин „ в Росточках.
 Ч. 4. — о. Андрій Кухта „ в Ляхов. под.
 Ч. 370. — о. Роман Каленюк „ в Волі довгол.
 Ч. 524. — о. Євген Чубатий „ в Сваричеві.
 Ч. 595. — о. Теофіль Дурбак „ в Камени.
 Ч. 708. — о. Дмитро Сеньківський „ в Колоколині.
 Ч. 792. — о. Володимир Гірка „ в Должанці.
 Ч. 837. — о. Володимир Федусевич „ в Микол. н. Д.
 Ч. 821. — о. Миксимілян Коверко „ в Бродках.
 Ч. 877. — о. Лев Залужний „ в Заланові.
 Ч. 978. — о. Николай Бріль „ в Івачові гор.
 Ч. 979. — о. Петро Стернюк „ в Гошові.
 Ч. 970. — о. Богдан Охримович „ в Голобушові.

Презенти отримали:

- 1) о. Євген Венгринович — на Сіхів.
 2) о. Стефан Юзич — на Книгиничі.
 3) о. Софрон Івантишин — на Дубовицю.
 4) о. Петро Казанівський — на Студінку.
 5) о. Іван Яворський — на Могильницю.
 6) о. Іван Білик — на Скоморохи старі.
 7) о. Володимир Федусевич — на Миколаїв н. Дн.
 8) о. Алексій Боднар — на Борщів.
 9) о. Іван Костельний — на Гринів.
 10) о. Коновалець — на Журавку.
 11) о. Александер Малицький — на Шляхтинці.
 12) о. Михайло Зінкевич — на Соколю.
 13) о. Максимілян Коверко — на Бродки.
 14) о. Кость Шеремета — на Завидче.
 15) о. Іван Набережний — на Опліцко.

16) о. Теофіль Дурбак	— на Богатківці.
17) о. Василь Стрільбицький	— на Вишнів.
18) о. Олександр Ілевич	— на Спас.
19) о. Роман Красицький	— на Підкамінь к. Рог.

Душпастирські посади отримали Всч. ОО.:

- Ч. 6543. — о. Кодельський Йосиф, сотруди́к в Збара́ж.
- Ч. 6193. — о. Николай Лесик, за́від. в Сухо́долі.
- Ч. 6193. — о. Теофіль Дурбак, ехсигг. за́від. в Спа́сі.
- Ч. 6603. — о. Тимотей Рудко, за́від. в Кле́щівній.
- Ч. 6619. — о. Стефан Гаврилюк, ехсигг. за́від. в Пеня́ках і Че́пелях.
- Ч. 6659. — о. Михайло Зінкевич, ехсигг. за́від. в Шу́рови-
чах і Смо́ржеві.
- Ч. 6618. — о. Николай Стрільбицький, ехсигг. за́від.
в Гу́менці.
- Ч. 6962. — о. Йосиф Трі́ска, за́від. в Кра́сові.
- Ч. 6962. — о. Юліян Бачинський, ехсигг. сотруди́к в Ма́ль-
чи́цях.
- Ч. 7149. — о. Лев Ке́дринський, за́від. в Ви́рові.
- Ч. 7145. — о. Антін Фе́дору́к, ехсигг. сотруди́к в По́півцях.
- Ч. 7230. — о. Теодор Ку́тний, за́від. в Сло́віті.
- Ч. 7231. — о. Антін Ра́домський, за́від. в Зо́лочівці.
- Ч. 43. — о. Мечислав Ско́моровський, ехсигг. за́від. в Ку-
ши́щах.
- Ч. 190. — о. Михайло Ри́цар, ехсигг. за́від. в Ча́хнівцях.
- Ч. 185. — о. Николай Ме́льничин, сотруди́к в Мо́лотові.
- Ч. 330. — о. Йосиф Ки́шакевич, при́ голов. шпита́ли
у Льво́ві.
- Ч. 271. — о. Йосиф Рожа́нський, за́від в Мо́стищах.
- Ч. 506. — о. Зено́н Ка́ленюк, спст. сотруди́к в Се́мигино́ві.
- Ч. 7106. — о. Які́в Зро́бек, ехсигг. за́від. в Ве́ртелці.
- Ч. 615. — о. Николай По́телицький, при́в. сотруди́к в Ви́спі.
- Ч. 639. — о. Николай Лі́щинський, за́від. в Но́восі́лцях.
- Ч. 5967. — о. Оре́ст Ду́рбак, ду́шпасти́р в Гра́бівці.
- Ч. 357. — о. Дани́ло По́пович, за́від. в Гни́лицях.
- Ч. 795. — о. Олекса́ндр Ві́ханський, за́від. в Гре́беніві.
- Ч. 772. — о. Юлі́ян Фи́цалови́ч, сотруди́к в Га́личі.
- Ч. 720. — о. Іва́н На́бережний, за́від. в Дми́трові.
- Ч. 808. — о. Дми́тро Про́цик, за́від. в Ши́лах.
- Ч. 640. — о. Никола́й Ки́ндій, за́від. в На́ді́тичах.
- Ч. 821. — о. Петро́ Клеба́н, за́від. в Хо́лоєві.
- Ч. 847. — о. Зи́новій Ку́зьмови́ч, сотруди́к при́ сьв. Ю́рі.
- Ч. 853. — о. Іва́н Ми́нко, за́від. в Сухо́ри́чу.
- Ч. 850. — о. Петро́ Богда́н Со́лові́й, за́від. в Стру́тині
ви́жнім.
- Ч. 1018. — о. Дио́ніз Те́лішук, за́від. в По́тоці.
- Ч. 956. — о. Миха́йло По́стригач, за́від. в Збо́рові.

Оповіщення конкурсів.

Ч. 1036. Розписується конкурс з реченцем 30. мая 1921.
на слідуєчї парохії:

парохія :	деканат :	надання :
1. Вертелка	Залозецький	приватного.
2. Кутище	"	"
3. Серетець	"	"
4. Шишківці	"	"
5. Увсе	Зарваницький	"
6. Грабківці	Зборівський	"
7. Плісняни	"	"
8. Щуровичі	Лопатинський	"
9. Банюнин	Милятинський	ординаріятського.
10. Якимів	"	духовного.
11. Неслухів	"	приватного.
12. Кудобинці	Зборівського	ординаріятського.
13. Кабарівці	"	приватного.
14. Плавча	"	духовного.
15. Славна	"	ординаріятського.
16. Присівці	"	духовного.
17. Мостище	Калуського	державного.
18. Золочівка	Козлівського	приватного.
19. Плотича	"	приватного.
20. Завидче	Лопатинського	ординаріятського.
21. Клещівна	Нараївського	приватного.
22. Надітичі	Николаївського	"
23. Шили	Новосельського	"
24. Воробіївка	Озірянського	"
25. Гарбузів	Олівського	"
26. Лопушани	"	"
27. Манаїв	"	"
28. Тростянець великий	"	духовного.
29. Оліїв	"	приватного.
30. Ярославичі	"	"
31. Лецівко	Переґінського	"
32. Суходіл	"	державного.
33. Панасівка	Підкаменецького	приватного.
34. Перемишляни	Перемишлянського	"
35. Голубиця	Підкаменецького	"
36. Пеняки	"	"
37. Чепелі	"	"
38. Дмитрів	Радехівського	державного.
39. Середопільці	"	приватного.
40. Струтин вижний	Рожнітівського	ординаріятського.
41. Качанівка	Скиратського	приватного.
42. Гребенів	Скільського	ординаріятського.
43. Козьова	"	"
44. Коростів	"	"

парохія :	деканат :	надання :
45. Сопіт	Скільського	ординаріятського,
46. Бориничі	Стріліського	приватного.
47. Бережниця	Стрийського	"
48. Деревляни	"	"
49. Сморже	Тухнянського	"
50. Хашоване	"	ординаріятського.
51. Ялинковате	"	"
52. Лоя	Унівського	"
53. Домажир	Янівського	приватного.
54. Сухоріче	Яричівського	"
55. Парохія при головнім шпитали у Львові	— надання правительственного.	
56. Парохія при шпитали умово хорих в Кульпаркові	— надання правительственного.	

Кваліфікаційний іспит для кандидатів на виділових катехитів відбудеться в днях 16. V. 1921. письмений, а 17. V. устний. Такса екзамінаційна виносить 250 Мкп. Рівночасно відбудеться іспит на катехитів шкіл середніх. Такса 350 Мкп. Просьби о припущення до тих іспитів треба вислати до Митроп. Ординаріату в І. випадку до 10. IV.; в II. випадку до 1. IV. с. р.

Найновіші вiсти з Станисл. Епархії.

(після найновішого „Вістника“ Станисл. Епархії):

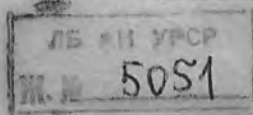
Управителями деканатів іменовані:

о. Василь Глібовицький з Жаб'яго для Косівського дек.
 о. Петро Саврій з Вербівця для Чортківського дек.
 о. Андрій Стрільчик зі Стрільча для Городенського дек.
 о. Денис Несепайко з Бучача для Бучацького дек.
 о. Димитрій Курдидик з Циган для Скахвського дек.
 о. Михайло Ганушевський з Дори для Надвірнянського деканату.

о. Вол. Панинович з Кобак дістав титул вислуженого декана і сеніора деканів.

Канонічну інституцію отримали:

о. Ник. Бориславський на Пасічну.
 о. Дмитро Грабец на Обертин.
 о. Юліян Кисілевський на Ягровів.
 о. Лев Левицький на Печеніжин.
 о. Іван Маркевич на Тисьменичани.
 о. Іван Лушик на Надвірну.
 о. Василь Попович на Городницю.
 о. Александер Русин на Коломию.
 о. Антін Яворський на Пужники.
 о. Валеріян Луговий на Вербіж нижній.

Просимо тих Всч. Отців в Америці (в Сп. Дер. та в Канаді), котрим ми вислали по 5 примірників 1. ч. „Ниви“ з с. р., щоби були ласкаві розіслати ці примірники поміж тамошніх наших священиків. Цілорічна предплата „Ниви“ в Америці виносить 2 дол.

*

Грошеві перекази та всякі листи до т. о. в. с. в. ап. П а в л а треба адресувати: Львів, ул. Петра Скарги ч. 2 А.

Відповіді Редакції.

О. Ів. Ч. з Дн. дуб. Без сумніву кожному предплатникови „Ниви“ вільно висказати свою думку про се, що в „Ниви“ повинно бути, а що ні — одначе в приличній формі. А Ви в такім тоні пишете до редакції, як колиб „Нива“ була Вашою власністю, а редактор Вашим наймитом... Маю тут на увазі передовсім отсі Ваші слова: „аж хтось, бачучи маленьку скількість статей (!) в числі а тимчасом здогадуючись про випорожнення редакційної теки, змилосердиться і випише щось відповідне для „Ниви“, місячника посвяченого церковним і суспільним справам“. От хай довідається з того загал читачів „Ниви“, що бідний редактор мусить витерпіти — а за що? Ви є тої думки, що поезії „Померший донечці“ не належать до „Ниви“. На се хай Вам відповідь вступна стаття до свого числа „Ниви“. А впрочім: редакції відомий цілий сей цикл поезій (яких є 27), а Вам ні; отже редакція може ліпше осудити, чи се належить до „Ниви“, чи ні. В тих віршах поетичним способом оброблена проблема смерті, а ся проблема навіть в поетичнім опрацюванні зовсім відповідна для „Ниви“. А як про се інші предплатники думають? Наведу Вам, як пише до редактора о. Ів. Г.: „Ви мій молодший брат. Перед 40 і 20 літами стратив я таку саму доню, як Ваша... Най Вас Г. Бог кріпить. Нетерпеливо очікую 2-го числа“.

О. Т. Г. з К. коло Ль. Ваш лист, адресований до Впрп. О. Евг. Гузара via наша редакція, ми отворили, бо о. Гузар вже перед двома роками помер, отже годі було Ваш лист йому доручити. І добре ми зробили, бо Ваш лист в цілості відносився до редакції „Ниви“, а не до о. Гузара. — Усі Ваші соблазни та побоювання з приводу VII. вірша в циклі „Померший донечці“ зовсім безпідставні, алеж треба уміти читати зі зрозумінням! Видко, що таки треба в „Ниви“ поміщувати також поезії, щоби навчилися розуміти духа поезій ті, котрі його не розуміють, а повинні його розуміти, хочби тільки тому, що без того навіть деяких книжок св. Письма не зрозуміють... Перечитайте собі, всеч. Отче, книгу „Проповідник“ (Соломона); знаходиться вона в св. Письмі, а там знайдете далеко більше „нарікань“ на Провидіння Боже, чим в VII. вірші „Пом. донечці“. Річ в тім, що катол. теологія не замикає очий на різні дисонанси в світі, тому в кожній катол. догматичі є закиди, але на ці закиди відповідається. А в поетичнім творі такі закиди мусять виступати у формі безпосереднього переживання. Однак поет, котрий пише в катол. дусі, також повинен звести ці дисонанси в гармонію з вірою. Се в „Пом. дон.“ робить вже VIII. вірш (про рожі), а цілковита відповідь приходить щойно у XVII., XVIII. та XXI. вірші, бо аж тут її місце, про що, думаю, й самі переконаєтеся.

О. Ев. Ц. з Н. Ваш. Лист до п. Ев. Тарнович не може бути випечатаний, бо не надається до „Ниви“.

О. Осип Кучкуда. Проповідий загалом не можемо друкувати в „Ниви“ ізза браку місця. Отже також Вашої присланої проповіді не видрукуємо. Залучених 15 Мк дочислили ми до Вашої пренумерати.

О. Он. Гадзевич. Прислані статті видрукуємо, як прийде черга на них. Щиро дякуємо!

О. В. В. з Т. виж. Через одного питомця передана нам Ваша стаття у формі листу не може бути випечатана, бо недостаточо обдуманими Вашими словами „Нива“ „чисто засипалася би“ — не тому, що Ви ніби прихвалюєте celibat, але тому, що не уважно висловлюється про релігійно-моральний стан нашого народу та духовенства. Позволимо собі пригадати Вам: що не так то легко щось путнього написати, як поверховно критикуючи, написати до редакції „Ниви“ — „коли се ще раз повториться, то я не хочу „Ниви“ (відносилось се до „Листи з Парижа“ та „Макове зерно“ в ч. 1—2 „Ниви“ з 1920 р.).

ЦЕРКВИ **ВІДБУДОВУЄ ТА** **СТАВИТЬ НОВІ**

Український Будівельний Союз

Львів, вул. Осолінських ч. 6.

Власна продажа сукна.

Дирекція „ДОСТАВИ“ подає до відома, що на бажання поважаних священиків

отворила спілку зі своїх членів

НА ПРОДАЖУ СУКНА.

Буде се поважна і корисна льокація гроша, а разом добре жерело до купна солідних товарів. На разі маємо сукна на одяги священичі і цивільні, біле полотно і дуже добрі „цайги“ для селян.

Запрошуємо отже до користання з нашої спілки, котра находиться в нашім склепі

У ЛЬВОВІ ПРИ ВУЛ. РУСЬКІЙ Ч. 20.

Видавець: Товариство св. Апостола Павла.
Відповідальний редактор: о. Д-р Гавриіл Костельник.

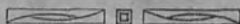
НИВА

МІСЯЧНИК ПОСВЯЧЕНИЙ ЦЕРКОВ-
НИМ І СУСПІЛЬНИМ СПРАВАМ.

Адрес Редакції і Адміністрації:
Львів, Корняків ч. 1.

З М І С Т:

Самі про себе	69
Др. В. Охримович: Чому я на вернувся?	71
о. Др. Д. Дорожжінський: О процесах після нового Кодексу права канонічного	77
Свящ. Антін Стельмах: З метафізики ро- звою народів	85
о. Йосафат Скрутень ЧСВВ.: Психологічний момент духовних вправ св. Ігнатія Льойолі	88
о. Др. Г. Костельник: Померішій донечці	92
Нові книжки	95
Новинки	97

ЛЬВІВ, 1921.

З друкарні „Діла“ Львів, Ринок ч. 10.

Від Редакції.

Дотепер ще не надійшли відповіді від слідуючих Всч. ОО. (котрим о. Костельник) вислав запрошення відправити 5 Служб Б. на „фонд Ниви“: 1) о. Кречковський — Белз, 2) о. Ів. Олесницький — Переволока, 3) о. О. Гайдукевич — Носів; 4) о. Дм. Хабурський — Явче, 5) о. Лев Гаркавий — Скнилів, — 6) о. Притуляк — Креховичі ад Долина, 7) о. Д. Шуль Білка шл. Просимо дуже тих Всч. отців, як також тих, котрим запрошення вислав о. Юл. Дзерович, а вони ще доси не відповіли, хай будуть ласкаві чим скорше надіслати відповідь.

*

На „Фонд Ниви“ зложив о. В. Дрелих 200 Мк.; а о. Юл. Дуткевич з Дубя відправив 10 Служб Божих. Щиро дякуємо!

*

Деякі предплатники „Ниви“ запитуються: чи „Нива“ удержиться? Здається, вони занепокоєні тим, що в кождім числі просимо о вирівнання залеглих предплат. Алеж з тим самим стрічаємося нині чи не в кождому часописі, бо такі вже нинішні обставини: мала вартість гроша, замкнення кредиту ітд. На кожде число „Ниви“ треба найменше з яких 15—16.000 Мп., а се не легко назбирати. Однак „Нива“ розходиться в тільки примірниках, що з самих пренумерат всі кошти зовсім легко можуть бути покриті. $\frac{3}{4}$ предплатників присилають точно пренумерати, а $\frac{1}{4}$ залягає. Такий стан забезпечує „Ниві“ егзистенцію, але задля $\frac{1}{4}$ залеглостий не може вона розвиватися, як хотілось би. Так н. пр. бажала би Редакція зорганізувати постійний огляд заграничної преси, а се в нинішніх часах кошовна річ: треба би пренумерувати важніші катол. заграничні часописи, треба постійних референтів для сих часописів (бож оден чоловік навіть перечитати всього не годен!). „Нива“ може бути лиш така, на яку собі загаль нашого духовенства заслужить! Редакція (сеж тільки оден чоловік!) може дати напрям, вибір статтей ітд. — алеж цілість залежна від руху загалу нашого духовенства.

*

Просимо о дописи з провінції (звіти з соборчиків і т. п.).

*

Тому, що деякі Всч. отці жалуються, що вислати передплату нераз дуже трудно приходить ся ізза різних обставин в нинішніх часах, висилки сього числа „Ниви“ не здержуємо нікому. Однак ще раз просимо вирівнання залеглостий за 1920 р.

НИВА

МІСЯЧНИК ПОСВЯЧЕНИЙ ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ СПРАВАМ.

Ч. 3.

Львів, за март 1921.

Рік XVI.

Виходить раз на місяць в обемі двох аркушів друку.

Ціна сього числа 25 М.

Адрес редакції і адміністрації: Львів, вул. Корняків ч. 1.

Самі про себе.

Наше нещастя не лиш в тому, що вороги нападають на нас (котрий жеж нарід сього не зазнає?), представляють наш моральний та культурний стан в найчорніших красках, натягаючи усе, що в нас діється, після своєї уподоби, щоби нас лекше знеславити, побити. Що вороги так воюють, не дивниця. Сеж питоме ворожнечій психозі. Але се для нас особливо болісне, що навіть деякі наші люди так наївні та необтесані, що пишучи „pro domo sua“, так пишуть про свій нарід, як колиб писали про ворога. Сумне се, дуже сумне! Колиб се були якісь там молодики, булоб се зрозуміле і не дуже небезпечне. Але коли так пишуть люди на визначних становищах, то вони тим далеко більше злого роблять, чим доброго. Чиж не ликували наші вороги при кожній появі такого письма в нашій суспільности? Чиж не кольпортували таких нерозважних висказів по цілому світі, щоби нас знеславити, говорячи про нас „ось вони самі признаються до найгіршого!“

Аналогічні хиби, які являються в нашому народі (церкві, духовенстві ітд.), знайдемо чи не в кождім народі. Алеж таких писань „pro domo sua“, як у нас, не легко знайти в інших народів. А що такі люди в нашій суспільности являються, се свідчить з одної сторони про щирість нашої вдачі, а з другої сторони про діточу наївність, з якої ще многі члени нашої суспільности не виресли. Щирість — річ добра й похвальна, але з розумом; а щирість без розуму й до гробу дуже легко заведе. Атже чоловікови даний розум яко провідник в життю. А той розум каже, що в життю є ріжні згляди, ріжні відносини, і ~~всьо треба~~ так

ЛМБ ім. В. Стефаника
АН України

5051

наладжувати, щоб воно було достосоване до всіх обставин, які тільки мож передвидіти.

Так приміром: в хаті може батько накричати на свої неслухняні діти (бо що тут каже, се висказане тільки для дітей); але колиб він так само на улиці накричав на свої діти, то люди скажуть, що „се вже така родина“, а не тільки діти (тут батько дає свідоцтво не лиш дітям, але й собі, бо говорить перед отвореним світом). В сповіди, в товариській розмові, на рекOLEкціях можна витягати на верх всі бруди і навіть генералізувати поодинокі випадки. Алеж написати се і пустити в світ — се вже зовсім ннша річ, бо зовсім інші відносини, інші згляди, ціли, слухачі. Дійсно, вже скрайна пора, щоби ми, пишучи „самі про себе“, писали мудро й уважно. Можна всьо висказати, всі хиби піднести — але мудро й уважно, а не наївно. Кожде речення треба так обдумати, щоби нікому кривди не зробити, й щоби ніхто не міг кольпортувати його якo оружжа для нашого знеславлювання.

*

До написання сеї статті спонукали мене не ті давні, вже звисні, сумної слави писання наших людей, але ті нові, які надходять до Редакції „Ниви“. І так пр. знаходимо в тих писаннях такі наївні, необдумані вискази:

„Байдужність в справах релігійних (у нашім духовенстві та народі), брак цілковитий віри, яко такої, вкоріненої, правдивої, кріпкої... Десь у Німців, Словенців, Мадярів (!), Чехів (!) навіть є католицизм, є католицькі товариства, посла і нарід бореться о свою віру і за се, щоби закони віру респектували — у нас ані сліду... Загальний брак освіти, але і брак освіти релігійної, духовної... Життя релігійне млаве, або й нема ніякого; дійсно оживлені парохії на пальцях мож обчислити.

Духовенство зматеріялізоване бореться о хліб, до духового життя не організується, а до борби за права церкви ані навіть не рушиться, ані народу не потягне; ще за політичні права трохи, але за віру ні... А время люте...”

„Я був гадки, що перше треба дієцезії поділити, щоби можна більше з гори впливати на обнову життя і працю — нині, коли в епархії 800 священників се не можливе. „Що мені Епископ? а декан? фуй! Що він до мене?.. а Бог... високо... або... чи взагалі існує..? на престолі Його не видно ані, ані... Якби Епископ був ближе, декан на карку, то і Бог би тоді являвся, був, існував...”

„Нині нарід вже безпечний, він не загине, але в нім віра слаба... від долу в гору... Духовенство наше патріотичне, мусіло і мало на оці стан свого часу... Якої ти віри?... руської!... вже йому вистарчало. — Ми духовенство легковажили собі не одно — ми дурили себе „наш народ по-

божний, привязаний до церкви" — але нам треба працювати інтензивніше, і зробити його віруючим."

Отче автор, з кепської школи ви вийшли! Ваш спосіб писання — найлекший спосіб. Не треба думати, не треба уважати, тільки писати, що під перо попаде. Повно тут невластивих висловів, гіперболь, безпідставних (але зате кривдяхих) узагальнень. В той самий спосіб можна би дуже легко виказати, що наш нарід та духовенство найсовершеніші на світі, що їм вже нічого не бракує, тільки вінця слави... Треба би тільки піднести, що вже через 7 літ наш нарід та духовенство зносять найтяжші тортури, усяку нужду, мешкають в діравих хатах, в стодолах, а всеж таки проповідують слово боже і. т. д. Та се було так само наївне (хоч менше шкідливе), як і Ваше писання.

Доки люди живуть, доти ніколи не переведуться хиби й браки.

Алеж одної хиби таки можна позбутись: можна вирости з тої наївности, щоби ми самі про себе не писали в тоні ворогів.

О. Д-р Г. К.

Др. В. Охримович.

Чому я навернувся?

(Докінченне).

Від модернізму до католицизму.

З усього, що досі було сказано, мені стало ясно, що християнство — се одинока правдива, Богом об'явлена релігія. Але яке християнство? Чи протестантське, чи православне, чи католицьке?

Проти протестантизму й проти православ'я та за католицизмом промовляє вже хочби ся обставина, що католицька Церква є тільки одна, а протестанти й православні розпалися на більшу кількість Церкв протестантських і Церкв православних. Крім того протестантські теологи в своїм лібералізмі й раціоналізмі посунулися так далеко, що з християнства в них уже мало що й лишилося: вони так основно "очищували" християнство з "традиційної шкаралуші", що при тім разом зі шкаралушею нарушили й саму зерно; вони так ревно відкидали зверхню форму, що разом з формою викинули чимало й самого внутрішнього зміст. Навпаки, в православній, східній Церкві форма приглушила зміст; у ній запанувала заскорузлість, "казьонщина" й мертва чина, і як реакція проти сього появились серед православної людности безчисленні секти. В часі могого триліт-

ного побуту в Росії (в рр. 1915—1917) я мав нагоду ближше пізнати релігійне життя тамошньої людности, та на підставі часописий і книжок і на підставі мого власного начотного спостереження я переконався, що для східної Церкви одинокий ратунок у злучі з католицькою Церквою.

Одначе не легко було мені рішитися також і на сторону католицької Церкви, бо проти католицизму піднімалося в моїй душі чимало важких замітів. З часом мої студії й розважування переконали мене, що всі мої заміти проти католицизму були тільки упередженнями опертими на баламучтві й непорозумінню. Та поки се сталося, був я якийсь час християнином-модерністом без вирішеної приналежності до якоїсь означеної Церкви.

*

*

*

Цікаве й знаменне, що неохоту до католицької Церкви викликувала в мені головню й передовсім якраз та догма, котра стверджує висшість католицької Церкви й католицької віри над усіма іншими релігійними конфесіями й організаціями, себто догма про єдиноспасительність католицької Церкви, а по правді не сама догма, лише її хибна інтерпретація.

Річ у тому, що ще в моїх дитячих літах не давало мені супокою питання про те, чи схизматики, протестанти, жиди, магометане й погане можуть досягнути спасення на тамтому світі, чи може всі нехристияне й усі не католики вже з гори безумовно засуджені на вічну загибель. Деякі душпастирі й катихити науку про єдиноспасительність католицької Церкви викладають у той спосіб, що хто до тої Церкви не належить, той не може бути спасений і по смерті мусить іти до пекла. В такім змислі вияснював мені ту науку також і мій катихит, як я ще був десятилітнім хлопцем у першій класі гімназії. Пригадую собі, що вже тоді такий виклад про єдиноспасительність католицької Церкви видавався мені противний науці тоїж Церкви про безконечну справедливість і безконечну доброту Божу — і я поставив тоді мому катихитови оправданий запит отсими наївними словами: „То на такий спосіб наш український поет Тарас Шевченко, як православний, мусить бути в пеклі?“ На се мій катихит не дав мені ясної й рішучої відповіді, тільки зацитував мене словами: „Тепер ти, серденько, ще за малий, щоби се зрозуміти; як будеш старший, тоді се порозумієш“.

Одначе заки я став старший і заки я по трийцять кількох літах переконався, що виклад мого катихита був хибний або бодай я його хибно зрозумів, то тимчасом сей виклад викликав у моїй душі важкі сумніви, з якими я не міг собі дати ради і які довели мене вже в ранній моло-

дості до недовірства й атеїзму. І не дивниця, бож трудно мені було погодити той виклад з догмою про абсолютну справедливість і доброту Бога; тож не підозріваючи, що мій катихит міг помилятися, або що я міг його зле зрозуміти, через довгий ряд літ був я хибного переконання, будім-то ся суперечність міститься в самій католицькій догматиці.

Оттим-то я дуже врадувався, коли я з католицьких книжок вичитав, що догму про єдиноспасительність католицької Церкви не треба і не можна так розуміти, як я зрозумів виклад мого катихита. Так наприклад у книжці п. з. „Die Wahrheit des Christentums von Dr. Franz Sawicki, Professor am Priesterseminarium, III Auflage, Paderborn, 1918“, затвердженій духовною католицькою владою, читаємо про цю справу таке:

„Хоч у догмі про єдиноспасительність католицької Церкви правдива Церква є означена як одинока посередниця Божої ласки, конечно потрібної для спасення, однак сим ще не сказано, що поза Церквою нема зовсім Божої ласки. Ті, що невинно блудять, можуть знайти ласку Божу і поза Церквою, бо як св. Письмо часто висказується, Бог хоче, щоби в сі люди спасалися. — — — Хоч правдива Церква називається єдиноспасительною, то під сим словом зовсім не треба розуміти, що всі люди, котрі до неї не належать, будуть пропащі (підуть до пекла). Правдива Церква — се звичайна (нормальна) дорога до спасення. Одначе се не виключає, що хтось може дійти до спасення надзвичайною дорогою без посередництва правдивої Церкви. Хто правдивої Церкви не знає, але живе згідно зі своїм переконанням і кому Божя ласка допоможе, той не буде осуджений, бо Бог судить кожного відповідно до його сумління. Вправді трудніше осягнути спасення поза Церквою, але не є неможливе“. (Ст. 436—437). „Наука католицької догматики не виключає навіть невірних поган від Божої ласки і спасення. Церква виразно осудила й відкинула янзенівську тезу, що невірним Бог не дає своєї ласки“. (Ст. 249).

І так я щойно по більше ніж трийцяти літах пізнав, що сумнів, який багато спричинив шкоди моїй душі, був викликаний простим непорозумінням!

* * *

З української історії всякому відомо, що Польща від давних часів систематично надуживала католицької пропаганди для латинщення й польщення українського народу. Сей історичний факт мене дуже зражував до католицизму вже від моєї ранньої молодості, бо через той факт католицтво довго було для мене рівнозначне з латинством і польщиною, а католицька пропаганда була для мене до недавна синонімом латинізації й польонізації. Одначе з ча-

сом я зрозумів, що цей погляд, дуже поширений серед українського громадянства, є вислідом нелогічного помішання зовсім неоднакових понять, наслідком баламутного переплутання цілком різних речей.

Перш усього треба тямити, що Поляки намагалися й намагаються польщити наш український нарід не тільки при помочи костела й богослуження, але також при помочи шкіл, захоронок і шпиталів, значить не тільки надуживанням католицизму, але також надуживанням шкільної освіти, гуманітарних і санітарних установ. а прецінь нерозумний був би той, хто би з сеї причини відкидав шкільну освіту або гуманітарну чи санітарну акцію, або хто би виступав против шкільництва й лічництва взагалі.

Не годиться винуватити католицької Церкви за се, що хтось надуживає її установ для своїх егоїстичних інтересів, які з католицизмом не мають нічого спільного, так як нерозумно було би осуджувати шкільну освіту чи медицину за те, що пануючий нарід надуживає шкіл і шпиталів для винародовлення поневоленого народу, бо взагалі нема такої гарної, ані такої високої, ані такої святої речі, якої би лихі або нерозумні люди не спровогували, не оплюгавили та не визискали для своїх низьких цілей.

Зрештою не тільки світа, що в вікні — і не тільки католицизму, що в Польщі, бо що инше є всесвітний католицизм сам собою, а що инше є практичне примінювання католицизму в життю поодиноких людей чи поодиноких народів. Зосібна про католицьке життя в Польщі самі Поляки тай то католики висловлюються часто дуже некорисно. Так н. пр. ксьондз Воронецьки признає, що католицизм у Поляків є якийсь хирлявий („katolicyzm u nas jest jakiś niedomagający”); він добачує в польському католицькому життю поважне збочення („jest niewątpliwie w naszym życiu katolickim poważne zboczenie — — — podniesione do godności zasady”) та піднесену до гідности принцип інтелектуальну байдужність супротив основних справ віри („podniesiona do godności zasady obojętność intelektualna, wobec podstawowych zagadnień wiary”). Дивіть книжку п. з.: О. Woroniecki — Przewodnik po literaturze religijnej — Lwów 1914 — стор. 9). Той самий кс. Воронецьки цитує й одоубче ось-які вискази польського письменника Станіслава Їжовського: „Пересічний Поляк-католик мало знає, або й зовсім нічого не знає об тім, як глибоким уміє бути католицизм. — — — Нігде мабуть на цілому світі відносини поміж католицизмом, як глибокою дисципліною моральною, що обнімає ціле життя людини, — поміж католицизмом, „убогих духом“ і католицизмом „докторів“ не зложилися в такий страшно деморалізуючий спосіб, як у нас (себто у Поляків). Не сумніваюся, що поміж нашим (польським) духовенством можуть бути одиниці з визначним теологічним знанням, всеж таки напевно можна сказати, що

в умовому життю просвічених (польських) ляків (мірян) католицизм не грає майже ніякої ролі". Stanisław Brzozowski, *Legenda młodej Polski*, стор. 72—73).

* * *

Католицьке християнство — се одноцільна, льогічно повязана система, в якій поодинокі науки (догми) й поодинокі установи (інституції) льогічно вяжуться зі собою і льогічно впливають одна з одної. Признають се навіть найзавзятійші противники католицько-християнської релігії, як н. пр. французький письменник Ренан, голосний автор „Життя Ісуса“. Хоч Ренан оспорує самі основи католицького християнства, всеж таки він признає, що „се система, в якій перше місце держить розум; се будівля, в якій камені споєні залізними клямрами льогіки“.

Одначе в сій величавій, монументальній, одноцільній будівлі є такі вязання й такі споєння, є такі виступи й такі заглибини, які з далека на перший погляд для некрипичного ока мають такий вигляд, якби якісь риси, якісь щілини, якісь розпадини; оттим то на перший погляд, з далека, добачуємо в одноцільній льогічній спатемі католицької віри великі суперечности, які одначе цілком зникають і щезають, коли тій системі ближше приглянемося.

Бо католицизм інакше видається, коли на нього дивитися з верха і з далека, та інакше виглядає, коли йому приглянутися з близька і з середини.

Замітив се добре згаданий вже вище польський письменник Станіслав Бжозовскі, — до речі сказати — вільнодумець і атеїст, — коли виїхавши з Польщі до західної Європи познакомився там ближше з правдивим католицизмом; у зацитованому висше творі („*Legenda młodej Polski*“) він так висловлюється про сю справу:

„Католицизм — се дивна будівля. Хто не змагав вжитися в нього, той не знає його таємних і чарівних прикмет, — — — той не знає, як глибоким уміє бути католицизм, коли хто шукає в ньому глибини. На перший погляд видається, що там панує тільки субординація, що там не достає круження крови, що там настала мертвота духа. Гієрархічна субординація, підчиненне мірян духовенству, — отсе головна лінія церковної будівлі. Але в межах тої субординації Церква має свої каплиці для самітників-анакоретів, свої крипти для мислителів-філософів, свої башти для воїнів-лицарів; те, що високе, орлине, і те, що глибоке, підземне в душі людини, має ту свій притулок, своє пристановище. Є цілі системи глибоких, філософічних, артистичних концепцій світа, котрі домагаються послуху Церкві, але попри те полишають індивідуальній думці майже безмежний простір для спекулятивних дослідів, для інтензивної культури духа“

* * *

І так я по трийцятьлітній душевній боротьбі, з атеїста став віруючим християнином-католиком. І не тільки віруючим, але й правовірним. І не тільки правовірним, але й практикуючим. Бо католицько-християнська релігія творить одноцільну органічну систему, яку муситься або в цілості приймати, або в цілості відкинути. Бо хто признає авторитет католицької Церкви, мусить прийняти цілу її науку, всі догми, всі заповіді, всі установи; а хто відкидає хочби одну догму, або одну заповідь, або одну установу католицької релігії, той відкидає авторитет католицької Церкви, а тим самим руйнує підставу, на якій опирається ціла система католицької віри.

Кінцеве слово.

(Чому я написав і опублікував отсю розвідку?)

Отся моя розвідка вийшла значно менша, як се було в моїм намірі, бо я мусів рахуватися з дорожнечею паперу й друку та зі скупими грошовими засобами. Всеж таки я й так не мав наміру написати повної й подрібної історії мійого навернення, бо тоді я мусів би випрацювати повну мою автобіографію та подрібну апологію католицької релігії, а се не було моєю метою.

Так чомуж я написав і опублікував отсю мою розвідку?

Перше всього бажав я хоч у часті паправити мій гріх давнійшої безбожности та переблагати за нього милосерного Бога й подякувати Йому за дану мені ласку навернення.

Також бажав я дати сим свідоцтво правді та допомогти тим моїм товаришам гріхової неволі, що зійшовши на манівці невірства не можуть віднайти дороги правдивої віри, бо думаю, що той, хто сам блудив по тих манівцях, лекше може перед ними остерегти других тай і повинен се зробити.

Наконець бажав я цією розвідкою дати прилюдний вислів моєї радости з того приводу, що відзискав світло правдивої віри, так як не міг би втаїти своєї радости той, хто втративши зір очий відтак по довгім часі сліпоти прозрів і знов світ Божий побачив.

Др. В. Охримович.

О. д-р Д. Дорожинський.

О процесях

після нового Кодексу права канонічного.

2. Трибунал другої інстанції (1594 — 1596).

Трибуналом другої інстанції для справ переведених в першій інстанції Єпископа суфрагана єсть Митрополит, а для справ переведених в першій інстанції Митрополита єсть той Ординарій, котрого сам Митрополит за потвердженням Апост. Престола раз на все призначив. Для Архиепископів, котрі не мають суфраганів і для Єпископів, безпосередно підчинених Ап. Престолу, апеляційною інстанцією єсть той сусідний Митрополит, в котрого провінціональним Соборі они по переведенім виборі беруть участь (зр. кан. 285).

Апеляційний трибунал має бути так само устроєний, як трибунал першої інстанції. Если справа в першій інстанції переводила ся перед соборним трибуналом, то мусить також і в другій інстанції переводити ся перед такимже трибуналом і не перед меньшим числом судіїв.

3. Апост. Престол яко трета інстанція (1598 — 1607).

Найвисшим судією для цілого католицького світа єсть римський Папа, котрий або сам висказує право або через трибунали ним установлені або через відпоручених судіїв.

А) Св. Рота Римска.

Порядочним трибуналом, установленим Ап. Престолом для прийнятя апеляцій, єсть св. Римска Рота, котра єсть соборним трибуналом; складає ся з означеного числа аудиторів а предсідателем єсть яко перший межи рівними Декан. Аудитори мусять бути священниками і по крайній мірі докторами обох прав. Їх вибір застережений Папі.

Св. Рота судить справи або чергою по трех аудиторів або всіми, хиба що Папа для якоїсь справи инакше зарядив. Св. Рота рішає:

1. В другій інстанції справи, котрі були суджені в першій інстанції трибуналами яких небудь Ординаріїв і зістали предложені дорогою законної апеляції Ап. Престолу.

2. В послідній інстанції справи вже розпізнані самою Св. Ротою або иншим якими небудь трибуналами в другій або дальшій інстанції, котрі однак не стали ся еще *res iudicata*.

3. В першій інстанції всі ті справи, котрі Папа або *motu proprio* або на просьбу сторін переняв перед свій суд і поручив Св. Роті. справи ті рішає Св. Рота, если инакше не єсть застережено в декреті поручення, також в другій і третій інстанції при помочи по собі наступаючих черг.

Справи більші (*causae maiores*) суть зовсім виключені від об'єму приналежності сего трибуналу.

Против заряджень Ординаріїв нема апеляції до Св. Роти, лиш до римських Конгрегацій.

В. Апостольська Сигнатура.

Найвисший трибунал Апост. Сигнатури, що складає ся з многих Кардиналів, з котрих один сповняє чин Префекта, судить *potestate ordinaria*:

1. О нарушенню урядової тайни або о нанесенню шкоди сторонам через аудиторів Св. Роти тим, що не перевели якоїсь справи або перевели несправедливо.

2. О виключенню задля підозріння против якогось аудитора Св. Роти; она рішає не о річі самій, лиш чи єсть підстава до виключення аудитора, чи ні; процес же сам переводить Св. Рота після своїх правил.

3. О жалобі неважності против вироку Св. Роти. Також і в тім случаю судить Сигнатура лиш о тім, чи вирок Св. Роти єсть неважний, чи ні. Если рішити неважність, то пересялає справу до Св. Роти в цілі переведення нової розправи.

4. О просьбі о привернене до первісного стану (*restitutio in integrum*) против правосильного вироку Св. Роти. В случаю узгляднення просьби переходить справа знов до Св. Роти до поновної розправи.

5. О рекурсах против вироків Св. Роти в справах супружних, котрих допущене до нового розслідування Св. Роти відмовила.

6. О спорах приналежності низших судів, котрі не мають висшого трибуналу.

7. Силою відпорученої влади рішає просьби до Св. Отця о порученне якоїсь правної справи Св. Роті.

Г. Відпоручені трибунали.

Відпоручені судії мають держати ся правил, які устанавив кодекс для відпорученої влади (1606, зр. кан. 199 — 207, 209).

Судія, відпоручений Апост. Престолом, може ужити до помочи осіб, устанавлених в Курії єпархіяльній, в котрій має судити; може однак ужити також і інших, о скільки в рескрипті відпоручення инакше не заряджено. Противно судія відпоручений Ординарієм місця, мусить уживати помочи осіб Курії єпархіяльної, хиба би Єпископ в якімсь особливім случаю з важної причини рішив постановити власних і надпорядочних помічників.

III. Установи в трибуналах (1608 — 1645).

Титул сей (III) в п'ятих розділах говорить о обов'язках судіїв і помічників трибуналу, о черзі справ, о речинцях, о продовженню тихже, о місци і часі суду, о особах при су-

довий розправі і о способі виготовлення і перехованя актів. З того наведем дещо важнійшого.

1) Приналежний (компетентний) судія не може відмовити своєї помочи стороні, котра до него законно удає ся (1608). Нім однак судія поставить кого перед свій трибунал, обов'язаний упевнити ся, чи єсть він належним, чи ні; так само, нім прийме позив, має розслідувати, чи позиваючий може взагалі ставати перед суд. Не єсть однак потрібним вписувати того в акта (1609). Если зістане предложений спротив против принадлежности судії, то о тій справі рішає судія сам; если же ходить о спротив по причині зглядної неприналежности а судія узнає себе належним, то єго рішенє не допускає відклику; заявить же себе належним, то може сторона, котра чує себе тим покривдженою, внести в протягу десяти днів апеляцію до висшого трибуналу (1610). Судія, котрий узнає себе в якій небудь стадії процесу безглядно неприналежним, єсть обов'язаний свою неприналежність (некомпетентність) осьвідчити (1611).

Судія не повинен приймати веденє справи, на рішеню котрої єму що небудь залежить по причині кривдництва або свояцтва (в якім небудь степені лінії простої і в першім та другім степені лінії бічної), опікунства або курателі, тісної дружби або великої ненависти, осягнення зиску або уникнення шкоди, або в котрій то справі перше був він адвокатом або прокуратором. В таких самих обставинах повинні також промотор справедливости і оборонець звязи здержати ся від сповнення свого чину (1613).

Кан. 1614 — 1617 подають приписи, як належить поступити коли обжалована сторона піднесе підозріне сторони чинности против належних членів суду і на тій основі зажадає усунення тихже (*exscriptio suspicionis*).

І так: Если підозріне сторонничости звертає ся против відпорученого судії чи то одинокого, чи против собору, чи вкінці против більшої часті відпоручених судіїв або против председателя трибуналу, то рішають прочі судії відпоручені і неподозрілі; если против офіціяла, Епископ; против авдитора, головний судія; против авдитора Св. Роти, Апост. Сигнатура.

Если сам Ординарій єсть судією і против него піднесено підозріне сторонничости, то має або здержати ся від судження або справу підозріння поручити до порішення судії безпосередно висшому. Справу підозріння против промотора справедливости, оборонця звязи або інших помічників трибуналу рішає председатель в соборнім трибуналі або сам судія, если єсть одиніким.

Если судія одинокий або хтось, або також всі судії, котрі творять соборний трибунал, зістануть узнані підозрілими, то на місце їх має Ординарій поставити інших, вільних від підозріння. Если же сам Ординарій зістав узнаний

підозрілим, справа судова переходить на судію безпосередно висшого.

Усунене задля підозріння сторонничости належить пред-ложити і як точнійше узасаднити, як також порішити по вислуханю промотора справедливости або оборонця звязи, если суть і на них не спадає підозріне, перед властивою розправою, хиба би доперва в часі процесу виявило ся оправдане підозріне або сторона присягою би ствердила, що доперва тогди довідала ся о причинах, узасадняючих підозріне.

Судія і трибунали мають старати ся, щоби всі справи були по можности як найскорше полагоджені; в трибуналі першої інстанції не повинні процеси проволікати ся понад два роки, в трибуналі другої інстанції понад один рік (1620).

З винятком Епископа, котрий сам через себе виконує власть судейску, мають всі, що становять трибунал, як і їх помічники зложити присягу, що будуть свій обовязок належито і вірно виповняти, перед Ординарієм або судією, котрий їх вибрав, на початку принятого чину, если суть сталими, або перед розпочатем справи, если суть поставлені для якоїсь окремої справи (1621). Присягу, котру складають судії і помічники трибуналу, сторони, свідки, і знатоки, має попередити візванє імени Божого; підчас присяги священники держать руку на грудях, прочі же вірні на книзі Евангелія. Судія, заприсягаючий сторону, свідка, або знатока, має правильно пригадати так святість акту і дуже тяжкий проступок, якого допускають ся клятвopроступники, як також кари, яким підпадають ті, що присягою в суді твердять лож. Присяга має складати ся після формули, одобреної судією, перед тим самим судією або его відпоручником в присутности обох сторін або тої сторони, котра хоче бути при складаню присяги (1622).

В суді карнім завсїгди, в спірнім же тогди, коли би з виявлення якого акту процесового могла повстати яка небудь шкода для сторін, суть так судії, як і помічники трибуналу обовязані заховати урядову тайну. Так само суть они обовязані завсїгди до заховання ненарушеної тайни о розговорі, веденім в соборнім трибуналі перед виданем вироку, як і о ріжних голосах і гадках там висказаних. А також коли природа справи або доказів була такою, що з розголошення актів або доказів нарушена була би слава других, або дало би се повід до незгод або повстало би згіршенє і инша того рода прикрість, то може судія присягою зобовязати свідків, знатоків, сторони і їх адвокатів або прокураторів (заступників сторони) до заховання тайни (1623). Судії і всім помічникам трибуналу строго заборонено при-нимати з нагоди веденя справи які небудь дарунки. (1624).

Судії, котрі не сповнять свого обовязку або з виновної недбалости або підступу виконують его неважно або неспра-

ведливо з стратою других або нанесуть спорячим сторонам яку шкоду, суть обов'язані до відшкодовання і можуть бути після тяжкості вини на жадане сторін або також з уряду покарані відповідними карами а навіть позбавленем чину. Судії же, котрі би відважили ся нарушити тайну урядову або яким небудь способом зауділити другим тайні акта, мають бути покарані карою грошевою і іншими карами, зглядно також позбавленем чину. Тим самим карам підпадають і інші урядники трибуналу і помічники, если би допустили ся вище згаданих провин; їх всіх може також судія укарати (1625).

2) Що до черги справ, то св. канони ставляють яко загальну норму, що справи має ся полагоджувати в тім порядку, в яким зістали внесені перед суд, хиба би якась справа вимагала скørшого полагодження, що однак мусить судія або трибунал постановити осібним декретом (1627).

3) Речинці, установлені законом для вигаснення якогось права (*fatalia legis*), не можуть бути продовжені; судові же і угодіві речинці може судія перед їх укінченням з справедливої причини по вислуханю або на просьбу сторін продовжити, при тім однак повинен судія стеречи ся перед проволіканем. Если день, назначений для судової розправи, єсть празничний і в судовім декреті не зазначено виразно, що мимо дня святчного розправа судова відбуде ся, то розуміє ся, що речинець продовжений до першого слідуочого дня непразничного (1634—1635).

4) До місця і часу відносять ся слідуочі постанови (1636—1639): Хоч Епископ має право установити суд на кождім місци своєї дієцезії, то мимо того повинен при своїм осідку призначити на місце порядочних судів комнату, де має находити ся на виднійшим місци образ Розп'ятого і книга св. Евангелія. Крім того повинен Ординарій публичним декретом визначити примінені до обставин місця і часу дні і години, в котрих вірні могли би правильно удати ся до трибуналу і від него одержати вимірене справедливости; з важної однак причини і коли би заходила небезпека проволочи вільно вірним кожного часу вівзвати помочи судії для охорони свого права або публичного добра. Дни недільні, праздники нарочитих святих і три послідні дні Страстного тижня уважають ся феріальними, і в тих днях заборонено доручати вівзане, переслухувати сторони і свідків, переводити докази, видавати рішення і вироки, хиба би вимагала сего конечність, християнська любов або публичне добро. До судії же належить в поодиноких случаях означити, чи і які справи мають бути переведені в висше згаданих днях.

5) Вкінци пятий розділ говорить о особах, які можуть бути допущені до судової розправи і о способі виготовлення і переховання актів. Церковне право не знає публичних розправ судових, бо після кан. 1640. § 1. в часі

ведення справи перед судом можуть бути присутніми лиш ті особи, котрі після гадки судії суть потрібні до переведення процесу; чужі особи не мають вступу до комнати, де відбуває ся судова розправа. Всіх присутних в суді, котрі би против пошанованя і послуху належного трибучалови тяжко провинили ся, може судія з місця і безпроволочно покарати цензурами і иншими відповідними карами а адвокатів і прокураторів може також позбавити права заступати і инші справи перед церковними трибуналами (1640 §. 2).

Акта судові, так ті, що відносять ся до самої річи або т. зв. акта справи, на пр. вироки і всякого рода докази, як і ті, що належать до форми поступованя або т. зв. акта процесу, на пр. візваня, дорученя і т. д., мають бути виготовлені на письмі (1642). Поодинокі листи процесу мають бути нумеровані а на кождім листі положений підпис актуара з печаткою трибуналу. На кождім акті закінченім, перерванім або відложеном до другого засіданя має умістити ся підпис актуара і судії або предсідателя трибуналу. Коли в судових актах вимагає ся підпису сторін або свідків, а сторона або свідок того зробити не може або не хоче, має ся се зазначити се в актах, а судія і актуар мають ствердити, що акт той був слово в слово стороні або свідкови відчитаний а сторона або свідок не міг або не хотів підписати (1643).

В случаю апеляції примірники актів, списані після норми кан. 1642, 1643 і зложені в один зошит, разом з списом всіх актів, документів і посвідченєм актуара або канцлера о їх вірнім відписі і непіддільности мають ся вислати до висшого трибуналу; если би примірники не могли бути переписані без великих трудів, висилають ся з відповідними застереженнями самі акта оригінальні. Если мають бути вислані там, де краєва мова єсть незнана, належить ті акта перевести на мову латиньску при захованю осторожностей, щоби була певність о вірнім переводі. Акта, не зладжені в приписаній формі і належний спосіб, може висший судія відкинути а тогди ті, що провинили ся, обовязані своїм коштом наново акта спорядити і вислати (1644).

По закінченім суді належить документа звернути сторонам, хіба би в справах карних уважав судія з огляду на публичне добро за вказане дещо задержати. Всі документа, які позістають при трибуналї, мають бути зложені в архиві Курії чи то публичнім чи тайнім, як сего вимагає їх природа. Без порученя судії не вільно нотарам, актуарам і канцлерови видавати примірник судових актів і документів, долучених до процесу. Письма анонімні, котрі нічим не впливали на рішене справи, або хоч підписані суть напевно клеветними, мають бути знищені (1645).

IV. Сторони в процесі (1646 — 1666).

Сторонами в процесі суть позиваючий (actor) і пізваний (accusatus), в карнім обжаловаючий (accusator) і обжалований

(*reus*), як також адвокати або оборонці і прокуратори або заступники сторін.

1) Карну жалобу може внести лиш промотор справедливости, позивати же перед суд в справах спірних має право кождий, о скільки єму се право не зістало відняте св. канонами. Хто в законний спосіб зістав поставлений перед суд, єсть обов'язаний дати відповідь на позив або жалобу. Малолітніх заступають родичі, опікуни або куратори; в справах же духових і з духовими зв'язаних можуть малолітні, если мають уживанє розуму, виступати перед судом також без згоди отця або опікуна і то, если скінчили 14 літ віку, самі лично, в противнім случаю через опікуна, наданого їм через Ординарія, або через прокуратора, поставленого з уповажнення Ординарія (1648). Куратора, назначеного державною властію, може церковний судія допустити, если Ординарій дасть на се свою згоду; Ординарій однак може з важних причин признати иншого куратора для судища церковного (1651). Парохи можуть заступати свою парохію перед судом, потребують однак на се писемного дозволу Ординарія (1653 §. 2).

2) В суді карнім мусить обжалований мати завсїгди адвоката, котрого сам собі вибере або котрого єму судія назначить. Се відносить ся також до процесу спірного, если ходить о малолітніх або о процес, в котрім справа іде о публичне добро. Крім тих случаїв може сторона вибрати собі свобідно адвоката або прокуратора (заступника), но може також і без тих сама вести процес, хіба би судія уважав, що поміч прокуратора або адвоката єсть конечна. Єпископ, коли виступає перед судом, мусить мати завсїгди прокуратора (1655).

Оборонців може сторона взяти собі більше, але в засаді лиш одного прокуратора, а коли би з справедливої причини більше, то має бути зазначене місце першенства меж ними. Оба уряди, прокуратора і адвоката, в тій самій справі і для того самого клієнта може сповняти одна і та сама особа (1656).

Так прокуратор як адвокат мають бути католиками, старші віком і доброї слави; а католики приймають ся лиш винятково і з конечности. Адвокат мусить бути крім того доктором або що найменше добре ознайомленим з правом канонічним (1657). Прокуратор не потребує до заступства сторони попередного одобрєня Ординарія, адвокат же потребує, котре то одобрєнє єсть або загальне для всіх справ або окреме для якоїсь справи (1658).

Прокуратора не може судія скорше допустити, поки тойже не викаже ся перед трибуналом писемним порученєм до спору (також на картці самого вїзвання), ствердженим підписом поручаючого і з наведєнєм місця, дня і року. Если поручаючий не уміє писати, то се належить на письмі зазна-

чити, а парох або нотар Курії або два свідки мають вмісто поручаючого порученє підписати (1659). Порученє прокураторства належить заховати в актах справи (1660).

Адвокат, щоби міг обняти оборону справи, мусить мати від сторони або судії порученє подібне як прокуратор, котре також має ся заховати в актах (1661). Если прокуратор не має окремого порученя, не може позу, інстанції або актів судових відкликати, ані годити ся, ані віддати справу під полюбовний суд, ані складати або відмовляти присяги і в загалі нічого такого ділати, до чого право жадає окремого порученя (1662). Так прокуратора як адвоката може судія виданим декретом усунути чито з уряду, чи на жаданє сторони, однак з справедливої причини (1663).

Хто постановив адвоката і прокуратора, може їх усунути, обовязаний однак заплатити їм належне винагородженє; а щоби усунене мало наслідок, мусить їх о тім повідомити, а если спір зістав вже провірений, має се подати до відома судії і противній стороні. По виданю рішаючого вироку право і обовязок апеляції, если поручаючий не противить ся, позістає при прокураторі (1664).

Забороняє ся обом купувати спір або умовляти ся о неумірковане винагородженє або о часть відзисканої спірної річи. Если би того допустили ся, умова єсть неважна, а судія або Ординарій може покарати їх грошевою карою; крім того адвокат може бути суспендований від свого уряду, а навіть если би се повторило ся усунений і позбавлений титулу (1665). Адвокати і прокуратори, котрі би задля дарунків, обіцянок або задля яких небудь інших причин спроневірили ся свому обовязкови, мають бути усунені з посади і крім звороту страт покарані карою грошевою і іншими відповідними карами (1666).

V. О жалобах і спротивах (1667 — 1692).

Кожде право єсть стережене не лиш позивом або жалобою, але також спротивом, если в законі що иншого не єсть виразно застережене (1567). Хто на основі правного титулу хоче доходити перед судом відзисканя річи, котрої єще не посідає, має внести позив о набутє, а если жадає посіданя річи або права, позив о посіданє (1668). Позиваючий може рівночасно внести перед суд проти одного виновника більше позивів, котрі себе не виключають, чи то о ту саму річ, чи о різні, если се не переходить приналежности суду, до котрого удав ся. Так само може позиваючий злучити позив посіданє і набутє, як і противно, пізваний може внести спротив против одного і другого (1669, 1670).

Дальше вичисляє кодекс різні роди позивів, які можна вносити перед суд, і так: 1) позиви о наложенє заборони на річ (*sequestratio*) і о заборону виконаня права (1672 — 1675),

2) о позивах з заповідження нового діла і задля нанесеної шкоди (1676 — 1678), 3) задля неважності діл або угод (1679 — 1683), 4) о розв'язанні діл або угод і о приверненні до первісного стану (1684 — 1689), 5) о взаємних позивах або о позивах супротивних (*reconventio*; 1690 — 1692), 6) о позивах або средствах посідання (1693 — 1700) і 7) о за давненью (*praescriptio*) позивів і жалоб (1701 — 1705).

Відсилаючи інтересованих на случай потреби до висше наведених канонів, звернемо увагу на послідню точку, т. є. на закони, на основі котрих всякі позови і жалоби задавнюють ся і вигасають по упливі означеного часу.

Позови в справах спірних, з винятком тих, що відносять ся до стану осіб, почиваючим на праві Божім, вигасають через задавненнє; речинець до задавнення виносить 30 літ, а в справах приналежачих до Апост. Престола, 100 літ (1701; зр. 1511).

Кожда карна справа устає через смерть обжалованого, помилованє законної власти і по упливі часу, означеного законом до внесення карної жалоби (1702). А таким приписаном часом єсть трилітний речинець, хіба, що ходить о жалоби задля нанесення кривди, котрі задавнюють ся по одним році, задля проступників протів VI і VII Божої заповіді, котрі гаснуть по п'ятиох літах і задля симонії або чоловікоубійства, протів котрих карна жалоба треває через десять літ. Виняті з трилітнього речинця суть також проступки, застережені св. Конгрегації св. Офіції (1903). З гасненнєм карних справ в наслідок задавнення не єсть єще тим самим усунений позив спірний, що повстав случайно з проступку, о вирівнаннє шкоди (1704).

Задавненнє в справах спірних числить ся від першого дня, в котрім позив міг бути правно внесений; в карних від дня поповненого проступку. Єсли проступок протягав ся, т. є. поступав один за другим, задавненнє числить ся від дня, коли продовженє проступку устало (1705). В проступку постійнім або непрерывним задавненнє числить ся від послідного учинку; обжалований же о який карний учинок відповідає за давнійші, які з тим самим учинком суть в зв'язи, хоч би поодинокі взяті задля задавнення були виключені (1705).

(Дальше буде).

Свящ. Антін Стельмах.

З метафізики розвою народів.

III.

Про причини страшної всесвітної пожежі будучі історики будуть ставити різні здогади, дуже часто й правдиві, але вони лишуться все людськими. Сі історичні причини

ЛНБ ім. В. Стефаника
АН України

світової війни мусіли вже повстати заздалегідь силою сього підставового факту, що Бог всесвітню війну хотів і мусів допустити, бо людство відпаденням від Бога й релігійного життя вже від довшого часу її собі готовило; коли в яким здисциплінованім товаристві члени не перестерігають статута, то не лише провинивші члени мусять заплатити предвиджену статутом кару і евентуально зі збору бути виключені, отже не користають з добродійств товариства, але навіть грозить цілковите розбиття товариства, як лихих членів є більше. Те саме сталось з людством. Бог лише хотів дозволити людству скоштувати сей овоч, який доспівав на довоєнній безбожній псевдокультурі, притім ужити його, як кари на одиниці, народи й держави за їх дотеперішну роботу. Всесвітня війна се суд Божий над народами й державами, суд, який в своїм корени будучи закритим перед незрячими мешканцями землі, всім нагнав много горя, терпіння і страху, який однак мав повернути на землі подоптану Господню справедливість, хочби поки-що вкриту в незнати як грубу одіву людського гуманізму й поступу соціального та воєнних здобутків. Знехтований Божий закон в еволюції людства ту відозвався і провинившихся покарав. Дуже проречисто зазначена ся істина вже від тисячів літ в II. кн. Мойсея, в главі 26.

„Се силою моєї руки й моєю мудрістю я отте зробив, бо я розумний: я пересуваю границі в народів і розхапую скарби їх та скидаю з престолів неначе велит (Ісаїя 10, 13), в мене народи мов крапля з ведра, а на вазі важать за пилінку“ (Ісаїя 40, 15). Таке тверде Господнє слово, бо „огидне єсть перед Господом всяке безprawство народів, власть переходить від народу на другий народ за несправедливість, за кривди, очернення і різні зради“ говорить Екклесіаст. Св. Письмо отже дає ясну відповідь соціологам в роді Гумпльовіча, котрі констатують в еволюції суспільній факт, що природа дбає більше за організації (держави), як за їх складники (нації), і не розуміючи сього явища дивуються, чому воно так. За провини отже нації перед собою і перед Богом, народи можуть бути розшматовані й підчинювані під власть чужим, можуть повставати держави зліпки, в склад яких входить много націй і країв. Сі держави оперті на несправедливості й визиску та поневоленню слабших, яких по мисли загальної заграничної політики зачала удержувати політичну рівновагу в якійсь частині світа, вони в дійсності існують з допущу Божого, як держава monstrum на покарання сих власне підбитих націй, і з хвилиною, як справедливість і Божий закон ляжуть в основу відродження поодиноких народів, держава зліпок або розлетиться, або перетвориться в федеративну державу вільних народів. Згадаймо для приміру колишню Австрію або Росію. Війни й занепад національної державности, а тимбільше її утрата, були вже

ярким доказом Господньої кари за гріхи народів і їх провідників. Навіть вже поганський Цицеро се зрозумів, як писав: не нещасття, не звичайна, проста подія занастала нашу державу; загирили нас проступки наші. — *Nostris enim vitiiis, non casu aliquo rempublicam verbo retinemus, re ipsa vero iam pridie amisimus* (*De republica*). А наші дні чи не дають нам аж надто доказів на се, як держави й народи упадають через підкупство, хабарництво, найнесправедливіше в'язнення горожан, через крадіжки, через крайнє моральне зіпсуття і відпадення від Бога?

Гляньмо на колишнє, славне, цвітуче королівство Єгипту, а побачимо наглядно, як без пощади карає Господь народи й держави за відпадення від Божого закону. Єгипет, дуже людний, могутий, багатий, славний колись з наук і побідоносних підбоїв, травав у щастю много століть. Як же з монотеїзму попав в поганство, сповнивши міру гріхів, любоводійством, зрадою, гнетом слабших передусім народу жидівського, попав в сліпоту душевну. По частих і виразних напимненнях, заповідає вкінці Бог сій великій державі цілковите й надзвичайне знищення. „Меч царя вавилонського прийде на тебе. Від мечів у тих сильних поляже нарід твій; вони й найлютіші зміж народів упокорять гординю Єгипту й погинє все множество його... як зроблю я Єгипет пустинею а земля опорожніє з усього, чим вона була повна, як перебує всіх, що на ній живуть, тоді спізнають, що я Господь (Езек. 32, 11 і сл.). Ось я дарую Навуходонозорові, цареві вавилонському єгипецьку землю, щоб він позабирав їх скарби, та загорнув те, що вона загарбала і се буде запластою його військови (Езек. 29, 19). І повисушую ріки й віддам землю злюкам у руки й спустошу землю рукою чужоземців із усім, чим вона повна й з землі єгипецької не буде вже більш князя. Я Господь, сказав (Езек. 30, 12 і 13). Грозьби сі сповнились до черги. Відтоді могуче царство Фараонів вже не піднеслось більше, ані не мало вже королів зі свого народу, а по Навуходонозорі, переходило в неволю Камбиза, Александра Вел, Греків, Римлян, Сарацепів; Турків і Англіїців; з сімох вливів Нілю два стоять забиті піском; славні колишні канали, навіть по свідоцтву самих недовіроків, нині пустинями, рільництво занедбане, цілий вид краю змінений.

Німеччина своє відпадення від католицької віри дорого переплатила при внутрішніх міжусобицях, котрі повстали з okazji реформації, відтак дали привіт до страшної трицятільної війни.

У Франції вже в нових часах, як в народі зіпсуття обичаїв і безбожність дійшли до найвисшої степені, вибухла зажерлива революція; плила кров струями, як тирани, котрі виреклися Бога, загорнули найвисшу в державі владу. Стрясення Франції перенесли і до других країв, аж оста-

точно революцію зломив муж побід, внутрі привернув лад, а по цілій Європі з Божого допущу, розніс війну, на укарання прогріхів сих країв. Але як він у вершка своєї гордині й сили хотів покорити собі й голову св. церкви, Бог сього вожда й цісаря скинув таки сейчас, а хоробрі й нечисленні його війська зимом і голодом так знищив, що вже скоро не піднялись; синиж Наполеона I. і III. на престолі вже не засіли; ся історична подія перейшла у Французів відтак у приповідку: *Tous ceux qui mangent du Pape en crêvent¹⁾* — ті, котрі на папу йдуть, марно гинуть.

Вже лише ці приміри з історії всесвітньої утверджують нас в погляді, що й всесвітня війна се страшна кара Господня на світ за його вікові прогріхи й за те, що давніше голосу Божого не хотів чути і не каявся. Ся страшна пожежа діткнула найтяжше ці народи і держави, котрі найбільше мали провин на своїй совісти й тих, котрі до своєї війни найбільше перли. Німеччина, Австрія й Росія з їх народами не впали невинною жертвою судиби, їм як і другим вимірилась лише Господня справедливість, котрої важка рука так болючо закровавила також і нашу віками неволону Україну. Так бути мусіло; ці страшні бої, які до тепер велись на цілій українській землі й нещасні внутрішні політичні катаклізми, се чи не вершок кари за тисячлітні майже наші прогріхи.

(Дальше буде).

о. Иосафат Скрутень ЧСВВ.

Псіхологічний момент духовних вправ св. Ігнатія Льойолі.

Від першої появи протестантизму закидують його приклонники, як поодиноким вірним, так і Церкві, попри інші браки, передусім зовнішню позбутність, ба й навіть нерозумну розтратність. Та якраз у тую-ж таки пору і то зовсім незалежно від реформації, безвпинно й систематично промощувалася дорога — скріпити внутрішнього духа цілого християнського життя при помочи духовних вправ (реколекцій). Глибока внутрішня побожність завсіди буде більше шезати з перед очей історичного помічання, як внішні церковні блуди й промахи²⁾. Але мимо цього либонь мало є того рода людей, що не хотіли би признати великих успіхів, які спливають на Церкву, суспільність та поодиноких осіб завдяки духовним

¹⁾ Слова Тіерса, мужа стану до бувшої цісареві Євгенії, жінки Наполеона III.

²⁾ H. Bruders S. J. Die Exerzitienwahrheiten. Innsbruck 1910. 1.

вправам св. Ігнатія Льойолі. Це факт і кожен мусить з ним числитися.

Апольовет Ф. Геттінгер¹⁾ знеслими словами показує їхню звязь зі суттю християнства й з життям-буттям Церкви почавши від XVI. віку. Духовні вправи прогнали в Німеччині революцію й додали сили опертися ворожому культуркампові²⁾. Закони³⁾ й поодинокі верстви громадянства⁴⁾ завдячують їм свою життєвість, стійність і придатність до великих цілей в Божій економії світа. Самаж Церква не припускає нікого до свячень, заки перше не відправиться духовних вправ. Чини не приймають нікого до своєї духовної родини, поки кандидат не рішиться до цього підчас духовних вправ. Поодинокі особи приписують їм своє навернення, своє чесне життя, навіть свою святість. — Годі тут наводити похвал, що йдуть в парі з духовними вправами вже від їхньої появи. Папи, ці сторожі серед ночі того світа⁵⁾, поручають їх в особливий спосіб⁶⁾; — богослови⁷⁾, вчені⁸⁾, а навіть некаатолики⁹⁾ складають їм своє узнання. Впрочім і кожен з нас, що особисто спробував їх, може засвідчити, що много доброго дісталось йому самому підчас духовних вправ і майже інстинктивно готов сказати, що вони мають змогу помочи неодному.

Якаж причина на цих так наглядних наслідків? Що складається на секрет духовних вправ, від якого беруть вони свою силу й благодатність?

Безперечно ці великі наслідки це діло Божої ласки, а це тому, що „всяко даянє благо і всяк дар совершен свише єсть“¹⁰⁾. Це діло ласки, „особлившої ласки, яку можемо назвати ласкою духовних вправ, котра так могутньою оказалась при освяченні многих та при реформі цілої Церкви. Духовні вправи є співділанням усіх великих середників християнства й Церкви, які мають настільки сили, щоби поконати нашу злу природу й зробити нас святыми“¹¹⁾.

Ця ласка Божя це один елемент. Та однак не ѓ ним говорити мемо. Приглянемося виключно тому другому склад-

¹⁾ Die Idee der geistl. Übungen nach dem Plane des hl. Ign. v. L. Regensburg 1908.

²⁾ StaMLaach LXXXII. 177 сл

³⁾ J. Roethaan S. J. Litterae enc. 27. XII. 1834.

⁴⁾ Theol. Prakt. Quartalschr. LXV. 507 сл.; LXI. 66 сл. 292 сл. StaMLaach LXXXVI. 261.

⁵⁾ Isaya XXI. 11.

⁶⁾ Paulus III. „Pastoralis officii“ 31. VII. 1548.

⁷⁾ Suarez, De relig. S. J. I. 9. c. 5. § 2.

⁸⁾ Гл. StaML. LXXXII. 167; LXVIII. 295 сл.; LXXV. 388; LXVII. 244; Th. Pr. Quartalschr. LXV. 269.

⁹⁾ Гл. Th. Pr. Qu. LXV. 270; StaML. LXXX. 385 сл.

¹⁰⁾ Яков I. 17.

¹¹⁾ M. Meschler S. J. Die Exerc. des H. Ign. v. L. Roermond 1907 II. T. 6.

никові, що ділаючи рівнобіжно з ласкою, становить другу причину незвичайних вислідів духовних вправ. Мусить ця причина бути стисло злучена з людською природою, коли — загально говорячи — люде відносять так великі користи. Мусить вона йти в суміш з людським серцем, коли вдоволяє його. Мусить вона вміти природно достроїтися до душі, яка лине до правди, до щастя, щоби там „взискати Господа“, як виражається св. Павло¹⁾. Словом — мусить ця причина як слід підпадати під психольогічні прояви, коли так вміло, доцільно й без зовнішнього примусу змінє чоловіка, це розумне й свободне ество. І дійсно тут треба глянути, щоби добачити ту секретну силу духовних вправ.

Вартість себе самого підвисшає або знижає кожен чоловік з окрема. На цю оцінку складається не розум, не геній, тим більше не зовнішні дані, але одинокое це, що є в можности чоловіка. Можність-же чоловіка становить його свободна воля. І вона то впливає на практичний суд, що ним руководиться чоловік в поодиноких случаях²⁾. Правда, вести — провадити це діло розуму. Але зааплікувати його до цього або до того, це справа свободної волі³⁾. Св. Тома виражає цю правду отсими короткими словами: „*Imperium (qua intimatio) est actus rationis, praesupposito tamen actu voluntatis*“⁴⁾. Зза через це воля надає тон цілій душевній установі. Є це так далеко правдою, що „хто не має сильної, самостійної, рішучої волі до борби життя, цей неспосібний осягнути свою ціль, він є невихований хочби навіть мав у своїй голові знання многих книжок“⁵⁾. Отже не цей великий, якому Пан Біг не поскупив таланів, але цей, що сам рішився пильною своєю працею йти до знеслої ціли. Тим то й сама воля рішає тут, воля становить гідність чоловіка, так як та сама пхає його до блудів і упадків⁶⁾. Уміти проте звернути волю на добрий шлях, уміти втримати її на ній, уміти дійти до краю, отсе велика філософія життя, отсе зміст педагогії волі.

Одинока отже праця групується біля волі. Як що вона не звихнена, тоді всьо добре. Є вона в нас гейби тим працівником, або як пояснює P. Gillet⁷⁾ тим різьбарем, що має майже з безформої маси викувати наше моральне буття, стать живу, активну й надземської величі. І як лише тоді різьбар доконає великого діла, коли зверне всі свої зусилля, енергію, полет до своєї інтуїтивної думки-плану, так і чоловік тоді здійснить свої правдиві ідеали й зробить себе вели-

¹⁾ Д. Апост. XVII. 27.

²⁾ Гл. В. Boedder S. J. Psych. rat. 1906. pag. 316 sq. n. 396 sq.

³⁾ Гл. II, II. qu. I. a. IV.

⁴⁾ I. II. qu. XVII. a. I.

⁵⁾ J. Bessmer S. J. Das menschl. Wollen. 1915. 160,

⁶⁾ I. II. qu. LXXI. a. VI. ad 2.

⁷⁾ L'educazione del carat. Roma 1911. 29.

ким, коли 1) зосередовить свої сили й власти і коли 2) невпинно силкуватиметься стати у своєї наміреної мети¹⁾. Отсі два психологічні права є так важні, що на них ґрунтується ціла педагогія. Не диво проте, що й модерні педагоги завертають до старих правд-основ і чимраз то яркїше накликають до концентрації й до діла²⁾.

Після цих уваг гляньмо тепер на духовні вправи й стараймося відкрити в них примінення отсих двох психологічних прав, які водять волею, коли йде о стремління й серйозне осягнення вибраної цілі. В тім приміненні лежить їхній секрет.

Духовні вправи зродилися зовсім нечаяно. Св. Ігнатій Льойоля, їхній автор³⁾, первісно не робив собі пляну написати їх. Вони вийшли з потреби й досвіду його душі і то по правилам людської природи. Життя св. Ігнатія й духовні вправи так стисло сплітаються разом, що годі їх від себе відділити⁴⁾. Те що запримітив він перед, в часі і по своїм наверненню, списав і так передав це своєму законові, а закон світові.

Іхній поділ на чотири, або природніще на дві часті, який в обох разах ґрунтується на св. Писмі⁵⁾, не є нічим иншим як фазами людської душі при старанні о реформу життя. — Опреділення ідеалу, до якого треба напружувати волю й всі власти, починається в приготівній, але притім підставовій застанові, що називається *fundamentum et principium*. Ця перша робота відноситься до розуму. Має він напутити волю й показати їй це, до чого вона має зміряти, не наклонюючи її зовсім до цього⁶⁾. Цей ідеал замикається в отсих словах: Чоловік є на це сотворений, щоби хвалити Бога нашого Господа, почитати й Йому служити, а через це спасти свою душу. „Тільки мале число розуміє, як глибока філософія, що більше, — божеська мудрість криється в тих коротких словах й як велике благословенство замикають вони в собі для людської волі. Вона не є чим иншим, як абсолютно певним зорієнтуванням людської волі на свою одинокую, остаточну, незмінну, але також і всеушасливіваючу життєву ціль. Хай наука студіює, слідить і розкопує; вона не може найти нічо ліпшого й вищого над ті прості слова⁷⁾. Від перших Отців Церкви, які звали їх *philosophia christiana*⁸⁾,

¹⁾ Gl. Dr. M. Fassbender, *Wollen eine königl. Kunst*. 1916. 188 сл.

²⁾ Fr. W. Förster, *Lebensführung*. 1909. 76.

³⁾ Gl. Th. Pr. *Quartalschr.* LVI. 764; StaML. LXXV. 269 сл.

⁴⁾ StaML. XXIII. 32 сл.; 154 сл.; XLIX. 537. — G. Bucceroni, *Esercizi spirituali*. 1908^a. 328 сл.

⁵⁾ Eap. XII. 1, 2; Tit. II. 11—15; Псал. XXXIII. 15.

⁶⁾ S. Thomas, *de Verit. qu.* XXII. a XI. ad 5; I, II. qu. IX. a I.

⁷⁾ J. Bessmer, *Op. c.* 258.

⁸⁾ Gl. Th. Pr. *Quartalschr.* LXV. 260.

аж до наших днів, людство не потрафить інакше виразитися о тім *fundamentum et principium*, як тільки отсими словами Льва XIII.: „*Illa de fine hominis meditatio, omni civitatis ordini instaurando, vel una sufficit*“¹⁾).

Після опрeдiлення iдеалу треба звернути волю й усі середники до того, щоби його посісти. Цього, що цілковито відвернувся від мети, треба вміло й систематично попровадити, щоби наново обійняв її й більше не стратив. — Св. Ігнатій зачинає перший крок. Як гордість спричинила відвернення, так униження зачинає навернення. Цей почин так психологічний, що вже й поганський світ не ставляв иншої умовини до величи як *Γυδοι σ'αδτόν!* Тому в першiм розважанні о потрійнiм грісі стид перед самим собою становить найважливішу річ. Пробу волі степенує відтак друге розважання о власних гріхах, переймаючи себе болем і дiскональшим жалем, а розважання о пеклі, що кінчається щирою проською о внутрішнє почування кари, завершує процес навернення до назначеної мети. Отсе ця перша знесла трільогія, що є садинокю в садиому роді.

(Конець буде).

о. Др. Гавріїл Костельник.

Помершій донечці.

(Дальше)

XII.

В падолисті, як листя облітає,
Коли ціла природа в грiб кладеться, —
Тоді й тебе в могилу ми зложили!

Знова природа вийде із могили
З весною, та весело заспіває —
Життяж твоє із нею не зірветься!

Розминетесь!... А в літі ще здавалось,
Що світ з тобою, ти з зеленим світом,
Мов цвіт великий із маленьким цвітом,
На віки вічні серцем повінчались...
Як ваше серце спільно радувалось!
Як ваші очі з радости блищали!

Дитино люба, світ тебе забуде!
Бо зрадник він: думає лиш про себе...

¹⁾ Allocutio ad sacerdot. ex Carpinetto.

Як рік до року неподібний буде!
Оден зі серцем — а без серця другий:
Оден з тобою — другий вже без тебе:
Новії він знайде собі подруги!

*

Як на селі ми в літі пробували
Там на горбку між темними лісами,
Що із горбка вінцем у діл спадали,
В тім памятнім — твоїм останнім літі
Що дня, весь день зеленому по світі
Ходила ти зо мною та з усіми,
Котрі братались з пільськими стежками.

„Вони ідуть, і я піду із ними!“
„Я з татом піду!“ — так ти впрошувалась,
І завсіди ти свого добувалась
(Іренко тільки коний пильнував,
Весь день він на подвірі пробував) —
Гриби збирати ми що день ходили,
І по лісах та по горбах блудили;
Як тішилась ти голубіночками:
„Яка червона голубіночка!“
Як тішилась ти всіми квіточками:
„Яка, татуньцю, гарна квіточка!“
„Які дзвіночки! Мушка в них сиділа!“

— — — — —
Що дня ти повно цвітів назбирала,
Пестила їх — до себе притуляла,
І мамі їх до хати приносила!

*

Облудний світе! вже я не забуду
Твоєї зради! — Знов як процвитеш,
Як знов красу і чар свій розвинеш,
І всю свою ти розведеш принаду,
Вже я з тобою ликувать не буду!

І всьому чорну бачити-му зраду!

XIII.

Остання піснь, яку ти заспівала
Й не доспівала, — так пророкувала
Про тебе:

„Через гори, долиноньки —“

Дитино люба, хтож тоді міг знати,
Яку хотіла тайну нам сказати

Ся піснь — її слова ті коротонькі
Й неясні:

„Через гори, долиноньки —“¹⁾

Як першу ніч в горячці ти лежала,
Й журилась так турботами своїми
— Турботами діточими, шкільними,
Тоді вкінці сю піснь ти заспівала,
Що в школі до твоєї головоньки
Дісталась:

„Через гори, долиноньки —“

Хоч ти багато ріжний пісний знала,
Отсю собі в останнє заспівала!

О, вірвана ти пісне нещаслива!
Так вірна — й так підступна та зрадлива!
Зачала наша доня сю дорогу,
Що через муки й смерть доводить к Богу —
Як се твої слова ті коротонькі
Звіщали:

„Через гори, долиноньки —“

О, вірвана ти пісне нещаслива!
Весь вік мене вже будеш спровожати:
Усяка піснь — весела чи тужлива —
Мені одно лиш буде повторяти:
Що вже твої слова ті коротонькі
Сказали:

„Через гори, долиноньки —“

Як листя десь зашелестить, — як птичка,
Десь защебече, — чи десь головоньки
Діточі вздрю — і їх рожеві личка,
Згадаю:

„Через гори, долиноньки —“.

XIV.

Осталась, доню, табличка твоя
Й на ній твоя остання лекція;
Пять перших букв — як вчителька вас вчила,
Пять перших букв — ціла твоя наука,

¹⁾ Пісня, з якої ці слова вирвані, так звучить:

Гоп, гоп, гоп!
Гей сивий, в гальоп!
Через гори, долиноньки
Неси мене в родиноньку!
Гоп, гоп, гоп, гоп, гоп!
Гей сивий, в гальоп!

Мала наука, невелика штука,
А ти за неї смертю заплатила!
Маленька праця, штука невелика —
А чиж вона тебе не пережила?
Яка трагедія для чоловіка!
І нас вона готова пережити
І многі, многі людські покоління,
Й усім про тебе з роду в рід свідчити —
Отся школярська табличка твоя,
Отся твоя остання лекція —
Довічний слід дочасного створіння!

О, овоче огнистий, що з огня
Ростеш: із „дерева добра і зла“!
Ти крові хочеш, щоб із праху дня
Ліпить віки — щоб пам'ять так зросла!
Життя віддали бідні людські діти,
Й по них остали вічні піраміди!
А деж вони? Лиш штука їх остала —
Довічний слід дочасного створіння!
Й мертва ся вічність плаче за живою:
За тою, що без вороття пропала:
За серцем руху, жизни й розуміння —
Так плаче й буде плакати до віка,
Й тужити буде скритою тугою —
Яка трагедія для чоловіка!

Мала школярко—донечко моя!
За життя плаче — плаче за тобою
Записана ся табличка твоя —
Тужить по тобі скритою тугою
Як плаче мушля, що життя згубила,
За тою життяю, що її зродила —
І довго ще про тебе не забуде!
І довго, довго плакати так буде!

(Далі буде).

Нові книжки.

„Чому я навернув ся до християнської католицької віри або як я віднайшов Бога і душу, Христа і Церкву. — Прилюдна сповідь д-ра Володимира Охримовича“ Львів 1921. (Відбитка з „Ниви“); стр. 48; ціна 20 Мп. Ся „прилюдна сповідь“ для нас католиків Українців се великий здобуток. Рішучо кождий священник повинен сю брошуру перечитати. Замовити її можна в українських книгарнях у Львові (наклад невеликий — 1000 пр., отже треба з замовленням спі-

шити ся). В слідуючій числі „Ниви“ буде поміщена оцінка сеї брошури.

Поступ (студентський вісник) ч. 2—3. Ціна сього числа 30 Мп. Зміст:

Др. Й. Маркевич: В 60-роковини смерті Тараса.

Др. О. Макарушка: Грека й латина, чи новітні мови?

Марусин: Зимовий настрій (поез.).

Й. Скрут: Жіноче питання.

О. С. Мердін: Сила волі й щастя.

Др. Костельник: Пісня Богові (прозою).

Г. К-а: Ніч в тюрмі (поез.)

І. Стефанів: Ганнібаль і Наполеон.

и. Ерлензен: Зерно пшениці.

О. Горбатий: Вражіння побуту на великій Україні.

І Л.-о: Sentetia (поез.)

Головніші правила нового правопису. З наших організацій. Бібліографія.

Від Редакції. Золоті слова Т. Шевченка.

Додаток: „Наш Прапор“.

В Я.: Снігом мело. (поез.).

К. Май: Проклятий. Загадки.

Як бачимо сей зміст вже багато різнородніший та цікавіший, чим був зміст 1. ч.

Читанка за III. класу южно-руських основних шкілох. Паписал Михаил Поливка, учитель-управитель державней школи у Руским Керестуре. Сремски Карловци 1920. стр. 96.— Як читачі „Ниви“ з попереднього числа нашого часопису знають, бачванські Українці від часу розвалу Австро-Угорщини уживають в своїх народних школах свого діалекту як викладової мови, а для сеї ціли видають нові шкільні учебники. Зміст сеї читанки (з численними гарними ілюстраціями) дуже старанно дібраний; мова в прозових частях доволі чиста, алеж в поезіях дуже лиха (мішанина всього можливого). Ясне, чому се так сталося: треба було відповідні діточі поезійки „переробити“, щоби вони вийшли ніби в бачванському діалекті, а з того вийшло ні се ні те. Для приміру наводжу: „Небо:

Звидаєшся, як високо

Небо? одвит адде:

Бери крила и поглядай,

Тоту малу гвизду звидай,

Што там висше хмар е“.

Ані се по бачванськи, ані то по українськи. В бачванському нема „звідатися“, ані „поглядати“, не кажеться „што“, але „цо“, а „є“ не вживається в такій позиції, як тут воно ужите; не „хмар“, але „хмарох“ (2. відм. ч. мн.). Без сумніву ліпше було би, колиб такі поезійки були або в чистій бачванській, або в чистій українській мові. Треба однак мати

на увазі, що се дуже тяжка річ: відразу зробити якусь народну мову книжковою мовою. Автори, виховані в іншій мові, й без спостереження будуть знаходитись під сильним впливом сеї мови, й заражуватимуть сим чистою народною мовою. Так н. пр. в згадуваній читанці звичайно вживається „растенние“, а тільки на однім місці „ростина“, як має бути, або „рошльина“; приходить там „ремесельник“ (ремісник), а нарід говорить „ремешельный“; ітд.

Видавництво У. Г. К. ч. 1.: *Серед найнещасливіщих* (спомини з Святого Вечера 1921.), стр. 14. Ціна 10 Мп.

НОВИНКИ.

В справі дзвонів. Тяжка війна, що лютилась на нашій землі, відбилася прикро й на наших церквах і ограбила їх з великих окрас, з дзвонів, котрі були у нас гарними пам'ятниками давних віків і у всяких хвилях, радісних і сумних, розраджували душу народу. Від шести літ замінили наші села, бож значну часть дзонів забрали Німці, а чимало взяли Москалі, і глухий сум залягає над нашим краєм. Не дивно, що нарід тужить за дзвонами і рад би їх чим скорше знова набути.

На жаль, теперішня пора до сего діла дуже некорисна. Війна ще не покінчена, а через се нема пригожого матеріалу (міді, цини, срібла) для виливання дзвонів, і тому уживаються до виробу їх тільки самі сурогати. Наслідком того не мають нинішні дзвони давного мельодійного звуку і виходять радше на якісь калатала, котрі нас разять, а в додатку ціна їх мимо лихого матеріалу непомірно велика і трівкість їх дуже слаба, так що можуть скоро розбитися. Многі громади, що набули тепер дзвони, жалуються на лихий виріб, а деякі приїздили навіть до Львова, питаючи, чи не могли би їх кому відступити.

Супроти такого стану, хочемо подати для духовенства і вірних ось яку раду. У виду дуже лихого виробу нинішних дзвонів повинні наші громади трохи здержатися з їх набуванням. В духовних кругах, як наших так і латинських, оціняють значіння добрих дзвонів і беруться поважно до створення власних церковних фабрик, котрі поводувалися би добром і славою церкви, доставляючи дзвони з солідного матеріалу і давали їх по уміркованій ціні. Задля некорисних для нас обставин отворення нашої фабрики ще трохи проволочеся, та вже в сих місяцях входить в життя фабрика з рамени латинської єрархії, котра має вже і запевнений від правительства відповідний матеріал (мідь з розбитих гармат і др.). Знаємо також, що лат. клир одержав поручення,

щоби стримався від закупна дзвонів і пождав на власну солідну ліярню; а коли би вже набув які, щоби старався відступити їх кому іншому, а спровадив з власної ліярні нові лучші. А таке поручення вийшло в інтересі костелів мимо того, що існуючі в краю фабрики, власністю польських промисловців!

На жаль, коли лат. клир жде солідарно на власну добру ліярню, швендаються по наших селах платні агенти, котрі захвалюють людям теперішні лихи вироби. І наші люди дають їм віру і пруться до закупна дуже дорогих калатал. Звертаю отже на сю справу увагу нашого духовенства. Най пояснять своїм парохіянам річ і здержать їх від нерозважного поспіху. Коли не поставимо так скоро власної фабрики, то зможемо користати якийсь час й з латинської. Обходилися наші громади без дзвонів через тільки років, най пождуть ще короткий час. Ліпше мати їх пару місяців пізнійше, а за те одержати добрі і красні вироби. Сеж річи, котрі справляються не на один або два роки, але служити мають на довгі віки. Найжеж лишать по собі будучим поколінням красні памятки, як мали їх по предках в давних дзвонах. Може прийдеться часом звести священикам борбу з своїми темними або через агентів намовленими парохіянами, але для справи церкви повинні й се учинити. В так важній річи повинен мати рішаючий голос священик, а не темні або несвідомі діла люди. — о. С.

Цвітінка з польської проповідничої ниви. Припадково попали мені в руки проповіді кс. Владислава Гризецького, б. австрійського полевого суперіора XI. корпусу, а саме: *Kazania do żołnierzy na wszystkie niedziele roku*, видані у Відні 1896 р. і *Przygodne kazania, nauki i mowy do żołnierzy*, видані у Львові 1905 р. В передмові до першої збірки своїх проповідей пише кс. Гр: *Nie znajdując nigdzie podręczników tego rodzaju, gromadziłem materiały, skąd tylko mogłem*. А в передмові до другої збірки, в котрій автор наводить похвальну для своїх попередних проповідей рецензію „*Gazet-y Kościeln-oj*“, читаємо: *Wszelkie możliwe uwagi przyjmę z chęcią, a nawet już naprzód szczerze za nie dziękuję, dołączając stanowcze przyrzeczenie, że przy następnej pracy postaram się dokładnie je wyzyskać*. Осмілений отсими останніми словами хочу кс. Гр. зробити і від себе малу увагу. Вона відноситься не так до самих проповідей, як радше до наведених мною слів передмови, уміщених в першій збірці. Пропоную іменню слова: *Nie znajdując nigdzie podręczników tego rodzaju* і т. д. у другім виданю або зовсім пропустити, або основно їх змінити. Чому, зараз скажу. Рівночасно з проповідями кс. Гризецького попала мені в руки також випадково інша книжочка, а це: *Geistliche Reden, gehalten an katholisch-gläubige des löblichen Militärstandes, nebst einem Anhang von zwei Reden an den beiden*

Pfingstfestagen über die Wunder des heiligen Geistes, von Johann Hirschberger, Seelsorger des löblichen k. k. dritten Erzherzog Karol Linien Infanterie-Regimentes, Wien, 1843. Verlag von Carl Doll. Я переглянув отці Geistliche Reden і прийшов до інтересного висліду. Автор, котрий nigdzie nie znalazł podręczników tego rodzaju, дослівно переклав або незначно переробив аж вісім проповідей Гіршбергера. І так проповідь кс. Гризецького: O chrześcijańskiej miłości żołnierza ku bliźniemu (р. 1896, ст. 301), се перерібка проповіді Гіршбергера: Die christliche Liebe, die ganz besondere Tugend des Militärstandes (ст. 11); проповідь: O godności stanu wojskowego (1896, ст. 185), се майже дослівний переклад проповіді: Über die Würde des Militärstandes (ст. 21); проповідь: Najśw. Panna Marya Opiekunka żołnierzy (1905, ст. 158) се перерібка проповіді: Maria, die Schutzzfrau der österreichischen Waffen (ст. 30); проповідь: Kro jest bliźnim katolickiego żołnierza? (1895, ст. 249), се переклад проповіді Wer ist der Nächste des christlichen Soldaten (ст. 36); проповідь: Jak można ulżyć sobie służbę wojskową (1905, ст. 21) се перерібка проповіді: Das kräftigste Mittel für den Soldaten, mit seinem Stande zufrieden zu werden (ст. 66); проповідь: Najśw. P. Marya dla żołnierzy wzór spólnego życia (1905, ст. 163), перероблена з проповіді: Über den unbefleckten und tugendhaften Wandel des christlichen Soldaten (ст. 74); проповідь: Droga żołnierza do nieba, се переклад проповіді: Der Weg des gemeinen Soldaten zum Himmel (ст. 82); вкінці проповідь: Sw. Jerzy wzór wierności ku Bogu (1905, ст. 72), се переклад проповіді: Der hei. Georg — Vorbild der Krieger in Treue gegen Gott und Religion (ст. 91). — Колиби так поширвати по інших старих німецьких проповідничих збірниках, знайшов би ще там певно першовзори й прочих оригінальних kazanь кс. Гризецького. — *Бувший курат.*

В Риму надійшли такі певні відомости: Наш Високопреосв. Митрополит був три рази на авдієнції у Святійшого Отця. Святійший Отець дарував на удержання наших богословів в Римі 1000.000 лір, а на церковні потреби в наших краю 100.000 лір. І сим разом справджується, що тоді, коли інші народи і їх провідники не хочуть зважати на се, що ми католики, Святійший Отець бере нас в оборону і навіть матеріально нас підпомагає.

Де тепер знаходиться Митрополит, про се у Львові нема на разі вісти. Остання картка прийшла з Риму від Препод. о. Климентія (брата їх Ексцел. Митрополита), писана 18. II. с. р., де о. Климентій пише, що з Риму виберуться найскорше за 8 днів.

До Риму на студія має виїхати 16 наших богословів (з кожної єпархії по 5 і 1 з Великої України: Вовк. Вовченко).

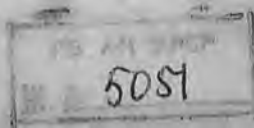
Нові кардинали. Як доносить „L' Osservatore Romano“ 7. III. с. р. мав відбутися папський консистор, на котрім будуть іменовані отсі нові кардинали: *Ragonesi*, пунцій в Мадриті, *Faulhaber*, архієпископ в Монахії, *Dongherly*, архієпископ у Філадельфії, *Beuloch*, архієпископ в *Burgos*, *Vidal* у *Barraqua*, архієпископ в *Taragone* і *Schultz*, архієпископ в Кольонії.

Реформа закарпатських українських ОО. Василіян. До Мункачева виїхали зі Львова отсі ОО. Василіяни, щоби зреформувати тамошних ОО. Василіян: О. Єрон. Малицький, яко ігумен; о. Гліб Кінах, яко магістер новиків; о. Полік. Булик, яко вікарій дому; о. Петро Котович, яко економ; з тими Отцями поїхало ще трех братів василіян. чину.

Помилки в поперед. числі „Ниві“: бл. п. о. Д-р Ів. Бартошевський не перекладав св. Письма, тільки зладив коментар до св. Письма Ст. Завіта. О. Д-р. Й. Маркевич ЧСВВ, не є префектом дух. семінара, але духовником; а о. Демчук сповідником; місце префекта необсаджено.

Львівський Митрополичий Ординаріят вислав письма до міністерства віроісповідий і пріосвіти в Варшаві і до львівського Намісництва, в яких домагаєсь підвишки дотації душпастирського духовенства, відповідаючої теперішній дорожнечі та девальютації введеної у Східній Галичині валюти. Відмітив також, що духовенство інших обрядів дістає значні запомоги на відбудову своїх господарств, та на життє, відповідне єго суспільному становискови, і зажадав рівномірного трактовання духовенства всіх обрядів у Східній Галичині. Духовенству гр. кат. обряду з окрема належить ся відповідна платня і підмога, бо воно найбільше витерпіло, мало найбільше матеріальних втрат за сім літ війни і лише спорадично дістає від експозитур Уряду відбудови краю малі запомоги на відбудову зруйнованих і пограбованих господарств, та понищених і попалених ерекціональних будинків.

ДЯК, бувший желізничник в середних літах і жонатий, добрий уставник, поважний і побожний чоловік, шукає місця в бурштинськім або в сусідних деканатах. Був би також спосібний вести sklep або яку касу. Зголошення з означеннєм удержання дяка приймає уряд парохіяльний в Мартиніві Новім (п. м.).

Переписка Редакції.

о. Мик. Галаянт — Завадів. Гроші ми одержали; а заповідженого листа доси нема.

о. Ів. Чичуна — Дністрик дубовий. Ваша стаття надійшла, видрукуємо, але з відповідними увагами.

о. Іос. Коменда — Сливки. Ваш „Ювілейний рік“ в нинішніх обставинах не може бути видрукований. Про що Ви пишете, се загально звісне, алеж до сього можна буде нам взятись аж тоді, коли мати-мемо свою державу.

Від Адміністрації.

Просимо о завчасне повідомлення адресових змін предплатників, подаючи також стару адресу. При висилці пренумерати, хто замовляє собі „Ниву“, хай се зазначить; бо инакше супонується, що він вже „Ниву“ дістає. Через се аж по якімсь часі приходиться нам констатувати, що декотрі прислали пренумерати, а „Нива“ не висилається.

Коли хто завертає яке число, хай зазначить чому, (чи се число злишне, чи адресат помер чи що иншого), бо без всіх даних адміністрація уважає тих адресатів за „вигаслих“.

Хто ще не прочитав?

ХАЙ ПРОЧИТАЄ, НЕ ПОЖАЛУЄ!

Бо в нинішніх часах дуже і всюди придається йому се знати, що знайде в книжці

о. Д-ра Гавриїла Костельника:

„Границі демократизму“

ЗМІСТ: I. Рівність людей; II. Соціялізація майна; III. Горожанська свобода; IV. Держава а Церков.

Сторін 220. — Ціна тільки 40 Мк.

Можна дістати в адміністрації „Ниви“, як також у всіх українських книгарнях у Львові.

— Читається легко й з привмністю! —

Для священників особливо в часі св. Великого посту придатні

Місійні науки

о св. Тайнах

Покаяння і Евхаристії

зладив

О. ЕМІЛІАН КРИНИЦЬКИЙ

XIII. проповідий на 161 стор.; видання передвоєнне; ціна
50 Мкп. можна замовити тільки

в гр. кат. уряді парохіяльним в Шмиткові п. Мошків
ад Сокаль.

ДОСТАВА

СТОВАРИШЕННЯ ЗАРЕЄСТРОВАНЕ З
ОБМЕЖЕНОЮ (дворазовою) ПОРУКОЮ,
ОСНОВАНЕ В ЦІЛИ ЗГУРТОВАННЯ
ТОРГОВЛІ ЦЕРКОВНИХ РІЧИЙ В УКРА-
ЇНСЬКИХ РУКАХ. — — —

ДИРЕКЦІЯ: ЛЬВІВ, вул. ДОМІНІКАНСЬКА 11.

СКЛАДИ: ЛЬВІВ, вул. Руська ч. 20.
ПЕРЕМИШЛЬ, Ринок ч. 23.

Поручає свої багато заосмотрені **силади** усяких церковних річий. — Приймає всякі замовлення, **направи**, **золочення** і **переплети книг**. — Виконує всякі **роботи малярські** і **різьбарські**. — Поручає **підприємців** будови і **направи**. — Виготовлює церковні **хоругви** та **прапори** для „Соколів“, **Січий** і **чичалень „Просвіти“** від найдешевших до найвибагливіших, церковне **білля**, **обруси**. Доставляє усякого рода **нилими** та **дивани** до церков та кімнат.

Кожий Українець, кожда Церков, повинні бути членами „Достави“. Уділ 50 М., вписове 1 М. (також ратами), дивід. за 1919 р. 6%.

Церквам-Членам при закупні додатковий опуст 2%.

Часть зиску розділює „Достава“ на церковні і народні ціли. Хто купує в „Доставі“, купує у себе; збільшує народне майно, попирає рідний промисл і торгівлю.